

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 6/1'2016

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328. Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №17 від 21 червня 2016 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 16 червня 2016 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність

за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 21.06.2016

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

*Суб'єкт
видавничої
справи*

© "Аналітик", 2016

© "Економіка. Фінанси. Право", 2016

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент
Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Присяжнюк Володимир Костянтинович, д.т.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константінов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ

Я.І. ЕНЕЙ. Формування стратегії імпортозаміщення в промисловості України	4
І.В. КОРКАЧ. Моніторинг державних фінансів в умовах проведення реформ	7
О.І. КЛИМОВА. Методичний інструментарій фінансового планування на підприємствах України ...	12
М.О. АКУЛЮШИНА, А.С. БОРИСЕНКО, О.І. ПЕНЧЕВА. Стратегічне управління підприємством в період кризи	17
О.В. СТАНІСЛАВИК, Д.В. АНТОНЮК. Стратегічні аспекти управління розвитком інтегрованих бізнес-структур	20
Л.Г. МЕДВІДЬ. Особливості діяльності рибопереробних підприємств та їх вплив на організацію обліку витрат	25
К.С. МИРОНЕНКО. Економічні ризики при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів на промислових підприємствах	29
Л.А. САРАНА. Фінансове забезпечення соціальної сфери регіону	37
Л.В. СТРІЛЬЧУК, Ю.І. СТРІЛЬЧУК. Окремі проблеми банківської системи України	42
Е.А. ХАНДИЙ, Д.А. КАРЕПАНОВА. Проблемы управления основными фондами в энергетике	45

ПРАВО

С.В. БЕРЕЗОВСЬКА. Транспортний податок в Україні: недоліки, проблеми та шляхи їх вирішення	49
---	----

КОНСУЛЬТАЦІЇ

Правовий аналіз впливу на аудиторську діяльність постанови Кабміну № 390 від 04 червня 2015 року	55
--	----

ЕНЕЙ

Яна Іванівна
enei@ua.fm

УДК 339.56

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ В ПРОМИСЛОВOSTІ
УКРАЇНИFORMATION OF THE IMPORT PHASE-OUT STRATEGY IN THE INDUSTRY
OF UKRAINE

аспірантка кафедри
фінансів, обліку та
економічної безпеки,
Уманський державний
педагогічний універ-
ситет імені Павла
Тичини

У статті досліджено сутність політики імпортозаміщення. Проаналізовано напрями формування стратегії імпортозаміщення в промисловості України, виділено основні її складові елементи. Визначено основні ефективні інструменти промислової політики імпортозаміщення. Обґрунтовано етапи розвитку імпортозаміщуючих галузей.

В статье исследована сущность политики импортозамещения. Проанализированы направления формирования стратегии импортозамещения в промышленности Украины, выделены основные ее составляющие элементы. Определены основные эффективные инструменты промышленной политики импортозамещения. Обоснованы этапы развития отраслей, которые выпускают импортозамещающую продукцию.

The article investigates the essence of the import phase-out policy. The ways of the formation of the strategy of import phase-out in the industry of Ukraine have been analyzed and its main components have been defined. The main effective instruments of the import phase-out industrial policy have been determined. The stages of the import phase-out branches' development have been substantiated.

Ключові слова: імпорт, експорт, стратегічний розвиток, промислова політика

Ключевые слова: импорт, экспорт, стратегическое развитие, промышленная политика

Keywords: import, export, strategic development, industrial policy

ВСТУП

Аналіз динаміки імпорту до України за видами промислової діяльності свідчить про високу залежність нашої країни від товарів добувної, машинобудівної, хімічної та нафтохімічної промисловості. Найбільшою в українському імпорті є частка товарів з Росії (20% загального обсягу), Німеччини (10,4 %), Китаю (10,1 %), Білорусі (6,5 %) і Польщі (6,2 %).

Імпорт товарів з ЄС у 2015 році становив 15,3 мільярда доларів (40,9 % від загального імпорту), зменшившись на 27,2 % порівняно з 2014 роком. Аналізуючи дані показники, ми приходимо до висновку, що Україні потрібно створювати передумови для розвитку імпортозаміщуючого виробництва. Проблеми промислового виробництва розглядаються у працях багатьох вітчизняних вчених. Окремі питання проблематики імпортозаміщення в Україні розглядалися в працях таких вчених: Геєця В.М. [7], Мазаракі А.А. [9], Пазізіної С.М. [4], Пугачевської К.С. [5] та інших.

У наукових працях використовується, переважно, загальний підхід до дослідження питань імпортозаміщення, без конкретизації пропозицій щодо етапів реалізації державної політики у даній сфері.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є узагальнення наукового доробку вчених та обґрунтування рекомендацій щодо формування стратегії імпортозаміщення в промисловості України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, наприклад: логічний – для узагальнення теоретичних засад формування та реалізації стратегічного управління на засадах імпортозаміщення; структурний та порівняльний – при визначенні факторів, які впливають на ефективність імпортозаміщення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Імпортозаміщення являє собою переорієнтацію господарського комплексу країни на виробництво товарів, задоволення попиту на які забезпечується за рахунок імпорту.

Під політикою імпортозаміщення розуміють державну політику, що реалізується через зовнішньоторговельний протекціонізм стосовно галузей промисловості, які виготовляють заміники імпорту. Вона є складовою політики захисту молодих галузей – одного з найбільш дискусійних аргументів на користь протекціонізму. Неоднозначне сприйняття справедливості аргументу молодій галузі на користь протекціонізму виникає, з одного боку, з логічності такого аргументу та економічної обґрунтованості,

особливо на першому етапі становлення, а з іншого – суперечливості стосовно ефективності такої політики, оскільки досвід свідчить, що такі галузі часто так і не стають насправді конкурентоспроможними, розвиваючись у «штучних» умовах [6, с.193].

Політика захисту молодих галузей, на думку колективу авторів [7, с.168] не виправдовує себе в умовах відсутності чи недостатності таких чинників, як, наприклад:

- відкритість, неупередженість та захист від корупції щодо процедур ухвалення державних рішень із питань надання пільгових режимів;
- високий рівень кваліфікації та моральних якостей персоналу державного управління, здатного правильно визначати галузі виробництва, що мають перспективні порівняльні і конкурентні переваги;
- наявність якісної ринкової інформації про відносні витрати виробництва та їхню динаміку, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення про відносну конкурентоспроможність;
- націленість суспільства на цінності розвитку, самовдосконалення, а не матеріального споживання.

Процес імпортозаміщення умовно можна поділити на два етапи. Перший включає у себе виробництво технічно нескладних споживчих товарів короткострокового використання. Другий – акцентує увагу на виробництві споживчих товарів довготривалого користування, а також необхідних засобів виробництва. Зазвичай, на цьому етапі імпортозаміщення вичерпує себе, що пов'язано з тим, що більшість виробництв, які виготовляють машинотехнічні вироби виробничого і споживчого призначення, є капіталомісткими і розраховані на масового споживача. Вузкість і обмеженість місцевого ринку не дозволяють збільшувати обсяги виробництва, що гальмує його розвиток і збільшує витрати виробництва [5].

Достатньо змістовним є визначення стратегії імпортозаміщення промислового підприємства наведене у [3]. Автор визначає її як системний підхід, який спрямований на зменшення питомої ваги імпортованих матеріалів, сировини та комплектуючих у складі готової продукції підприємства, що надає можливість удосконалити контроль за якістю продукції, скоротити термін окупності, забезпечити повне завантаження власних виробничих потужностей, збільшити рентабельність підприємства за умови виявлення факторів ризику та їх оцінки [3].

Професор С.І. Генова серед принципів стратегічного управління формуванням оптимального товарного портфеля виділяє [2]:

- принцип довгострокової стратегічної орієнтації, що передбачає формування товарного портфеля підприємства на основі постійного інноваційного оновлення та оптимізації асортименту продукції з метою забезпечення довгострокової фінансової та ринкової стійкості підприємства в мінливих умовах зовнішнього середовища;
- принцип синергізму передбачає забезпечення взаємного доповнення та взаємної підтримки різних видів продукції або їх груп у товарному портфелі підприємства з метою формування та розвитку фінансово-інвестиційного потенціалу оновлення асортименту продукції на інноваційній основі;
- принцип стратегічної гнучкості передбачає формування динамічного товарного портфеля підприємства на основі оптимального співвідношення асортиментних позицій різного рівня ризику з метою забезпечення ринкової стійкості підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища.

Стратегія імпортозаміщення повинна передбачати глибоку модернізацію виробництва, використання новітніх технологій, що дозволить підвищити якість продукції. До основних напрямів реалізації стратегії імпортозаміщення можна віднести [1]:

- виробництво комплектуючих для задоволення власних потреб;
- виробництво комплектуючих на продаж (внутрішній ринок та експорт);
- закупівля комплектуючих на внутрішньому ринку;
- підтримання оптимальної структури комплектуючих готової продукції;
- комбінація декількох напрямів.

Імпортозаміщення має бути перехідним етапом у процесі реструктуризації економіки країни, спрямованій на розвиток нових напрямів у промисловості, модернізацію виробничих процесів, що забезпечить перехід до експортоорієнтовної моделі розвитку економіки. За таких умов роль держави буде знижуватися, а конкуренція – набувати пріоритетного значення. [1]

Моделі економічної трансформації, реалізовані різними країнами, можна умовно розділити на три групи (рис. 1).

Рис. 1. Моделі економічних трансформацій [складено на основі [8]]

Аналіз зарубіжної практики реалізації політики імпортозаміщення засвідчив, що вона не завжди сприяла досягненню цілей, підвищенню ефективності виробництва у довгостроковій перспективі.

Основою зростання національної економіки є, насамперед, розвиток промисловості, сільського господарства та сфери послуг. Розвиток імпортозаміщуючих галузей, у даному контексті, передбачає такі етапи [4]:

- одержання іноземних та/чи національних інвестицій для вкладення у розвиток підприємств, що виготовляють субститути імпорту;

- трансфер іноземних технологій виготовлення субституту або розробка і використання вітчизняних технологій;

- насичення національного ринку, експорт продукції за межі країни.

Перспективи імпортозаміщення в Україні пов'язані з подальшим розвитком експорто-орієнтованих галузей, оскільки процес заміщення імпорту спрямований не лише на наповнення вітчизняними товарами внутрішнього ринку, але й на збільшення експорту. З цих позицій імпортозаміщуючі виробництва мають використовувати сучасні енерго- та матеріалозберігаючих технології, модернізувати виробничий апарат з метою продукування конкурентоспроможних на світовому ринку товарів, які, зазвичай, будуть конкурентоспроможними і в Україні [9].

ВИСНОВКИ

Все ще високий рівень імпортозалежності України у поєднанні з низькою конкурентоспроможністю більшості галузей формує ризики розвитку економіки у наступні роки. Саме тому проблематика імпортозаміщення є актуальною. Для розвитку імпортозаміщення в Україні особливого значення набуває реалізація ефективної промислової політики. Імпортозаміщення у промисловості потребує інноваційного розвитку економіки України [9], для чого необхідне, перш за все, належне фінансування науки і науково-технічних розробок.

Конкретні пропозиції щодо інноватизації виробництва детально описані у [10].

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно виділити основні етапи формування стратегії імпортозаміщення: виокремлення проблеми; SWOT аналіз, обґрунтування принципів, визначення цілей та розробка інструментарію; розробка конкретних заходів реалізації стратегії; практична реалізація; моніторинг досягнення цілей та, за необхідності, коректування.

Список використаних джерел

1. Ващенко Т.В. Реалізація стратегії імпортозаміщення як запорука розвитку експортного потенціалу промислових підприємств / Т.В. Ващенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2015. – № 3. – С. 200-211.

2. Генова С.И. Оптимизация процесса планирования ассортимента продукции в рамках маркетинговой деятельности предприятия: автореферат дис. д-ра экон. наук: 08.00.06 / С.И. Генова. – Кишинев: Молдавская экономическая академия, 2006.

3. Кисіль Т.В. Стратегія імпортозаміщення як перспективний напрямок розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудівної галузі [Електронний ресурс] / Т.В. Кисіль // Ефективна економіка. – 2013. – № 12. – Режим доступу:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2603>.

4. Пазізіна С.М. Концептуальні засади політики імпортозаміщення / С.М. Пазізіна // Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету «Наука молода». – 2011. – № 15-16. – С. 122-125.

5. Пугачевська К.С. Імпортозаміщення в контексті вибору напрямів зовнішньоторговельної політики / К.С. Пугачевська / Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2014. – №1. – С.174-179.

6. Ринки реального сектора економіки України: структурно-інституціональний аналіз / [Точилін В.О., Осташко Т.О., Пустовойт О.В. та ін.]; за ред. В.О. Точиліна; К., 2009. – 640 с.

7. Структурні зміни та економічний розвиток України / [Гесць В.М., Шинкарук Л.В., Артюмова Т.І. та ін.] ; за ред Л.В. Шинкарука. – НАН України: Ін-т экон. та прогноз. – К., 2011. – 696 с.

8. John H. Dunning. The Prospects for Foreign Direct Investment in: Eastern Europe / P. Artisien, M. Rojec, M. Svetlicic etc. // Foreign Investment in Central and Eastern Europe. – New York : St. Martin's Press, 1993. – P. 16-33.

9. Мазаракі А. Імпорт та перспективи імпортозаміщення в Україні /А. Мазаракі, Т. Мельник //Вісник Київського національного торгово-економічного університету. – 2012. - №6. – С. 5-15.

10. Курмаев П.Ю. Инновационно-воспроизводственный подход к регулированию региональной экономики/П.Ю. Курмаев // European Researcher. – 2013. – №1. – Режим доступу: <http://www.erjournal.ru/archive.html?number=2013-01-15-01:31:46&journal=47>

КОРКАЧ

Інна Вячеславівна
korkach.1989@mail.ru

УДК 336

МОНІТОРИНГ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ

THE MONITORING OF PUBLIC FINANCES IN THE CONDITIONS OF REFORMS

викладач, ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди"

Стаття присвячена дослідженню моніторингу державних фінансів в умовах проведення реформ. В статті охарактеризовано адміністративні реформи, їх напрями та проаналізовано індекс моніторингу реформ в Україні.

Статья посвящена исследованию мониторинга государственных финансов в условиях проведения реформ. В статье охарактеризованы административные реформы, их направления и проанализированы индекс мониторинга реформ в Украине.

The article is devoted to monitoring the state of Finance in terms of reform. The article outlines the administrative reform, their direction and analyzed the index of monitoring of reforms in Ukraine.

Ключові слова: моніторинг, державні фінанси, реформи

Ключевые слова: мониторинг, государственные финансы, реформы

Keywords: monitoring, public Finance, reform

ВСТУП

В науковій літературі питання щодо моніторингу державних фінансів в умовах проведення реформ висвітлюється досить обмежено. Основна увага приділяється коментарям та роз'ясненням. Переважна більшість випадків зводиться до аналізу тіньової економіки [1] та виділення проблеми відмивання коштів у цьому аспекті або розглядаються питання легалізації «злочинних» доходів злочинними угрупованнями та боротьбою державних структур з цим негативним явищем і кримінально-правові аспекти явища [2, 3].

МЕТА РОБОТИ полягає в аналізі моніторингу державних фінансів в умовах проведення реформ.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, статистичні дані Державної служби статистики України та Міністерства фінансів України.

При проведенні дослідження використано такі методи: системний та структурний, порівняння та узагальнення, статистичний.

РЕЗУЛЬТАТИ

У період із середини 1980-х до кінця 1990-х рр. XX ст. реалізувався величезний обсяг великомасштабних і комплексних програм реформування державного управління. Розробка багатьох програм була продиктована необхідністю підвищення ефективності та якості послуг, здатності швидко реагувати на зміну обставин, удосконалення системи підзвітності й відповідальності та зменшення бюджетно-податкового тиску. При цьому не було

розроблено загальної парадигми реформ. Деякі програми реформ можна охарактеризувати як радикальні (загальний перегляд усіх структур, методів, систем, «нове державне управління»), інші передбачали поступовий перехід до їх реалізації.

Перевагою концепції «нового державного управління» є те, що вона передбачає найбільш послідовний комплекс заходів у рамках проведення реформ із точки зору внутрішніх умов тієї чи іншої країни. Однак застосовувався такий підхід лише в небагатьох країнах, що мають схожі характеристики (Великобританія, Нова Зеландія, Австралія), а саме відсутність інституціональних і конституційних обмежень у процесі розробки й реалізації радикальних програм реформ, які проводяться за принципом «зверху вниз», а також наявність порівняно простих державних структур.

Для підвищення ефективності, результативності й підзвітності уряду відповідно до найкращої зарубіжної практики, зокрема, у США прийнято закон про ефективність і результати роботи уряду, в якому відображений процес постановки стратегічних цілей і напрямів, визначені річні цілі й заходи та на основі якого вимірюються досягнуті результати, за котрими надається доповідь, що є підставою для прийняття політичних і економічних рішень. Що стосується державних видатків, то цей закон покликаний забезпечити тісний і чіткий взаємозв'язок ресурсів і результатів. Згідно з ним кожне міністерство, агентство, служба повинні розробляти стратегічні плани не менше ніж на п'ять років. При цьому необхідно визначити його місію, визначити довгострокові загальні цілі й завдання, в т. ч. пов'язані з результатами діяльності; вказати, як відомство досягатиме поставлених у процесі цілей своєї

діяльності, використовуючи трудові, фінансові, інформаційні та інші ресурси. Відповідно до цього закону стратегічні плани відомств слугують відправною точкою для визначення цілей щорічних програм та оцінки результатів їх реалізації [4, с. 362].

У провідних країнах можна виділити кілька нових основних напрямів адміністративних реформ: інформатизація й дебіюрократизація, новий менеджеризм, децентралізація (деконцентрація, аутсорсинг), приватизація й введення економічних елементів регулювання управлінських процесів, сервісне адміністрування, корпоративізм і неокорпоративізм.

Інформатизація й дебіюрократизація означають перехід від концепції класичної «ідеальної бюрократії» М. Вебера, що спирається на ієрархічність і закритість системи управління, до нової інформаційної парадигми, яка ґрунтується на відкритих мережевих структурах та управлінні за результатами. Завдяки цьому напряму реформ здійснюється перехід від «жорсткого» мислення класичної бюрократії до «м'якого» мислення сучасних державних менеджерів.

Новий менеджеризм являє собою запозичення передових розробок і основних принципів управління з бізнес-менеджменту, що передбачає сучасне уявлення про організацію як гнучку, балансує систему, здатну адаптуватися до викликів зовнішнього середовища. Найуспішнішими ідеями стали «організаційна кібернетика», принцип управління за результатами, зниження мікроконтролю, активне матеріальне стимулювання праці тощо.

Децентралізація (деконцентрація, аутсорсинг) полягає в тому, щоб «спустити» процес прийняття рішень на низові рівні, на яких виникають проблеми. При цьому територіальна децентралізація (деконцентрація) означає передачу повноважень від центру на регіональний і місцевий рівні, від центральних органів – їх територіальним представництвам. Можливе також делегування повноважень у рамках однієї організації з верхніх «поверхів» управління на нижні. Аутсорсинг передбачає передачу державних функцій приватним організаціям із допомогою контрактної системи. Функціональна децентралізація спрямована на створення спеціальних напівавтономних державних агентств, котрі беруть на себе більшу частину сервісних функцій та діють на основі угод із центральними відомствами.

Приватизація й введення економічних елементів регулювання управлінських процесів може відбуватися у формі продажу організацій держсектору або передачі державою своїх служб приватному сектору з допомогою контрактів. Приватизація передбачає також корпоративізацію, коли напівдержавні структури функціонують за ринковими нормами [5, с. 173].

Сервісне адміністрування, або ідея адміністрації як служби сервісу, – це нове розуміння державних органів як установ із надання послуг громадянам. Мається на увазі відкриття спеціалізованих служб допомоги населенню, що консультують із питань

надання державних послуг; створення електронної системи надання послуг (розміщення на офіційних сайтах міністерств правил, вимог, порядку надання відповідних послуг, електронних бланків та інших супутніх документів); створення при кожному міністерстві служби контролю якості послуг, котра проводитиме опитування населення, постійний моніторинг ступеня задоволеності населення послугами, що надаються, розроблятиме й удосконалюватиме системи індикаторів оцінки якості послуг, здійснюватиме аудит та надаватиме рекомендації для підзвітних відомств [6].

Корпоративізм і неокорпоративізм передбачають створення децентралізованих державних структур нового типу. За корпоративізму відбувається перехід від класичної бюрократії до корпоративних методів управління. У держсекторі починають діяти нові ефективні підприємства з елементами ринкових нововведень, при цьому державна система стає фрагментованою, хоча в цілому вона розрахована швидше на громадянина, ніж на клієнта. Даний підхід особливо характерний для континентальних країн Європи. Неокорпоративізм передбачає мережевий підхід до управління та характеризується перетворенням державних структур на свого роду відкриту мережу, де відсутні інформаційна асиметрія, жорстка ієрархія та обов'язкові правила. Мережевий підхід – це управлінська гнучкість і оперативність, при цьому агенції націлені не лише на досягнення своїх цілей, а й на взаємодію з іншими структурами. Акцент робиться на проектне управління, котре передбачає створення модульних структур для виконання конкретного завдання, що має свої тимчасові обмеження. Неокорпоративізм притаманний більшою мірою Великобританії та іншим англосаксонським державам сучасного світу.

Сучасні дослідники підкреслюють, що реалізація всіх зазначених вище цілей значною мірою сприяє орієнтація діяльності органів державного управління на концепцію управління за результатами. Не всі розвинуті країни мають великий досвід реалізації даної концепції, багато хто тільки починає її впровадження. Наприклад, у Великобританії система бюджетного планування, орієнтованого на результат, ґрунтується на таких концепціях, як «якість за гроші» та «концепція оцінки результативності». Перша передбачає, що державні кошти мають витратитися не тільки відповідно до закону, а й розумно, друга вказує на необхідність постійного поліпшення якості громадських послуг.

Новим напрямом реформ є створення спеціальних служб із надання державних послуг населенню. Так, у багатьох європейських країнах для громадян, котрі шукають роботу, виділяється індивідуальний кейс-менеджер, який виконує за клієнта всі процедури, пов'язані з отриманням довідок від відповідних державних служб, а також надає необхідні клієнту рекомендації щодо всього циклу надання послуги [7, с. 84].

Варто виділити також такий напрям реформ у європейських країнах, як підвищення прозорості й оперативності надання послуг, для чого державні департаменти щорічно розробляють і подають на офі-

ційних сайтах звіти за індикаторами кодексу найкращої практики. Для його складення кожне міністерство має розробити план оцінки якості своїх послуг. Наприклад, уряд Франції зосереджує увагу на оперативності надання інформації населенню, що передбачає широке впровадження інформаційних технологій. Метою адміністративної й бюджетної реформи Великобританії є підвищення ефективності управління державними фінансами та його оптимізація. Разом із постійним прагненням до ефективного використання бюджетних коштів міністерства повинні домагатися поліпшення показників усіх послуг, що надаються.

Важелями адміністративних реформ, як правило, є традиція сильного центрального відомства, традиція однопартійної більшості, наявність політичних призначенців і кар'єрних службовців [8, с. 171]. Наприклад, в умовах однопартійної більшості в парламентській республіці адміністративні реформи йтимуть набагато швидше, оскільки їх буде підтримувати не лише виконавча влада, а й парламент.

Інституційна сприйнятливість у процесі адміністративних реформ характеризується такими основними параметрами, як ступінь централізації, політична нейтральність і стабільність у вищих ешелонах держслужби. Установка на сучасні адміністративні реформи виходить із принципів раціоналістичного інструменталізму, який має на увазі, що менеджеристські принципи можуть бути прищеплені на будь-якому ґрунті, незалежно від соціального й політичного контексту і традицій.

На шляху адміністративних реформ неминуче виникають труднощі й проблеми. У країнах ЄС реформатори зіткнулися як із необхідністю подолання відсталості, інерції й бюрократизму в середовищі чиновників, так і з недостатньо високою кваліфікацією управлінських кадрів, котрі здійснювали перетворення. Серйозною проблемою стала також недовіра до реформ із боку населення, часом виникали непорозуміння серед самих реформаторів.

Утім, труднощі не заважають реформаторам дивитися вперед. Узагалі перспективи розвитку адміністративних реформ у Європі пов'язані з утіленням концепції активізації держави. Так, У. Барч вважає, що термін «активізує держава» означає новий розподіл завдань і відповідальності між державою й суспільством, тобто більшу спрямованість на громадянина [9, с. 173]. В майбутньому держава буде зосереджуватися на своїх основних завданнях, таких як оборона, внутрішня безпека, робота поліції та судової системи, фінансове адміністрування тощо.

Концепція активізації держави ґрунтується на таких основних принципах:

- управління, а не виконання роботи за інших, що означає прагнення максимально розвантажити уряд від поточної сервісної роботи та «спустити» надання державних послуг на рівень, максимально наближений до споживача;

- надання споживачам можливості самим вибирати послуги, яких вони потребують, і тих, хто надає їх найбільш якісно;

- введення конкуренції в держсекторі, надання можливості приватному сектору боротися за споживача за умови, що дана послуга буде оплачена державою;

- вкладення капіталів у результати, а не в наміри;

- орієнтація на клієнта, тобто спрямування діяльності державних органів передусім на потреби й побажання громадян як споживачів публічних послуг;

- впровадження ринково орієнтованих механізмів та бюджетування, орієнтованого на результат;

- децентралізація організацій, перенесення центру ваги прийняття рішень на низові рівні, впровадження в управління мережевих елементів.

Таким чином, концепція активізації держави має на увазі, що між суспільством і державою розвивається співробітництво й поділяється відповідальність. Причому державні структури ініціюють процес розв'язання суспільних проблем та виступають у ролі посередника. Взагалі держава лише встановлює рамки відповідальності та сприяє розвитку громадянської активності.

Слід підкреслити, що основні тенденції сучасних адміністративних реформ у провідних країнах ЄС визначаються цілим рядом універсальних чинників, таких як глобалізація, інформаційна революція, новітні досягнення у сфері менеджменту й управлінських технологій. Загальні методологічні принципи стратегії європейських адміністративних реформ визначаються насамперед прагненням реформаторів використовувати новітні досягнення сучасної теорії адміністративно-державного управління. Але темпи перетворень у кожній окремій країні великою мірою залежать від рівня соціально-економічного розвитку, загальної політичної ситуації, досягнення елітою консенсусу стосовно напрямку реформ, особистої політичної волі реформаторів – їх радикалізму або, навпаки, конформізму. Безперечно, аналіз основних напрямів європейських реформ, усвідомлення досягнень і помилок допоможе реформаторам у інших країнах впоратися з аналогічними проблемами в процесі адміністративно-державних перетворень [4, с. 367].

В Україні, індекс моніторингу реформ (iMoPe) VoxUkraine дає комплексну оцінку зусиль уряду України з проведення економічних реформ. Індекс базується на експертних оцінках змін у регуляторному середовищі за п'ятьма напрямками. Значення iMoPe за двадцять п'ятий період моніторингу (7-20 грудня 2015 року) становить +1,4 бала з можливого діапазону від -5,0 до +5,0 бала – це найвищий рівень з кінця серпня цього року. Зростанню індексу сприяло скасування низки застарілих держстандартів, довгоочікуване підвищення максимальної заробітної плати керівникам держпідприємств, децентралізація таких державних функцій, як реєстрація нерухомого майна

та реєстрація підприємств, а також деякі анти-корупційні ініціативи з «безвізового пакета ЄС».

Найвищу оцінку в моніторинговому періоді – +3,0 бала за напрямом «Ринкова та торговельна політика» – отримало скасування 12 776 застарілих держстандартів (накази ДП «УкрНДНЦ» 175 від 10.12.2015, 182-188 від 14.12.2015) згідно з реформою системи технічного регулювання. Йдеться про держстандарты, розроблені ще до 1992 року. Формально їх використання й раніше не було обов'язковим, проте така обов'язковість була закріплена в текстах самих держстандартів та інших підзаконних актах, через що багато підприємств далі застосовували їх в обов'язковому порядку. Більшість зі скасованих держстандартів діятиме ще два роки, що дасть можливість підприємствам адаптуватися. Ця реформа відповідає зобов'язанням України в межах Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС.

Найбільше подій експерти оцінили за напрямом «Державне управління та боротьба з корупцією». Збільшення максимального розміру зарплат керівникам держпідприємств у двадцять разів (постанова КМУ 1034 від 11.11.2015) отримало +2,0 бала. Встановлення ринкових зарплат має сприяти зростанню ефективності управління держпідприємствами, за умови чесного конкурсного відбору керівників. Олена Білан з інвестиційної компанії Dragon Capital зазначає: «Абсолютно потрібний захід для зменшення стимулів для корупції та залучення професіоналів до управління держпідприємствами. Незрозуміло, чому так довго зволікали». Але інші експерти висловили застереження. Ілона Сологуб із Київської школи економіки каже: «З одного боку, встановлення ринкових зарплат – це правильно, з другого – оклад становитиме лише 25% зарплати, а 75% – це премія, що неправильно і дає можливість міністерствам чи іншим органам впливати на діяльність керівників».

Достатньо високі бали набрали рішення передати деякі функції на рівень місцевої влади. Так передання місцевій владі функцій держреєстрації нерухомого майна отримало +2,0 бала, а децентралізація повноважень з держреєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – +1,5 бала (закони 834-VIII, 835-VIII та 836-VIII від 26.11.2015). Закон про Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (772-VIII від 10.11.2015) – прийнятий в межах пакета лібералізації візового режиму з Європейським Союзом – експерти оцінили у +1,5 бала.

Отже, істотна кількість важливих і позитивних кроків забезпечила значення під-індексів «Державне управління та боротьба з корупцією» і «Ринкова та торговельна політика» на рівні +2,0 бала, що відповідає прийнятному темпу реформ. Але напрями «Державні фінанси», «Монетарна політика та фінансові ринки» а також «Енергетична незалежність» набрали по +1,0 бала, знизивши загальне значення ІМоРе [10].

ВИСНОВКИ

Із вищесказаного можна зробити такі висновки. По-перше, у процесі проведення адміністративної реформи порушено послідовність дій. Указом Президента України була передбачена структура органів державного управління, скорочення чисельності державних службовців, однак законодавчо повноваження й функції цих органів не розмежовані.

По-друге, для оптимізації кількості територіальних органів, що діють у складі центральних органів виконавчої влади, потрібно доручити Кабінету Міністрів України забезпечити проведення обстеження й аналізу функцій центральних органів виконавчої влади та визначити перелік повноважень, які доцільно передати місцевим органам виконавчої влади (органам місцевого самоврядування) для забезпечення їх реалізації в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

По-третє, треба передати окремі функції органів виконавчої влади та їхніх підвідомчих організацій на аутсорсинг. Зокрема, з метою підвищення якості управління реалізацією державних цільових програм доцільно розширити аутсорсинг функцій державного замовника. Для цього потрібно нормативно визначити перелік функцій, які можуть на договірній основі передаватися держзамовником підприємствам, установам, організаціям приватного сектору.

По-четверте, на основі аналізу зарубіжного досвіду слід запровадити нові напрями в розвитку адміністративної реформи: інформатизацію й дебіюрократизацію, новий менеджизм, децентралізацію (деконцентрацію, аутсорсинг), приватизацію й введення економічних елементів регулювання управлінських процесів, сервісне адміністрування, корпоративізм і неокорпоратизм.

Список використаних джерел

1. Бекряшев А.К., Белозеров Й.П. Электронный учебник к инновационному учебному курсу «Теневая экономика и экономическая преступность» – [Электронный ресурс] – Режим доступа: 2000 <http://new.asp.omskreg.ru/bekryash>.
2. Гуржій С.Г., Копиленко О.Л., Янушевич Я.В. та ін. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти. – К.: Парлам. вид-во. 2005. – 216 с.
3. Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму: Навч. посібник / С.Г. Гуржій, С.М. Ключке, В.М. Кірсанов та ін.; Держфінмоніторингу України. – К.: Такі справи, 2008. – 560 с.
4. Державний бюджет і бюджетна стратегія 2012-2014: стабілізація та сталий розвиток в умовах реформування економіки України: у 4 т. / ДННУ «Акад. фін. управління»; за заг. ред. Ф.О. Ярошенка. – К., 2011. – Т. 1: Стабілізація державних фінансів у контексті стратегії реформ. – 2011. – 920 с.
5. Литвинцева Е. Реформирование государственной службы в зарубежных странах / Е. Литвинцева // Государственная служба. – 2007. – № 6. – С. 173.
6. Кузнецова Ю.А. Повышение качества и эффективности бюджетных услуг: обобщение опыта

зарубежных стран [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.anrb.ru/isei/cf2006/d897.htm>.

7. Мэннинг Н., Парисон Н. Реформа государственного управления: международный опыт для Российской Федерации / Н. Мэннинг, Н. Парисон. – М., 2003. – С. 84-100.

8. Барч У. Возможности внедрения зарубежного опыта в условиях России / У Барч // Государственная служба. – 2007. – № 6. – С. 171.

9. Барч У. Реформирование государственной службы в Германии / У. Барч // Государственная служба. – 2005. – № 4. – С. 173.

10. Индекс Моніторингу Реформ (iMoPe). Випуск 25, грудень, 2015 – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://voxukraine.org/2015/12/25/index-for-reform-monitoring-imore-release-25-ua/>

КЛИМОВА

Олена Ігорівна

jencapriati@narod.ru

УДК 658.15.012

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

METHODOLOGICAL TOOLS OF FINANCIAL PLANNING AT ENTERPRISES IN UKRAINE

к.е.н., доцент кафедри
фінансів, обліку та
аудиту і банківської
справи, Донецький
державний університету
управління, м. Маріуполь

У статті досліджено недоліки методів планування на підприємствах України, що застосовуються в даний час. Запропоновано вирішення даної проблеми – адаптація системи планування, забезпечення зіставності показників планових документів фактичним даним. Проаналізовано можливості підприємства щодо створення єдиної аналітичної бази фінансового планування.

В статье исследованы недостатки применяющихся в настоящее время методов финансового планирования на предприятиях Украины. Предложено решение данной проблемы – адаптация системы планирования, обеспечение сопоставимости показателей плановых документов фактическим данным. Проанализированы возможности предприятия по созданию единой аналитической базы финансового планирования.

The shortcomings of the methods of financial planning currently used at the enterprises of Ukraine are studied. The proposed solution to this problem is to adapt the planning system, ensuring comparability of indicators of planning documents to actual data. The ability of the enterprise to create a unified analytical framework of financial planning is analyzed.

Ключові слова: методика, інструментарій, фінансове планування, підприємство

Ключевые слова: методика, инструментарий, финансовое планирование, предприятие

Keywords: methods, tools, financial planning, enterprise

ВСТУП

Динамічний розвиток підприємств в Україні супроводжується значними економічними суперечностями, зумовленими особливістю ринкової трансформації в умовах глобалізаційних процесів. Однією з найважливіших проблем, з якою стикаються підприємства, є недостатня ефективність організації управління їхніми фінансовими ресурсами в умовах переходу до ринку, що пов'язано з низьким ступенем розвитку фінансового планування. Ця проблема набуває актуальності ще й тому, що більшість науковців виділяють фінансові ресурси як найважливіший чинник економічного зростання, який трансформується у всі види інших активів і має здатність до ефективного розподілу між усіма напрямками діяльності суб'єктів господарювання. Важливою складовою ефективного управління фінансовими ресурсами є система менеджменту, яка взаємопов'язана з фінансовим плануванням, оскільки в межах цих двох систем вирішуються завдання, які стоять перед фінансовим управлінням в цілому. В той же час фінансове планування є ключовим елементом системи менеджменту, тому що забезпечує повноцінне функціонування як усіх елементів фінансового механізму, так і вирішення завдань менеджменту через методи й важелі. Для оцінки діючої системи фінансового планування необхідно

дослідити як безпосередньо систему фінансового планування, так і взаємопов'язану з нею систему бюджетування та прогнозування.

Розкриваючи сутність фінансового планування, вчені-економісти, серед яких А. Балабанов, М. Білик, О. Василик, О. Ковалюк, С. Ковтун, П. Марич, С. Онисько, А. Поддєрьогін, В. Савчук, Г. Тарасюк, О. Філімоненков, А. Шеремет розглядають фінансове планування як один із фінансових методів, який передбачає сукупність фінансових способів, що використовуються у діяльності суб'єктів господарювання для ефективного формування та використання фінансових ресурсів. Проте в більшості проведених досліджень недостатньо уваги приділено практичним аспектам застосування фінансового планування та виявленню причин його низької ефективності в сучасних умовах трансформації економіки України.

МЕТА РОБОТИ полягає в розкритті сутності, призначення та потреб фінансового планування на вітчизняних підприємствах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є наукові праці, матеріали періодичних видань і ресурси мережі Internet.

При проведенні дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: системний, діалектичний, інформаційно-фактологічний.

РЕЗУЛЬТАТИ

Невизначеність, яка властива ринковим умовам господарювання, визначає необхідність планування або моделювання діяльності підприємства. При цьому фінансове планування можна визначити як один з найголовніших інструментів зміни напрямків фінансових потоків на підприємстві.

У сучасній економічній літературі існує безліч визначень термінів «планування» і «прогнозування». Деякі автори ототожнюють їх, деякі розділяють. Одні вважають первинним прогнозування, інші – планування. Виділяють також поняття стратегічного планування, тактичного планування та бюджетування.

Стратегічне планування – це управлінський процес створення й підтримки фінансової відповідності між цілями підприємства та його потенційними можливостями. Це безперервний процес, що є невід’ємною частиною стратегічного управління підприємством. Стратегічне фінансове планування, як правило, реалізовується у великих компаніях з великими амбіціями та наявністю відповідних ресурсів для їх реалізації [1; 2]. Стратегічне управління і планування – процес досить дорогий і трудомісткий, а тому недоступний в повному обсязі для малих і середніх підприємств. Такі підприємства зазвичай обмежуються тактичним фінансовим плануванням, яке, власно, і є фінансовим плануванням у звичайному його розумінні.

Якщо охарактеризувати фінансове планування найбільш загально, то це процес планування надходження і використання фінансових ресурсів. Він включає у себе два взаємопов’язаних і взаємодоповнюючих процеси: прогнозування і бюджетування.

Прогнозування – це розрахунок імовірних результатів вибраної послідовності дій за допомогою фінансових методів [3].

Як правило, підприємства прагнуть спрогнозувати значення зовнішніх чинників, на які неможливо істотно вплинути силами підприємства, але від яких залежить результат його господарської діяльності. До таких чинників відносяться попит на продукцію підприємства, обсяги виробництва і ціни конкурентів, витрати, пов’язані з посиленням державного регулювання, непередбачені збитки від надзвичайних подій.

Існують два основних підходи до прогнозування. Один із них називається статистичним і базується на інформації попередніх періодів. За допомогою різних математичних методів ця інформація узагальнюється, та з урахуванням вірогідних змін у майбутньому будується прогноз.

Інший підхід у більшій або меншій мірі ігнорує ретроспективну інформацію і застосовується, якщо компанія утворена нещодавно та надійна або постійна «історична» інформація відсутня. Цей підхід носить назву емпіричного, так як ґрунтується на оцінці різних експертів: маркетологів, фінансових,

виробничих керівників, аналітиків ринку. Таким чином, він дозволяє уникнути недоліків попереднього підходу, але має і свої вади: цей підхід не може гарантувати точність і його результати досить є досить суб’єктивними.

Бюджетування – це не просто кількісне обґрунтування плану, але й механізм управління, який дозволяє координувати роботу співробітників усіх підрозділів підприємства для досягнення спільної мети, показник якості управління на підприємстві, відповідності рівня його менеджерів та управлінських рішень сучасним вимогам. Тільки правильно організований процес фінансового планування та управління бюджетом дозволяє підприємству рухатись уперед [4].

Бюджет (план, кошторис) – це документ, в якому відбиваються у вартісних показниках майбутні господарські операції підприємства і результати, пов’язані з їх виконанням. При формуванні окремих видів бюджетів використовуються також і натуральні показники. Бюджети охоплюють всі сфери фінансово-господарської діяльності підприємства: виробництво і реалізацію продукції, діяльність допоміжних підрозділів, управління фінансовими потоками.

Необхідність складання планів визначається багатьма причинами, зокрема, невизначеністю майбутнього, координуючою роллю плану, оптимізацією економічних наслідків.

Зміст координуючої ролі плану полягає у наявності добре деталізованих і взаємопов’язаних цільових настанов, що дисциплінують оперативну і стратегічну діяльність підприємства.

Оптимізація економічних наслідків полягає в тому, що будь-яке узгодження чи збій у діяльності системи потребує фінансових витрат на його подолання. Якщо є план, ймовірність збою нижча.

Слід відзначити, що фінансове планування не ставить за мету обов’язково звести до мінімуму ризики. Навпаки, його сутність полягає в аналізі й виборі ризиків, які необхідно прийняти, і тих, яких можливо було б уникнути.

Процес фінансового планування розтягнуто у часі й складається з декількох етапів, в результаті аналізу можна об’єднати їх в один найбільш загальний варіант:

1. Аналіз зовнішньої середовища та прогнозування її змін.
2. Оцінка можливостей підприємства (у т. ч. виробничих потужностей, трудових ресурсів, фінансових коштів і джерел їх отримання) та аналіз його фінансового стану.
3. Розробка цінової політики підприємства.
4. Розробка системи норм і нормативів.
5. Прийняття попереднього рішення про обсяги діяльності на плановий період.
6. Розробка проектів бюджетів: розрахунок кошторисів витрат; планування фінансових показників (виручка, собівартість, амортизаційні відрахування, обсяг оборотних коштів, прибуток); ув’язка прибутків і витрат, потреби в коштах і джерел її покриття.
7. Узгодження та аналіз проектів бюджетів, їх

коректування.

8. Затвердження бюджетів керівником підприємства.

9. Реалізація бюджетів, контроль за їх виконанням.

10. Аналіз процесу виконання і коректування бюджетів.

Фінансове планування означає свідому організацію фінансового розвитку на основі гармонійної та оптимальної структури цілей і відповідних їм засобів досягнення [5, с. 242].

У той же час фінансове планування – процес розробки конкретного плану фінансових заходів. Метою планування фінансів є визначення можливих обсягів надходження грошових коштів та їх витрачання в плановому періоді. Логічна послідовність процесу планування наведена на рис. 1.

Фінансовий план можна розглядати як завдання по окремих показниках, а також як фінансовий

документ, що забезпечує взаємозв'язок показників розвитку підприємства з наявними ресурсами, взаємодію сукупної вартісної оцінки коштів, що беруть участь у відтворювальних процесах та у процесах обігу грошового капіталу.

Ще однією складовою фінансового планування господарюючого суб'єкта є визначення його центрів доходу (прибутку) і центрів витрат. Центр доходу господарюючого суб'єкта – це підрозділ, який приносить йому прибуток. Центр витрат – підрозділ господарюючого суб'єкта, який є збитковим або взагалі некомерційним, але відіграє важливу роль в діяльності господарюючого суб'єкта [6, с. 341].

Крім вищезазначеного, фінансове планування, або планування платежів, має справу з усіма потоками платежів. Воно необхідне, щоб формувати всі потоки платежів на підприємстві та між підприємством і зовнішнім середовищем з урахуванням стану платіжних коштів за один або кілька періодів [7].

Рис. 1. Алгоритм фінансового планування на підприємстві

Потоки платежів і запаси платіжних коштів для фінансового планування слід визначати за видом, величиною і моментом часу їх виникнення на підставі діяльності підприємства в майбутньому періоді. Це дозволить володіти інформацією про очікувані платежі.

Фінансове планування потрібне, в першу чергу, для збереження фінансової рівноваги підприємства, а, з іншого боку, – для уникнення накопичення зайвих ліквідних коштів. Воно повинно охоплювати всі фінансово-економічні та виробничо-господарські процеси, а саме: планування потоку грошових коштів; планування інвестицій і дезінвестицій;

планування зовнішнього фінансування і дефінансування; планування резервів ліквідності.

Отже, фінансове планування являє собою поєднання двох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих процесів: бюджетування і прогнозування.

Бюджетування – це процес розробки системи взаємопов'язаних бюджетів [8]. Кожне підприємство розробляє свою бюджетну систему в залежності від виду діяльності, розміру та організаційної структури. Для малих підприємств кількість бюджетів мінімальна, а для великих ця система включає велику кількість документів, побудованих у суворому ієрархічному порядку. Бюджетна система підприємства наведена на рис. 2. У даній схемі представлені

всі три типи планів: 1) довгострокові плани (на термін більше ніж один рік) – на схемі це стратегічний фінансовий план. Крім того, до цієї групи відносяться бізнес-плани; 2) короткострокові плани (розробляються на квартал, рік) – на схемі це бюджети, розташовані нижче пунктирної межі: бюджет капітальних вкладень, річний фінансовий план, прогнозний баланс, план грошових потоків; 3) поточні (оперативні) плани – вони розробляються на тиждень, декаду, місяць і включають прогнози руху грошових коштів, плани реалізації продукції, бюджети запасів сировини і матеріалів, тобто ті документи, які містять інформацію, необхідну для оперативного управління. На схемі вони представлені

бюджетами, розташованими вище пунктирної лінії.

Запропонована схема не є єдиною можливим варіантом, кожне підприємство створює оптимальну структуру системи фінансового планування у відповідності із своїми потребами. Потрібно зазначити, що в процесі бюджетування беруть участь всі підрозділи організації (окремі види планів і бюджетів закріплюються за відповідними підрозділами). Фінансова служба, як правило, узагальнює отриманий матеріал і складає бюджет собівартості продукції, бюджет прибутків і збитків, бюджет капітальних вкладень, проект балансу, зведений фінансовий план і план грошових потоків.

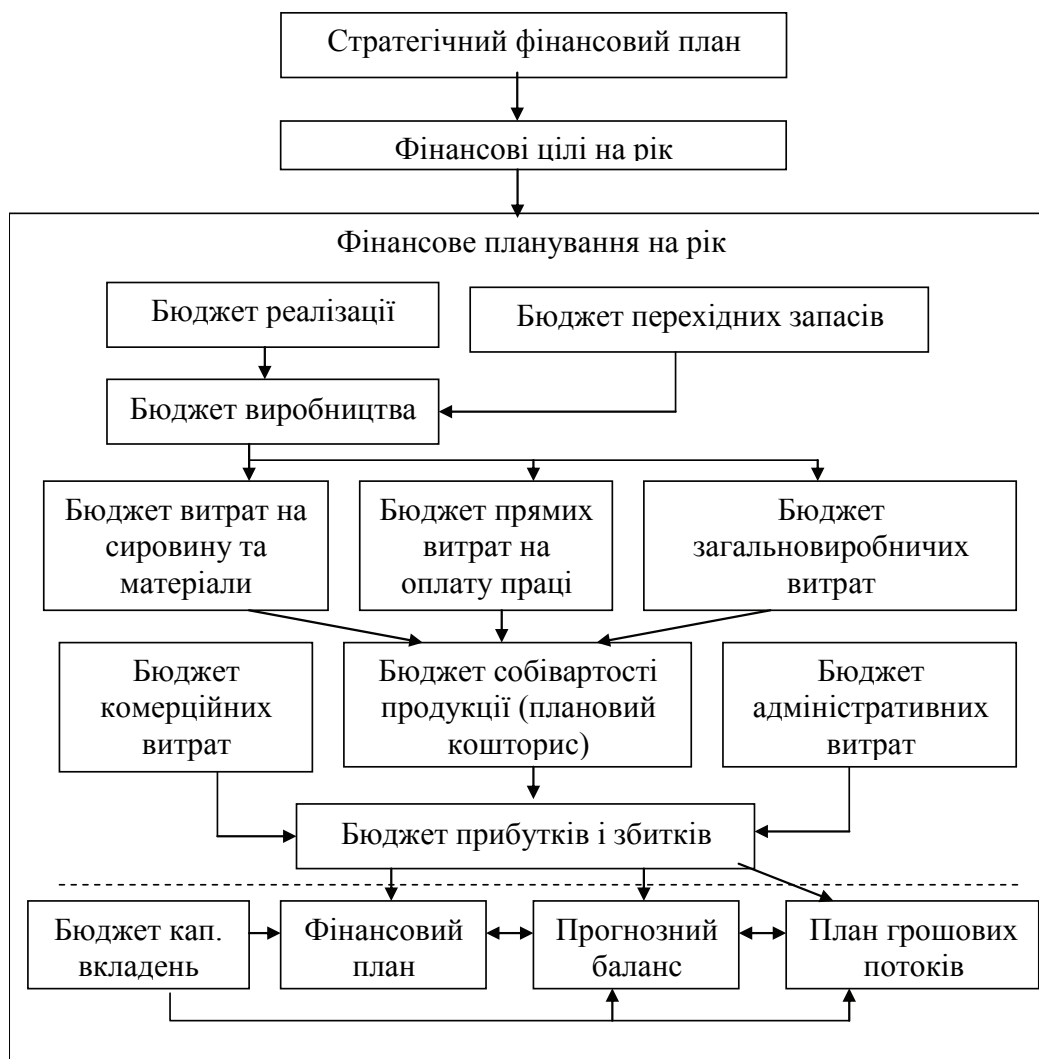

Рис. 2. Бюджетна система підприємства

Отже, в результаті дослідження визначено, що добре організований процес планування дає компанії наявні переваги:

забезпечує обмін інформацією й розуміння проблем та цілей;

стимулює взаємодопомогу і передачу релевантної інформації;

формує довіру працівників;

забезпечує базу для обліку і винагороди за виконану роботу.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження виявлено наявність широкого теоретичного інструментарію методів фінансового планування. В той же час практичний досвід їх застосування є досить обмеженим, що пов'язано, насамперед, з низькою ефективністю системи забезпечення фінансового планування. Найважливішою проблемою у сфері фінансового планування є забезпечення обґрунтованості розробки

фінансового плану, його реальності. Це залежить значною мірою від достовірності даних щодо збуту, дебіторської заборгованості та строків її погашення, потреб у фінансуванні, налагодженої роботи підрозділів, задіяних у складанні фінансового плану, та оперативності його розробки. Отже, для забезпечення обґрунтованого фінансового планування та виконання фінансового плану необхідно є підготовка регламенту його складання, залежно від розміру підприємства (велике, середнє, мале) та специфіки діяльності, організаційно-правової форми, належним чином опрацьованої та достовірної вихідної інформації.

Список використаних джерел

1. Бедринєць М.Д. Економічна суть стратегічного фінансового планування підприємства в сучасних соціально-економічних умовах / М.Д. Бедринєць, К.В. Недзельська // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 24-31.
2. Современные подходы к моделированию сложных социально-экономических систем: монография / [под ред. В.С. Пономаренко, Т.С. Клебановой, Н.А. Кизима]; Хар. нац. экон. ун-т [и др.]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2011. – 273 с.
3. Коркуна Д.М. Фінансове прогнозування як основа фінансових планів підприємства / Д.М. Коркуна: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/86_0.pdf.
4. Бугас Н.В. Бюджетування як ефективний інструмент управління витратами / Н.В. Бугас // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2012. – № 5. – С. 190-193.
5. Тарасюк Г.М. Управління плануванням діяльності підприємства: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / Г.М. Тарасюк. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 295 с.
6. Савчук В.П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент / В.П. Савчук. – 3-е изд. – К.: Companion Group, 2008. – 880 с.
7. Сіренко Н.М. Фінансове планування – складова сталого розвитку підприємства / Н.М. Сіренко, А.В. Бурковська, А.О. Бузнік // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. Вип. 3. Т. 2. – Полтава: ПДАА, 2011. – С. 214-217.
8. Каламбет С.В. Сутність ефективного фінансового планування на підприємстві / С.В. Каламбет, Г.В. Остимчук // Економіка та держава. – 2015. – № 9. – С. 84-87.

АКУЛЮШИНА

Марина Олександрівна

БОРИСЕНКО

Анастасія Сергіївна

ПЕНЧЕВА

Олена Іванівна

к.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет, кафедра
менеджменту

студент, Одеський національний
політехнічний університет, кафедра
менеджменту

студент, Одеський національний
політехнічний університет,
кафедра менеджменту

УДК 339.138.658

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В ПЕРІОД КРИЗИ

STRATEGIC MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE IN THE CRISIS'S TIME

Стаття присвячена визначенню ролі стратегічного управління в період кризи, інструментів та методів управління організацією. Розглянуто підходи та рекомендації різних авторів до стратегічного управління підприємствами в умовах економічної кризи.

Статья посвящена определению роли стратегического менеджмента в период кризиса, инструментов и методов управления организацией. Рассмотрены подходы и рекомендации разных авторов к стратегическому управлению предприятиями в условиях экономического кризиса.

The article is devoted to define the role of strategic management in the crisis's time, tools and methods to manage the organization. It was investigated the approaches and recommendations of the various authors to the strategic management of enterprises in the economic crisis.

Ключові слова: стратегічне управління, криза, економіка, стратегія

Ключевые слова: стратегическое управление, кризис, экономика, стратегия

Keywords: strategic management, crisis, economy, strategy

ВСТУП

Питання розробки стратегії підприємств та організацій залишається актуальною в різні часи та охоплює практично всі етапи розвитку підприємств. Розробка стратегії є важливим елементом стратегічного менеджменту. Особливої уваги необхідно приділяти процесу розробки та коригування стратегії в період нестабільної ситуації на ринку. Визначення актуальної, обґрунтованої стратегії для певного виду підприємства має велике значення у процесі його утримання на ринку, розвитку, реалізації потенціалу.

Велика кількість науковців освітлювали цю проблему у своїх наукових працях, такі як О.С. Виханський, В.П. Савчук, В.І. Захарченко. Розробка ідей стратегічного управління знайшла відображення в роботах таких західних авторів, як І. Ансофф, І. Бланк, М. Портер, Й. Шумпетер, А. Коул, Г. Саймон, Г. Мінцберг, А. Чандлер, Дж. Хігінс, Дж. Пірс, Р. Робінсон, П. Дойль, А.А. Томпсон, А.Дж. Стрікланд, С. Біндер, Л. Перрі, Р. Стотт, Ф. Котлер та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні підходів до стратегічного управління підприємством в період економічної кризи.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

На даний час існує велика кількість визначень поняття стратегії, але всі вони об'єднуються тим, що це є сукупністю певних рішень, які допомагають впливати на майбутній стан організації. Стратегія – правила прийняття рішень і установок, що спрямовують процес розвитку організації [1].

Стратегічне управління орієнтоване на довгострокову перспективу. В першу чергу воно сприяє встановленню балансу рівня розвитку підприємства з оточуючим середовищем. Однак, основним недоліком стратегічного управління являється неможливість передбачення всіх можливих сценаріїв розвитку ситуації на ринку, особливо в умовах кризових явищ і динамічних змін.

Для менеджменту на підприємстві, стратегічне управління дає можливість пошуку нових шляхів розвитку у конкурентних умовах. Керівництво може відстежувати та адаптувати організацію до змін оточуючого середовища. Стратегічне управління впливає на своєчасність та точність реакції організації на нові вимоги та зміни ситуації на ринку, забезпечуючи ефективність діяльності підприємства в цілому [2,3].

Потреба у визначенні стратегії сформувалась внаслідок змін у світовій економіці. За останні

десятиліття значно збільшилась кількість підприємницьких структур, зросла значимість показників конкурентоспроможності, таких як гнучкість та спроможність адаптуватись до змін зовнішнього середовища. Надзвичайно швидкі зміни в навколишньому середовищі як в Україні, так і у світі, зумовлені розвитком інформаційних технологій, зростанням конкуренції, глобалізацією бізнесу. Ці фактори впливають на важливість стратегічного управління [4].

Таким чином на даний момент існує необхідність вдосконалення методів та інструментів, які використовуються на діючих підприємствах України, а також, розробка нових, з ціллю підвищення ефективності. Це зумовлює наявність таких факторів:

- впровадження нових економічних реформ;
- вихід вітчизняних підприємств на зарубіжні ринки;
- наявність процесу глобалізації;
- оточення, яке важко передбачити в умовах динамічних змін.

На основі цих факторів організації повинні перелаштувати свою роботу, вдосконалюючи підходи до стратегічного управління, використовувати нові інструменти та методи, які збільшуватимуть конкурентоспроможність та ефективність роботи підприємства. Залежно від ступеню залучення підприємства до зовнішньоекономічної діяльності та галузевої приналежності, управління повинно нести певний специфічний характер [5].

Для керівництва важливою рисою є властивість аналізувати процес управління, здійснені помилки, щоб у майбутньому їх уникати. Переважна кількість керівників вітчизняних підприємств надають перевагу скороченню витрат, відмові від деяких проектів, які позитивно вплинуть на подальший стан підприємства.

Стратегічне управління має таку структуру: аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища розвитку підприємства, постановка мети та визначення місії, визначення найперспективнішої стратегії, реалізація обраної стратегії, оцінка і контроль ефективності реалізації стратегії.

Ключову роль у будь-якому виді управління відіграє підтримка певного балансу взаємодії організації із зовнішнім середовищем. Адже кожна організація має три стадії, які можна охарактеризувати таким чином:

- на першій стадії організація отримує ресурси із зовнішнього середовища;
- на другій стадії відбувається перетворення ресурсів в продукт;
- на завершальній стадії продукт передається у зовнішнє середовище.

Визначення місії та формування цілей приводить до того, що стає зрозуміло, до чого прагне організація і для чого вона взагалі існує. Цей процес складається із підпроцесів [6-8]. Спершу визначається місія організації, яка допомагає співробітникам розуміти краще свою роботу, для чого вони її виконують. Потім організація визначає довгострокові цілі. А закінчується ця частина стратегічного управління визначенням короткострокових цілей [7].

Наступним кроком є визначення стратегії, що включає в себе інструментарій та шляхи досягнення поставлених цілей. Головна мета підприємства, набір стратегічних, тактичних цілей є основою процесу вибору стратегії. На її визначення впливають також масштаби підприємства, специфіка виробництва, зовнішнє оточення, корпоративні зв'язки, рівень ресурсного забезпечення, конкурентне середовище та ін.. Важливим також є врахування стадії життєвого циклу підприємства та характеристики і відношення покупців до товарів, роботи чи послуг що виробляються. Звичайно програмою максимум є врахування всіх факторів впливу як зовнішнього так і внутрішнього середовища. Але зазвичай це просто неможливо. Визначення найперспективнішої стратегії відбувається на основі оцінки макро- мезо- та мікросередовищ. Визначення рівня чутливості підприємства до змін середовища, рівень кризових явищ безпосередньо на підприємстві.

ВИСНОВКИ

Успіх обраної стратегії для організації залежить від того, як правильно керівництво виконуватиме її. Тому головним завданням вищого керівництва є складання можливого сценарію опору змінам, проведення дій з метою ослаблення негативного впливу зовнішніх факторів, намагатися усунути чи зменшити до мінімуму існуючий рівень впливу. При успішній реалізації обраної стратегії організація може отримати шанс на розвиток та підвищення ефективності. Томпсон та Стрікланд висунули 5 зовнішніх та внутрішніх факторів, які необхідні для оцінки та реалізації обраної стратегії [9-10].

Зовні на реалізацію стратегії впливають рівень охоплення ринку товарами та послугами підприємства, асортимент продукції та рівень попиту на неї, потенційні можливості підприємства до подальшого розвитку та можливості використати зовнішню ситуацію в рамках розвитку. Сприйняття керівництвом змін ринкових умов та уміння визначити адекватний рівень ризику та можливість реалізації внутрішнього потенціалу. Також важливим є рівень забезпеченості фінансовими ресурсами та можливість та наявність джерел їх залучення.

Внутрішні чинники складають цілі фірми, які були згадані вище; методи та шляхи розподілу ресурсів підприємства, сприйняття інновацій та готовність до їх впровадження, рівень забезпеченості ресурсами в т.ч. кадровими, матеріальними, енергетичними та ін..

Велике значення має адекватне сприйняття керівництвом рівня фінансового ризику, та вміння його нівелювати та ним керувати адже ризикуючи, можна досягти багатьох успіхів для фірми [10].

Показниками ефективної реалізації обраної стратегії є зростання обсягів реалізації, покращення фінансових результатів підприємства, виходу на нові ринки збуту, зростання частки ринку.

Також на даний момент в стратегічному управлінні організацією мають місце розробки сценаріїв розвитку подій. Це дуже актуально в час, коли навколишнє середовище є непостійним та схильне до змін, які іноді неможливо передбачити.

Для цього існують програми, що можуть за заданим напрямком скласти фінансову модель для будь-якого підприємства, що дуже допомогло б в реалізації та керівництві стратегією, обраною керівництвом.

Важливе місце посідає вид організаційної структури підприємства. Тому що вона визначає можливість підприємства реагувати на певні зміни навколишнього середовища, в економіці, в правовій сфері та ін. Для того, щоб підприємство мало можливість до прийняття креативних рішень, творчого підходу до проблем, що виникають на його шляху, а також, не гальмувати інноваційний процес, воно повинно мати не дуже жорстку організаційну структуру. Вона буде більш гнучкою та допоможе подолати труднощі у час нестабільності та кризи. Але в основному менеджери намагаються уникнути процесу структурних змін, так як це призводить до виникнення непорозумінь в колективі. Маються на увазі рішення, пов'язані зі звільненням, переміщенням, прийомом на роботу персоналу. А згуртованість колективу, взаєморозуміння та бажання кожного працівника досягти цілей організації мають неабияку роль та вплив. Адже успіх організації залежить не тільки від подолання можливого впливу зовнішніх факторів, але й від досвіду керівництва та його ефективної, командної роботи.

Існує таке поняття як «стратегічна імпровізація». Всі фактори, як зовнішні, так і внутрішні, що мають вплив на організацію мають властивість постійно змінюватись і потребують гнучкості та швидкої реакції з боку організації. Тому організація повинна бути схильною до імпровізацій під час стратегічного управління, тобто керувати процесом з метою рішення конкретних проблем.

В наш час в зовнішньому середовищі присутній такий фактор як інфляція. Він достатньо сильно ускладнює роботу керівництва. Тому в стратегії це має враховуватись і звертати увагу на ті процедури та інструменти діяльності, які найбільше схильні до впливу інфляції. Її вплив може ускладнювати прийняття рішень, наприклад, про інвестування

нових проектів, адже реальна вартість кожного грошового потоку знижується.

Як колись казав Уїнстон Черчилль: «Будь-яка криза – це нові можливості». Тому, навіть кризову ситуацію, підприємство може використати на свою користь, віднайти нові можливості та сильні сторони.

Список використаних джерел

1. Ансофф І. Стратегическое управление / И. Ансофф; под ред. Л.И. Евенко; пер. с англ. – М.: Экономика, 2001. – 436 с.
2. Виханский О.С., Наумов А.И. Менеджмент: Учебник. 3-е изд. - М.: Гардарики, 2002. - 528 с.
3. Бархатов В.И. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: учеб. пособие / В.И. Бархатов, А.А. Горпшков, Ю.Ш. Капкаев, М.А. Усачев. – Челябинск: ЮУрГУ, 2001. – 140 с.
4. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. – К.: МП «ИТЕМ» ЛТД, «Юнайтед Лондон Трейд Лимитед», 1995. – 448 с.
5. Акулюшина М.О. Динаміка інвестиційно-інноваційних процесів у нестабільному середовищі: [монографія] / В.І. Захарченко, М.О. Акулюшина. – Херсон: (Олді-плюс), 2013. – 212 с.
6. Розвиток стратегічних підходів до управління підприємством у нестабільних умовах: [колективна монографія] / під ред. В.І. Захарченко – Донецьк: (видавництво «Ноулідж»), 2014. – 188 с.
7. Семенов А.Г. Стратегічне управління машинобудівними підприємствами / А.Г. Семенов. – Запоріжжя: КПУ, 2009. – 364 с.
8. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. / Л.А. Швайка. – Л.: «Новий світ-2000», 2006. – 268 с.
9. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / Й.А. Шумпетер; пер. Автономова В.С. [и др.]; воссоздано по изд.: М.: Прогресс, 1982. – М.: Директмедиа Паблшинг, 2008. – 435 с.
10. Шарп У., Александер Б., Бейли Дж. Инвестиции / У. Шарп, Б. Александер, Дж. Бейли; пер. с англ. – М.: ИНФРА – М, 1997. – 979 с.

СТАНІСЛАВИК

Олена В'ячеславівна
elenastanislovik@yandex.ruк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет

УДК 338.439:658

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ ІНТЕГРОВАНИХ БІЗНЕС-
СТРУКТУРSTRATEGIC ASPECTS OF MANAGEMENT
OF DEVELOPMENT OF THE INTEGRATED
BUSINESS STRUCTURES

АНТОНЮК

Дарина Валеріївна
r.antonyuk10@mail.ruстудент, Одеський національний
політехнічний університет

У статті розглянуто принципи будови управління вертикально-інтегрованої виробничо-торгівельної структури, досліджено процеси стратегічного менеджменту. Також у статті наведено основні рівні економічної інтеграції. Зроблено висновок щодо необхідності об'єднання зусиль органів державного регулювання та безпосередніх господарюючих суб'єктів.

В статье рассмотрены принципы строения управления вертикально-интегрированной производственно-торговой структуры, исследованы процессы стратегического менеджмента. Также в статье приведены основные уровни экономической интеграции. Сделан вывод о необходимости объединения усилий органов государственного регулирования и непосредственно хозяйствующих субъектов.

The article discusses the principles of management structure vertically integrated industrial and trade structure, the processes of strategic management. The article provides basic level of economic integration. The conclusion on the need for joint efforts of government regulation and direct business is done.

Ключові слова: управління, економічна інтеграція, мікрорівень, макрорівень, бізнес-процеси, синергетичний ефект, транснаціональні корпорації, бізнес-інтеграція, бізнес-спілки

Ключевые слова: управление, экономическая интеграция, микроуровень, макроуровень, бизнес-процессы, синергетический эффект, транснациональные корпорации, бизнес-интеграция, бизнес-союзы

Keywords: governance, economic integration, micro, macro, business processes, synergies multinationals, business integration, business unions

ВСТУП

Одним з найбільш актуальних і значущих завдань на сучасному етапі формування нового економічного середовища в Україні виступає забезпечення конкурентоспроможності українських бізнес-структур на внутрішньому і зовнішньому ринках. Ця проблема тісно пов'язана з реформуванням національного господарства України, зміцненням позицій вітчизняних товаровиробників і модернізацією інфраструктурного комплексу.

В умовах глобальної конкуренції для українських господарських ланок об'єктивно необхідною є активізація можливостей підвищення стійкості бізнесу. Значні резерви в цій області можуть бути мобілізовані на базі розвитку у вітчизняній бізнес-сфері інтеграційних процесів, що забезпечують суттєвий синергетичний ефект. Необхідна і ефективна інтеграція в світогосподарські зв'язки.

Світовий товарний ринок діє як каталізатор цих процесів. Виникаючі тут проблеми неможливо вирішувати без відповідних науково-аналітичних обґрунтувань.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є розробка теоретичних, методологічних та прикладних засад формування вертикально-інтегрованих структур харчових підприємств та механізмів її реалізації шляхом обґрунтування стратегії вертикальної інтеграції в харчовій галузі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підходи та процеси розробки теоретично-методологічних і практичних аспектів формування і регулювання діяльності вертикально-інтегрованих структур знайшли своє відображення у наукових працях відомих зарубіжних та вітчизняних вчених,

як: Л.І. Абалкін, В.С. Більчак, Х. Виссем, П. Друкер, Р. Коуз, М. Портер, А. Томпсон, К. Ерроу, М.І. Киниш, Г.М. Федоров, В.Н. Цуглевич та ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Нині вітчизняні бізнес-структури, в основній їх частині, менш конкурентоспроможні, ніж діючі на схожих сегментах товарного ринку зарубіжні компанії. Крім техніко-технологічних факторів це визначається ще й недостатньо розвинутою системою регулювання і підтримки інтеграційних відносин на мікро- і макроекономічному рівнях. В результаті, наші компанії нерідко програють в конкуренції за нові ринки і витісняються з раніше зайнятих позицій. Необхідність якнайшвидшого виправлення такого становища актуалізується вступом України до СОТ, після якого конкуренція набуває ще більшої гостроти [5].

Формування сприятливих умов для розвитку інтеграційних процесів в бізнес-сфері, з одного боку, вимагає розвитку нормативно-правових, податкових, фінансово-кредитних та інших елементів зовнішнього середовища, в якій діють інтегровані структури, з іншого – передбачає розвиток форм і методів внутрішньофірмового менеджменту, принципове

поліпшення діяльності самих інтегрованих бізнес-ланок, модернізацію сукупності їх підсистем управління господарюванням.

Побудова комплексної системи управління інтегрованими бізнес-утвореннями, адекватної умовам конкуренції, передбачає розробку раціональної господарської стратегії з її оперативною адаптацією до мінливих обставин і ефективною реалізацією.

Бізнес-інтеграція трактується як складне системне утворення, що передбачає одночасно як процес, так і результат. Результатом інтеграції є стан взаємозв'язку і взаємозалежності окремих елементів системи, забезпеченим в ході проведення інтеграційного процесу. Інтеграція, що трактується як процес, передбачає злиття раніше диференційованих елементів в єдину цілісність, завдяки чому змінюються можливості окремих елементів і всієї системи, забезпечується синергетичний ефект. Даний процес розвивається в напрямку все більш складних форм, тому бізнес-інтеграція характеризується як складна ієрархічна система, кожний наступний рівень якої виступає підсистемою більш високого порядку (табл. 1).

Таблиця 1

Основні рівні економічної інтеграції

Мікрорівень господарювання	1-й рівень внутрішньокорпоративної інтеграції
	2-й рівень між фірмова інтеграція
Макрорівень господарювання	3-й рівень регіональна інтеграція
	4-й рівень національна інтеграція
	5-й рівень глобальна інтеграція

Мікро і макрорівні бізнес-інтеграції тісно взаємопов'язані. Мікрорівень – це внутрішньокорпоративна і міжфірмова інтеграція, що передбачає собою побудову взаємин між бізнес-ланками, які забезпечують необхідне зближення їх ключових цілей з об'єднанням в спеціальну бізнес-структуру (структура, бізнес-освіта) і формуванням комбінації ресурсів, що сприяє досягненню синергетичного ефекту.

Макрорівень включає регіональний (міжрегіональний), національний та глобальний ступені інтеграції. На даному рівні проводиться створення пари національних економічних політик країн, що інтегруються за участю регіональних об'єднань і міжнародних економічних організацій (СОТ та ін.). Макрорівень – це рівень міжнародної економічної інтеграції, яка є процесом зрощування і зближення національних бізнес-систем, в т.ч. прикордонних, що володіють потенціалом саморозвитку, в першу чергу, заснованому на міжнародному поділі праці, а також економічному інтересі господарюючих суб'єктів. Поглиблення інтеграційних процесів в умовах глобалізації економіки та посилення міжнародної конкуренції призводить до розвитку глобальних бізнес-утворень, включаючи транснаціональні корпорації (ТНК) [1].

Розвиток ринкових відносин в Україні, формування безлічі нових бізнес-структур сприяє активізації механізму конкуренції, визначаючого стратегію і тактику господарської поведінки

учасників товарного ринку, а також стан соціально-економічного середовища. Специфіка формування, принципи побудови та функціонування різних типів інтеграційних утворень, переваги та роль окремих їх видів в господарському комплексі, визначають передумови конкурентоспроможного розвитку бізнес-структур в умовах вертикально-інтегрованої компанії, а також в рамках горизонтальної інтеграції та стратегічних бізнес-спілок (СБС).

Особливості та напрямки розвитку механізмів управління інтегрованими структурами в харчовій сфері можуть бути визначені як взаємодія виробничих і торгових бізнес-ланок, які є взаємодоповнюючими і визначальними стійкість один одного. Розвиток методів управління процесами інтеграції виробничих і торгових структур сприяє скороченню частки їх збиткової частини в загальній кількості і підвищенню прибутковості. При цьому ключовим стратегічним завданням ми вважаємо задачу оптимізаційної координації роботи всіх ланок інтегрованої системи із збереженням раціонального рівня їх автономії.

Систематизація задач менеджменту інтеграційних процесів свідчить, що всі мікро- і макроекономічні регулятори, в більшій чи меншій мірі, впливають на рівень розвитку інтеграційних відносин і, відповідно, на конкурентоспроможність інтегрованих компаній. Динамічний розвиток ППТС можливий в рамках постійного вдосконалення взаємопов'язаних елементів багаторівневої цілісної системи

регулювання інтеграційних процесів: блоку макроекономічного управління, блоку внутрішнього корпоративного управління, блоку управління міжфірмовою інтеграцією.

Розвиток як виробничих, так і торгових утворень стримує ряд факторів. Поряд із загальними факторами, такими як соціально-економічні труднощі держави на сучасному етапі, непослідовність низки рішень в рамках економічних реформ, нестабільність господарської ситуації в ряді регіонів, відсутність досить міцних регіональних зв'язків, діють і більш приватні чинники. Серед них найбільший вплив роблять: дефіцит власних фінансових коштів, недостатня платоспроможність споживачів, недосконалість нормативно-правової бази, недостатній рівень транспортно-складської та інформаційно-комунікаційної інфраструктури. Мінімізації негативного впливу багатьох факторів сприяє інтеграція виробничих і торгових ланок [8].

Комплекс нових можливостей, що відкриваються використанням інтеграційних підходів у виробничо-торговому бізнесі включає: зменшення витрат, зниження рівня ризиків, підвищення господарської стійкості та інвестиційної привабливості бізнесу. Розвиток інтеграційних процесів може і повинен сприяти зниженню рівня збитковості українського бізнесу.

Стратегічний менеджмент передбачає два взаємодоповнюючих процеси – розробку стратегії та її реалізацію на основі впровадження забезпечуючих програм. Досягнення стратегічної мети вимагає, по-перше, розробки комплексної програми дії, по-друге, при необхідності – реакції на нові ситуації, зміни умов ринку, зокрема вступ до СОТ, і посилення (глобалізацію) конкуренції. Стратегія ІПТС повинна коректуватися додаванням одних елементів і відмовою від інших з урахуванням зміни ринкової кон'юнктури, стратегічних рішень конкурентів, накопиченого досвіду, виникаючих загроз і можливостей, нових бізнес-планів.

Стратегія інтеграційного розвитку харчової бізнес-структури трактується як траєкторія її руху, яка визначає раціональні перспективи, напрямки діяльності, систему взаємозв'язків з іншими суб'єктами ринку. Цілі визначають бажані параметри господарювання бізнес-структури, а стратегія визначає способи, засоби і методи, за допомогою яких планується досягнення цих цілей в умовах, що змінюються [2].

З метою підвищення конкурентоспроможності та стійкості виробничо-торговельних утворень досить доцільний розвиток вертикально-інтегрованих холдингових структур, які охоплюють максимальне число стадій господарювання. Вертикальна інтеграція сприяє зміцненню фінансового становища холдингу за рахунок збільшення вартості дочірніх компаній. Стратегічний розвиток виробничо-торгового холдингу і його дочірніх ланок повинен здійснюватися відповідно до єдиних стратегічних цілей і планів. В якості значущих умов ефективного управління виробничо-торговельним холдингом можна виділити наступні: чітке розмежування сфер управління, логістична оптимізація товарних,

фінансових та інформаційних потоків, проведення грамотної кадрової політики.

Управління вертикально-інтегрованої виробничо-торговельної структури має будуватися на таких принципах: стійкі дочірні компанії – стійкий холдинг, раціональне співвідношення централізації і децентралізації, формування центрів розвитку, максимальна ефективність при мінімальних затратах, вертикальна прозорість.

З даних методологічних позицій розкривається сукупність питань, у вирішенні яких торговельно-виробничий холдинг може посприяти своїм дочірнім ланкам на більш високому рівні: інформаційно-аналітична, інвестиційна та юридична підтримка, захист інтересів дочірніх компаній перед конкурентами і не обов'язковими партнерами, стратегічне планування бізнесу, розробка та реалізація планів фінансового оздоровлення, підтримка в регіональних органах управління та інших державних структурах.

Вертикально-інтегрована бізнес-освіта, яка є системою взаємозалежних структур, що спираються на головну холдинг-компанію, дозволяє оптимізувати рішення багатьох завдань, включаючи наступні:

- моніторинг бізнес-процесів, характерних для кожної ланки системи окремо і всієї системи в цілому для зниження їх витрат і зростання доходів;
- оптимізація структури управління, логістизація роботи на всіх рівнях і перерозподіл капіталів в загальних інтересах;
- організація централізованого інформаційно-комунікаційного забезпечення і прийняття стратегічних рішень під початком єдиного центру;
- диверсифікація діяльності та розширення ринків збуту, в тому числі за допомогою експорту.

Основне завдання вертикальної виробничо-торговельної інтеграції, на нашу думку, полягає в логістичній консолідації товарних, інформаційних і фінансових потоків єдиного виробничо-збутового циклу із забезпеченням їх просторово-часової координації. Необхідність цієї консолідації визначається завданнями зниження потреби в оборотних коштах, синхронізації поставок з процесами виробництва і рітейлу, посилення контролю закупівельних і виробничо-збутових витрат. Консолідація економічних потоків в рамках вертикально-інтегрованих виробничо-торговельних структур можлива на основі укладання сполучених договорів на реалізацію та поставку по всіх дочірніх ланках при координації участі головної компанії [4].

Результативність виробничо-торгового бізнесу вимагає постійного аналізу кон'юнктури ринку, збору та узагальнення значних обсягів різної інформації. Разом з тим, дані про стан бізнес-середовища, специфіку і рівні попиту на віддалених регіональних сегментах ринку, включаючи прикордонні території, часто запізнюються або надходять зі спотвореннями, що може стати причиною помилкових рішень.

Управління інтегрованими виробничо-торговими процесами повинно базуватися не тільки на точній інформації про можливе зростання – падіння сезонних продажів (тобто на тимчасовій характеристиці змін попиту), але і на просторовому визначенні

цих змін. Ми вважаємо за необхідне систематичний моніторинг географії зміни попиту. Отримані дані дозволяють оптимізувати територіальне розміщення виробничих і торгових потужностей, складів, транспортних ділянок.

Умови виникнення та складу різних ризиків, що виникають в процесі функціонування торгово-виробничих структур, показують, що зниження рівня господарських ризиків залежить від своєчасної та повної інформації про внутрішньокорпоративне положення і зовнішнє середовище фірми. Тому, поряд з інформаційно-аналітичною ланкою головної компанії, слід виділити і її регіональні інформаційно-аналітичні координаційні філіали, здатні максимально швидко і точно збирати й аналізувати інформацію з віддалених територій, включаючи такі специфічні, як прикордонні.

Ми вважаємо, що сукупність завдань управління сполученими бізнес-процесами в ІПТС може значно ефективніше вирішуватися, ґрунтуючись на розвитку функцій методичного, інформаційно-аналітичного та координаційного забезпечення, реалізованих спеціальним підрозділом – центром управління бізнес-інтеграцією (ЦУБІ).

ЦУБІ повинен вирішувати завдання регулювання господарських процесів в ІПТС з метою їх послідовної оптимізації спільно з фахівцями більш вузького профілю, які безпосередньо забезпечують раціональність проходження товарно-матеріальних, фінансових та інформаційних потоків на конкретних етапах виробничо-торгового бізнесу.

Формування і розвиток ЦУБІ дозволить на основі систематичного аналізу витрат виробництва та обігу, оцінки ризиків та прогнозу розвитку забезпечувати сполучення інтересів всіх учасників ІПТС і підвищувати результативність функціонування всіх ланок за рахунок більшої ритмічності господарських процесів і оптимізації матеріальних потоків в цілях мінімізації витрат готової продукції, сировини і напівфабрикатів в ланцюзі «постачальник-виробник-оптова ланка-роздріб».

ЦУБІ може стати стрижневим елементом ІПТС, здатним істотно підвищувати узгодженість роботи її виробничих і невиробничих підрозділів, враховуючи, що зона впливу і завдання ЦУБІ поширюються як на сферу управління наскрізними матеріалопотоком, так і на сферу управління інформацією [3].

Інформація, яка поступає в ЦУБІ повинна накопичуватися, узагальнюватися на систематизуватися на основі розвитку наскрізної інформаційної системи. Сформовану при цьому єдину інформаційну базу ІПТС необхідно використовувати при розробці та реалізації стратегії її розвитку в умовах глобальної конкуренції.

Крім контактів, що обмежуються сферою ритейлу, доцільне підключення торгівельних ланок до розробки, експертизи та реалізації інвестиційних проектів у виробничій сфері.

Підвищення ефективності міжфірмової інтеграції може сприяти розвитку практики укладання договорів форвардного типу про закупівлі між виробничими і торговими ланками. Це забезпечить виробникам стійкий портфель замовлень і реалізацію

їхніх товарів, а також дозволить мінімізувати витрати, пов'язані з утворенням немобільних запасів продукції та її просуванням на ринок.

Серед ефективних шляхів розвитку інтеграційних відносин та мінімізації господарських ризиків на основі їх раціонального розподілу між партнерами потрібно особливо виділити формування стратегічних бізнес-спілок (СБС) – міжфірмових коаліцій, утворених для досягнення цілей на базі взаємовигідної, довірчої і скоординованої взаємодії.

В процесі вибору партнерів по СБС і в ході подальшої взаємодії для забезпечення синергетичного ефекту слід врахувати ряд обставин: партнер повинен володіти потенціалом адекватного вкладу в інтегрований бізнес, цілі партнерів повинні бути сумісні, а вигоди взаємні, однобічні переваги в умовах СБС неприйнятні [7].

В СБС, утвореному виробничо-торговими структурами, доцільне включення фінансових організацій, що дозволяють подолати дефіцит власних грошових коштів. Для ефективного управління СБС в його структурі необхідна наявність мозкового центру, що розробляє напрямки розвитку, що визначає стратегічні пріоритети і що виявляє ресурси і резерви для підвищення ефективності господарювання. В СБС, створення якого ініціюється ІПТС, ці завдання повинен вирішувати ЦУБІ.

Однією з ключових проблем розвитку інтеграції в сфері між фірмового, в т.ч. міжнародного бізнесу, є проблема узгодження інтересів учасників взаємодії.

Підвищення результативності інтеграційних відносин залежить від комплексу макро- і мікроекономічних умов. Система макроекономічного управління сферою виробничо-торгівельної інтеграції, в тому числі різними напрямками міжрегіонального та прикордонного співробітництва, ґрунтується на відповідних закономірностях, принципах і правилах, які є основою методології державного управління. Методологія зумовлює, в свою чергу, інструменти менеджменту, тобто способи аналізу формують тенденції і механізми вирішення управлінських завдань. Цілі та інструментарій управління інтеграційними процесами на макрорівні визначають шляхи розвитку зовнішньоекономічної інтеграції у виробничо-торгівельній сфері.

Однією з ключових ланок макроекономічного регулювання процесів участі українських господарюючих суб'єктів у міжнародній інтеграції в даний час є міністерства, підрозділи яких на системній основі працюють над підвищенням ефективності механізмів міждержавної взаємодії в економічній області. Доцільне посилення координації діяльності підрозділів міністерств з ланками Торгово-промислової палати в сфері різних напрямків підтримки та регулювання діяльності ІПТС.

ВИСНОВКИ

В цілях активізації інвестиційної підтримки вітчизняних учасників міжнародних бізнес-зв'язків на принципах державно-приватного партнерства необхідно ефективніше використовувати можливості інвестиційних фондів. Ефективним інструментом сприяння розвитку бізнес-інтеграції повинні стати

регіональні інвестиційні фонди за участю коштів державного бюджету [6].

Для формування цілісного ієрархічного механізму управління інтегрованими бізнес-структурами, адекватного умовам глобальної конкуренції, необхідне системне об'єднання зусиль органів державного регулювання та безпосередніх господарюючих суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Концентрація агровиробництва – об'єктивна відповідь на виклики часу [Електронний ресурс] / Прес-служба асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» // Аграрний тиждень.
2. Мумжи Н.Н. Факты и вымыслы: критика буржуазной фальсификации аграрно-промышленной интеграции и межхозяйственной кооперации в Молдавии / Н.Н. Мумжи. – Кишинев: Карта Молдавия.ска.
3. Нейман Д. Теория игр и экономическое поведение / Д. Нейман, О. Моргенштерн. – М.: ФМЛ, 1970, - 183.
4. Олейник А.Н. Институциональная экономика. Учебное пособие / А.Н. Олейник. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 416 с.
5. Портер М. Конкуренция: [перев. с англ.] / М. Портер. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2003. – 496 с.
6. Про холдинг [Електронний ресурс] / ТОВ фірма «Астарта-Київ».
7. Саблук П. Особливості аграрної політики в Україні / Саблук П. – К.: ЗАТ «Ніч лава», 1997. – 304 с.
8. Шебаніна О.В. Формування то розвиток продовольчого під комплексу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук: спец. 08.00.03 «економіка та управління національним господарством» / О.В. Шебаніна. – Київ, 2008. – 32 с.

МЕДВІДЬ

Любов Гнатівна
emedvid@meta.ua

УДК 657.1.011.56

к.е.н., професор кафедри бухгалтерського обліку, Львівського торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РИБОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКУ ВИТРАТ

FEATURES OF FISH PROCESSING ENTERPRISES AND THEIR IMPACT ON THE ORGANIZATION OF COST ACCOUNTING

У статті висвітлені сучасний стан та особливості діяльності рибопереробних підприємств України, що впливають на організацію обліку витрат. Розглянуто основні організаційні моменти функціонування системи обліку витрат. Визначено основні об'єкти обліку витрат на рибопереробних підприємствах.

В статье освещены современное состояние и особенности деятельности рыбоперерабатывающих предприятий Украины, влияющие на организацию учета расходов. Рассмотрены основные организационные моменты функционирования системы учета расходов. Определены основные объекты учета расходов на рыбоперерабатывающих предприятиях.

The article highlights the current state and characteristics of fish processing enterprises of Ukraine affecting the organization of cost accounting. The basic organizational aspects of the system of cost accounting are considered. The main objects of cost accounting in fish processing plants are defined.

Ключові слова: рибопереробне виробництво, витрати, облік, центри відповідальності, центри витрат

Ключевые слова: рыбоперерабатывающее производство, расходы, учет, центры ответственности, центры затрат

Keywords: fish processing production, cost, accounting, responsibility centers, cost centers

ВСТУП

Невід'ємною частиною національної економіки є рибопереробне виробництво, оскільки забезпечує продовольством населення країни, підтримує зайнятість населення та його добробут, формуючи при цьому певну частку грошових надходжень, у т.ч. податків та зборів. Однак, не стабільне становище рибопереробних підприємств спричиняє необхідність у розробці певних механізмів управління, частиною яких є облікова система щодо найважливішого показника діяльності підприємств з переробки риби-витрат.

Проблемам обліку витрат на промислових підприємствах присвятили свої наукові роботи: М.Т. Білуха, О.С. Бородкіна, Ф.Ф. Бутинць, Б.І. Валуєва, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлюк, В.Г. Лінник, Л.В. Нападовська, М.С. Пушкар, П.Т. Саблук, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, М.Г. Чумаченко та інші вчені. Галузеві особливості обліку витрат на рибопереробних підприємствах досліджено у працях: О.В. Князевої, М.В. Меркушевої, І.С. Торопової.

Оцінюючи великий вклад зазначених вище вчених, варто відмітити, що залишаються практично недоопрацьованими питання організації бухгалтерського обліку витрат рибовиробництва, що ускладнює управління даними підприємствами в умовах ринку.

МЕТОЮ РОБОТИ є висвітлення основних особливостей діяльності рибопереробних підприємств, що впливають на організацію системи обліку витрат.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та офіційні статистичні дані. У перебігу дослідження було використано методи статистичного зведення і аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, графічний і табличний.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» рибопереробні підприємства представлені потужностями будь-якої форми власності, які здійснюють переробку живої, охолодженої або мороженої риби, інших морепродуктів з метою отримання готових харчових продуктів [1].

Концентрація підприємств, що спеціалізуються на переробці риби, знаходиться у місцях вилуви сировини – акваторіях Чорного та Азовського морів. Найбільші виробники готової рибної продукції України розташовані у Дніпропетровській, Житомирській, Харківській, Чернігівській, Черкаській та Київській областях, де сконцентровані потужності з переробки риби та необхідні холодильні

камери.

Як показало дослідження статистичних даних щодо наявності рибопереробних підприємств в Україні, відповідно до організаційно-правових форм підприємницької діяльності, станом на 01.01.2015р., найбільшу частину ринку займають приватні

підприємства (майже 37%), на другому місці – товариства з обмеженою відповідальністю (30%) і замикають трійку лідерів фізичні особи підприємці (20%). Частка державних рибопереробних підприємств є досить незначною і коливається в межах 2%. (рис.1).

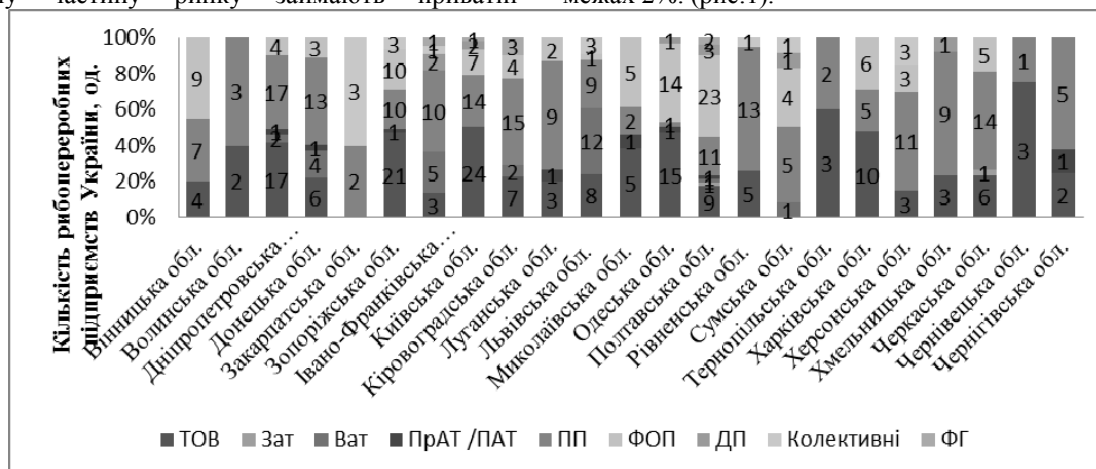

Рис. 1. Структура рибопереробних підприємств України відповідно до організаційно-правових форм підприємницької діяльності у 2015 р. [2]

Варто зазначити, що нині рибопереробне виробництво переживає проблематичні часи, які склалися через фінансові труднощі в державі, а саме: порушення господарських зв'язків, погіршення екологічного стану внутрішніх водойм, недостатній обсяг робіт по відтворенню рибних запасів. Це значно впливає на зменшення обсягів вирощування і вилову товарної риби у внутрішніх водоймах.

Так, у 2015 р. в Україні виловлено 180 тис. т риби. При цьому 82 тис. т виловлено в Азово-Причорноморському басейні та 98 тис. т риби виловлено чорноморським флотом у світовому океані, що на 16 відсотка менше аналогічного періоду минулого року.

Ситуація щодо обсягів реалізації готової рибної продукції у перших трьох квартал 2015р. також погіршилась та склала 19,2 тис. тонн (в тому числі: випуск консервів рибних - 12,2 тис. тонн, риби мороженої - 1,6 тис. тонн, риби сушеної і в'яленої – 0,9 тис. тонн, оселедців солоних - 1,2 тис. тонн), що на 17,7 відсотка менше аналогічного періоду минулого року[3].

Причинами таких тенденцій є загальний рівень падіння економіки, подорожчання та нестабільність курсу долара, зменшення кількості імпортової сировини, яку більшість рибопереробних підприємств України використовує для виробництва консервів та пресервів, не конкурентоздатність рибопереробних

підприємств та втрата зв'язку з анексією Криму.

Для зміни негативних тенденцій розвитку необхідно розвивати інфраструктуру та логістичну систему доставки рибної продукції до споживача. Потрібно підвищувати економічну ефективність підприємств, як виробників, так і переробників, впроваджуючи сучасні технології і новітнє обладнання переробки, зберігання і транспортування продукції, удосконалювати механізм управління в частині обліку.

Аналіз галузевих особливостей підприємств з переробки рибної сировини свідчить, що діяльність рибопереробних підприємств є досить матеріаломісткою. Найбільшу частку у загальній сумі витрат досліджуваних підприємств з переробки риби займають саме матеріальні витрати – від 59% до 83%, що залежить від обсягів виробництва, структури продукції та зміни питомих матеріальних витрат на окремі виробни. Найменша частка загальної суми витрат припадає на амортизаційні відрахування та інші операційні витрати.

Для порівняння, варто зазначити, що у Німеччині та США показник матеріальних витрат у два рази менший. З іншого боку, в розвинених країнах у два рази більшу частину, ніж в Україні, займають витрати на оплату праці, а відрахування на соціальні потреби у чотири рази перевищують українські показники (табл. 1.).

Таблиця 1.

Структура витрат виробничого підприємства, % [4]

Елементи витрат	Україна	Німеччина	США
1. Витрати на сировину та матеріали	67	36	34
2. Витрати на оплату праці	13	25	26
3. Амортизація	11	14	16
4. Витрати на соц. потреби	5	20	20
5. Інші витрати	4	5	4

За таких умов набуває актуальності удосконалення організації системи обліку саме витрат, оскільки витрати є ключовою характеристикою використання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів та одним із найважливіших показників діяльності рибопереробних підприємств.

Для якісної організації системи обліку витрат, варто виокремити організаційно-технологічні особливості, притаманні рибопереробним підприємствам, що впливають на її побудову:

- залежність ступеня використання виробничих потужностей від забезпеченості сировиною;
- сезонність та постійний імпорт сировинної бази;
- залежність якості продукції від тривалості та умов транспортування;
- короткий виробничий цикл;
- значна кількість виробничих процесів;
- безперервність виробничого процесу;
- велика номенклатура готової продукції та інші.

Характер технології і виробничий цикл суттєво впливають на структуру та організацію обліку витрат. На рибопереробних підприємствах передільна технологія виробництва, що передбачає перетворення рибної сировини на готову продукцію в умовах безперервного й короткого технологічного процесу, ряду послідовних виробничих процесів, кожний з яких або група яких являють собою окремі самостійні переділи (стадії) рибопереробного виробництва.

За таких умов характерною ознакою підприємств з переробки риби є організація відділень, дільниць за технологічною ознакою (автоклавне, рибопереробне відділення), а основних цехів - за предметною (консервний, пресервний, копильний, кулінарний цехи, тощо). Застосування змішаної предметно-технологічної ознаки організації цехів та дільниць є для рибопереробних підприємств найбільш розповсюдженим.

При цьому, виходячи з економічного змісту діяльності, відношення до виготовленої продукції, виробничі місця витрат поділяють на основні, допоміжні та побічні. До основних місць витрат відносяться підрозділи по випуску продукції, для виготовлення якої створено підприємство (консервний цех, пресервний цех, тощо); до допоміжних відносяться виробництва, що забезпечують потреби основного виробництва в тарі, енергії, поточному ремонті (тарний, енергоцех тощо). До побічних місць витрат відносяться підрозділи, що зайняті виробництвом продукції з відходів або мають цільове призначення в якості експериментальних (жиро-борошняний цех).

В рибопереробному виробництві до складу витрат, які визначаються за місцем їхнього виникнення слід відносити комплекс прямих та непрямих витрат, пов'язаних з роботою даного підрозділу, служби, виду діяльності, безвідносно до видів продукції, що виготовляється [5].

Побудова обліку витрат у відповідності з організаційною структурою дозволяє пов'язати діяльність кожного підрозділу з відповідальністю

конкретних осіб (робітників, бригадирів, майстрів, начальників дільниць), оцінити результати діяльності кожного підрозділу і визначити їх внесок до загальних результатів діяльності підприємства.

З метою максимального задоволення потреб населення у рибній продукції, забезпечення різноманітності харчування та приросту ринкової вартості самих рибопереробних підприємств відбувається постійне збільшення асортименту продукції з риби. Проаналізувавши статистичні дані щодо наявних рибопереробних підприємств в Україні, за 2011-2015 рр. відповідно до номенклатури рибної продукції, виявлено що найбільша частка належить підприємствам, які займаються виробництвом соленої (14%), рибних консервів (16%) та копченої готової рибної продукції (18,5%). На другому місці підприємства, що виготовляють продукцію з оселедця (12%) та сушену, в'ялену рибпродукцію (8%). Найменшу частку посідають підприємства, що випускають готову продукцію з моллюсків, ракоподібних та нехарчових продуктів з риби (до 2%). [2].

У зв'язку з цим необхідно визначити об'єкти обліку – окремі види чи групи продукції, для яких визначається собівартість. У сучасних рибопереробних підприємств собівартість визначається для таких основних видів одержаної продукції:

- риба солена і пряна
- риба морожена (розібрана та не розібрана)
- риба холодного копчення
- риба гарячого копчення
- рибні пресерви
- рибні консерви
- продукти готові з риби
- продукти з ракоподібних, моллюсків та інших водних безхребетних.

Номенклатура визначених об'єктів впливає на організацію аналітичного обліку витрат на рибопереробних підприємствах. На думку автора, відкриття і ведення відповідних субрахунків варто здійснювати таким чином:

1) за центрами витрат та місцем виникнення витрат

— рибний цех: ділянка дефростації, розбирання рибної сировини, ділянка формування напівфабрикатів та відходів виробництва;

— цех обробки холодом: ділянка заморожування, ділянка глазурування та ділянка розпилювання, тощо.

— інші.

2) за окремими групами риби:

— прісноводна;

— морська;

— ракоподібні, моллюски та інші водні безхребетні;

3) за породами риб.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження, щодо сучасного стану рибопереробних підприємств свідчить про скрутне сировинне забезпечення, основною причиною чого є зменшення вилову риби українськими підприємствами у виключних (морських) економічних зонах інших держав за рахунок економічної недоцільності,

яку викликає висока собівартість виловленої продукції, відсутності державної підтримки рибопереробної галузі.

Також, в результаті дослідження було встановлено, що виробнича структура рибо переробних підприємств безпосередньо впливає на організацію обліку витрат, формуючи центри витрат, місця виникнення витрат та групування витрат в залежності від потреб управління.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.1997 № 771/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/771/97%D0%B2%D1%80/ed20120601>
2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Рибна індустрія в Україні. – Режим доступу: <http://www.fishindustry.net>.
4. Фандель Г. Теорія виробництва і витрат / Г. Фандель; пер. з нім. під кер. і наук. ред. М.Г. Грещака. – К.: Таксон, 2000. – 520 с.
5. Торопова І.С. Структура виробництва рибоконсервної продукції та управління витратами за місцями їх виникнення та центрами відповідальності/ І.С. Торопова // Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет». Економічні науки. Вип. 141. – Сімферополь.- 2013. – С. 235 - 239.
6. Самофатова В.А. Демчук С.І. Сучасний стан та напрями розвитку рибного господарства у внутрішніх водоймах України / В.А. Самофатова, С.І. Демчук // Економіка харчової промисловості. - 2015. - №2(26). - С. 78-86
7. Закон України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» від 06.02.2003. №486-IV зі змінами та доповненнями від 05.09.2013. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://rada.gov.ua>

МИРОНЕНКО

Крістіна Сергіївна

elenastanislavik@yandex.ru

аспірант, Одеський національний
політехнічний університет

УДК 621 (477): 330.33.012

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ РЕІНЖІНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

ECONOMIC RISKS WHEN PERFORMING THE REENGINEERING OF BUSINESS PROCESSES AT THE INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті запропоновано комплекс економічних методів для індивідуального управління основними видами ризиків реструктуризації та реінжинірингу. Систематизовано специфічні ризики проектів реструктуризації і реінжинірингу. Проаналізовано фактори ризику при впровадженні обліково-управлінських систем класу ERP у рамках процесно-орієнтованої системи управління. Виділено етапи управління операційними ризиками на підприємстві. Запропоновано класифікацію економічних ризиків за етапами реінжинірингу бізнес-процесів. Висвітлено складові економічного ризику проектів реінжинірингу бізнес-процесів на промисловому підприємстві. Узагальнено переваги від реалізації підходу до оцінки операційних ризиків в ARIS.

В статье предложен комплекс экономических методов для индивидуального управления основными видами рисков реструктуризации и реинжиниринга. Систематизированы специфические риски проектов реструктуризации и реинжиниринга. Проанализированы факторы риска при внедрении учетно-управленческих систем класса ERP в рамках процессно-ориентированной системы управления. Выделены этапы управления операционными рисками на предприятии. Предложена классификация экономических рисков по этапам реинжиниринга бизнес-процессов. Освещены составные части экономического риска проектов реинжиниринга бизнес-процессов на промышленном предприятии. Обобщены преимущества от реализации подхода к оценке операционных рисков в ARIS.

In article the complex of economic methods for individual management of main types of risks of restructuring and reengineering is offered. Specific risks of projects of restructuring and reengineering are systematized. Risk factors when introducing the registration and administrative systems of the class ERP within the process-focused control system are analyzed. Stages of management of operational risks at the enterprise are allocated. Classification of economic risks by stages of reengineering of business processes is offered. Components of economic risk of projects of reengineering of business processes at the industrial enterprise are lit. Advantages of realization of approach to operational risks' assessment in ARIS are generalized.

Ключові слова: реінжиніринг бізнес-процесів, реструктуризація, економічні ризики, обліково-управлінська система, процесно-орієнтована система, ARIS

Ключевые слова: реинжиниринг бизнес-процессов, реструктуризация, экономические риски, учетно-управленческая система, процессно-ориентированная система, ARIS

Keywords: Reengineering of business process, re-structuring, economic risks, the registration-administrative system, the process-focused system, ARIS

ВСТУП

Сучасні технології бізнесу характеризуються високою динамічністю, пов'язаною з постійною зміною потреб ринку, поступовою орієнтацією виробництва товарів і послуг на індивідуальні потреби замовників та клієнтів, безперервним

вдосконаленням технічних можливостей і конкуренцією, що посилюється. У цих умовах актуальною є розробка проектного забезпечення, яке оперативно відображає стан економічних об'єктів з метою прийняття своєчасних рішень, пов'язаних з реструктуризацією бізнес-процесів в напрямі

переходу до процесно-орієнтованої системи управління. Значні обсяги операцій, висока складність внутрішніх БП та технологій, велика кількість задіяних у процесах структурних підрозділів – далеко не повний перелік факторів, що несуть ризик [14, 15]. І хоча на поточний момент часу у вітчизняних компаній сформувалося чітке розуміння необхідності управління ризиками, часто в цьому процесі виникають проблеми, пов'язані з відсутністю методологічних, методичних засобів ідентифікації, контролю операційних ризиків.

Питання теорії визначення, аналізу та управління ризиком висвітлені у роботах вітчизняних вчених, таких як: Буніної Є., Вітлінського В., Галушко А., Гребенникова В., Наконечного З., Тельнова Ю., Чередніченко А. Серед зарубіжних науковців, які досліджували питання оцінки економічних ризиків у процесі реструктуризації, реінжинірингу компаній, можна виділити наступних: Голд М., Грей М., Капбел А., Каселі С., Надін С. [7, 14]. Однак, економічні ризики, що мають місце при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів на промислових підприємствах, а також особливості управління ними потребують більш глибокого дослідження та уточнення.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у дослідженні наявних економічних ризиків при проведенні заходів з реінжинірингу бізнес-процесів і особливостей управління ними на промислових підприємствах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є праці вітчизняних і зарубіжних вчених, а також матеріали періодичних видань. При проведенні дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Підприємства багатьох галузей на даний момент усе глибше заплутуються у власних проблемах, у силу різних причин не можуть провести реструктуризацію виробництва і власних фінансових забор'язань перед кредиторами, упорядкувати бізнес-процеси, залучити інвесторів. Значна кількість компаній не готова ефективно проводити інноваційну політику та освоювати кошти інвесторів. Як показує досвід, до ключових проблем підприємств належить неефективність системи управління, відсутність інноваційної стратегії у їх діяльності і стурбованість тільки тим, як вижити сьогодні. Таким чином, реформа повинна спуститися з макrorівня до рівня конкретного підприємства, якому необхідно провести реструктуризацію, реінжиніринг бізнес-процесів та навчитися жити в умовах ринку при створенні передумов і підтримки з боку держави [4, 6].

Водночас, аналізуючи проблематику економічних ризиків процесу перетворень, слід зазначити, що у сучасній науковій літературі недостатньо розроблений саме методичний апарат управління ризиками трансформаційних процесів, спрямованих на оптимізацію результатів діяльності підприємства.

У зв'язку з цим зупинимо увагу на дослідженні економічних ризиків процесу реструктуризації, що є передумовою впровадження більш радикальних заходів реінжинірингу в компанії.

Доцільно запропонувати комплекс економічних методів для індивідуального управління основними видами ризиків реструктуризації, реінжинірингу, спрямованих на оптимізацію результатів діяльності підприємства, які включають:

- економічний аналіз ринку;
- систему критеріїв для економічної оцінки ризику;
- економічні методи управління ризиком;
- індивідуальні рекомендації по кожному ризику.

Загалом, «Володіння ризиком» передбачає наявність завчасно розроблених і реальних у ресурсному відношенні планів. Повністю виключити ризик неможливо, також неможливо й уникнути його. Тому основним завданням має стати управління ризиком та зниження його до прийнятних розмірів.

Як відомо, в абсолютному вираженні ризик (W), визначається очікуваною величиною можливого збитку:

$$W = P \times U, \quad (1.1)$$

де P – імовірність настання події,

U – величина збитку від настання події.

Для даного дослідження практичне значення має визначення ризику у відносному вираженні, тобто як величина можливого збитку, віднесена до деякої бази, за яку найзручніше приймати майно підприємства [3].

Відзначимо, що для повного розуміння процесу управління ризиками проектів реструктуризації та реінжинірингу, необхідно володіти методичним апаратом даного процесу. Загалом, управління ризиком передбачає:

- 1) використання всіх можливих засобів для зниження ступеня ризику, пов'язаного зі значним збитком;
- 2) контроль ризику, коли немає можливості уникнути його цілком, оптимізація ступеня ризику або максимальне зниження обсягів та ймовірність можливого збитку;
- 3) свідоме прийняття або підвищення ступеню ризику, якщо це має сенс [2].

Процес управління ризиком покликаний забезпечити відповідний механізм вирішення проблем ризику. Останній долають за допомогою різних економічних методів: попередження виникнення, прийняття або оптимізації ступеня ризику. Для зниження ступеня господарського ризику застосовуються такі напрямки дій:

- зовнішній розподіл ризику, найчастіше – це страхування ризику;
 - попередження ризику або пом'якшення можливих наслідків шляхом адаптаційних заходів;
 - підготовка до реагування на ситуації, що виникають шляхом створення резервів, лімітування і обмежень, прийняття управлінських рішень.
- Особливу увагу у процесі зниження ступеня господарського ризику відіграє управління специфічними ризиками у проектах реструктуризації, які можуть бути притаманні і реінжинірингу бізнес-процесів (табл. 1).

Таблиця 1

Специфічні ризики проектів реструктуризації та реінжинірингу

Ризик	Характеристика	Методи мінімізації
Ризик передчасної оцінки в результаті реструктуризації.	На практиці визначити, де починаються реальні результати структурних змін дуже важко. Часто негативні короткострокові наслідки реструктуризації менеджмент компанії приймає за її підсумки. У цьому випадку вся програма може бути згорнута, а стратегічні цілі так і не досягнуті.	Необхідно грамотне складання програми реструктуризації з детальним описом всіх короткострокових результатів і цільових показників, а також з чітким визначенням довгострокових цілей.
Ризик низької мотивації осіб, які беруть участь у процесі реструктуризації.	Різна ступінь зацікавленості співробітників компанії в структурних змінах і конфлікт інтересів, який може виникнути між менеджментом та власником компанії в ході реструктуризації і негативно вплинути на їх мотивацію протягом проекту.	Необхідно, щоб програма реструктуризації формувалася «зверху вниз», а не «знизу вверх». При цьому вкрай важлива виняткова енергія власників компанії. Їх прагнення до досягнення цілей реструктуризації має передаватися як команді топ-менеджерів, так і управлінцям середньої ланки, виконавцям низового рівня.
Ризик появи негативних соціальних наслідків.	Виявляється в масових скороченнях персоналу з діючих виробництв, у звільненнях на ліквідованих компаніях, у закритті компаній соціальної сфери.	Державне регулювання.

Розглянемо детальніше факторний вплив ризиків при впровадженні процесно-орієнтованих систем у рамках проведення реінжинірингу на промислових підприємствах. З цією метою визначимо наслідки економічного ризику (збитковість) при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів та запропонуємо систему їх нейтралізації.

Основними факторами ризику при впровадженні обліково-управлінських систем класу ERP, у рамках процесно-орієнтованої системи управління на українських підприємствах, є:

- 1) фактори ризику на етапі прийняття рішення про впровадження обліково-управлінської системи та вибір програмного продукту;
- 2) фактори ризику, пов'язані з вибором консультанта;
- 3) чинники ризику на етапі планування проекту з впровадженням обліково-управлінської системи;
- 4) фактори ризику на етапі впровадження;
- 5) довгострокові фактори ризику.

Проаналізуємо подані фактори ризику, розглянувши їх сутність та запропонуємо наслідки (збитковість) та особливості нейтралізації економічних ризиків при реінжинірингу бізнес-процесів.

1. Фактори ризику на етапі прийняття рішення про впровадження обліково-управлінської системи та вибір програмного продукту. Підготовка стадія є одним з найважливіших етапів впроваджуваного проекту. Помилки, здійснені тут, не тільки автоматично підвищують ймовірність винищення факторів ризику на подальших етапах, але й посилюють негативні наслідки у всіх цих факторів.

Збитковість. Факторами ризику з найбільш тяжкими наслідками є такі:

- неврахування у системі підтримки галузевої специфіки замовника;

- занижена оцінка керівництвом компанії-замовника масштабів організаційних перетворень підприємства;

- відсутність у керівництва компанії цілісної довгострокової стратегії в області інформаційних технологій.

Нейтралізація. Найбільш важко мінімізувати наслідки ризику, пов'язаного із заниженою оцінкою керівництвом масштабів організаційних перетворень, обумовлених впровадженням обліково-управлінської системи. Нейтралізація полягає у своєчасному попередженні даних наслідків ризиків шляхом впровадження більш високого рівня інформативності керівництва щодо майбутніх організаційних перетворень та їх наслідків.

2. Фактори ризику, пов'язані з вибором консультанта. Як правило, підприємства обирають одночасно і програмний продукт, і постачальника послуг з його впровадженням, тобто консультанта. У ролі такого постачальника виступає або сам розробник обліково-управлінської системи, або спеціалізована консалтингова компанія.

Збитковість тут пов'язана з такими чинниками:

- вибір консультанта за принципом мінімальної вартості його послуг;
- відмова від послуг консультантів і прийняття рішення про впровадження системи власними силами.

Нейтралізація. Якщо підприємство керувалося необхідними критеріями і помилилося з вибором консультанта, то виправити положення буде нескладно. Для цього необхідно за рахунок впровадження тендерної процедури обрати консультанта за конкурсом у відповідності до визначених підприємством вимог.

3. Чинники ризику на етапі планування проекту з впровадженням обліково-управлінської системи. На цій стадії замовник самостійно або разом з

консультантом формує проектну команду, складає розклад запровадження функціональних компонентів, планує терміни і бюджет проекту, а також оцінює окупність обліково-управлінської системи.

Збитковість. Факторами ризику з найбільш тяжкими наслідками тут є:

- неефективний організаційний план впровадження зазначеної системи на підприємстві;
- помилкове планування загальної вартості проекту.

Нейтралізація. Найбільш важко на цьому етапі мінімізувати наслідки таких факторів ризику:

- помилкове планування загальної вартості проекту з впровадження обліково-управлінської системи та окупності системи;
- невірне планування термінів проекту.

Нейтралізація полягає у детальній проробці кожного етапу проекту реінжинірингу бізнес-процесів та більш ретельного обрання учасників команди реінжинірингу бізнес-процесів у відповідності до запропонованих критеріїв відбору.

4. Фактори ризику на етапі впровадження. На цьому найважливішому етапі проекту виявляються ризики, закладені на попередніх стадіях прийняття рішень про впровадження і вибір системи та планування її імплементації (постановочні ризики).

Збитковість. Найбільш серйозні фактори ризику на етапі впровадження пов'язані з роллю вищого керівництва у проекті, а також з опором персоналу.

Нейтралізація. Найскладніше в етапі впровадження мінімізувати наслідки таких факторів ризику:

- небажання керівників вищої ланки приймати непопулярні рішення, необхідні для успішного впровадження ERP-системи;
- відсутність корпоративних стандартів – єдиної нормативно-методичної бази.

Нейтралізація полягає у створенні корпоративних стандартів при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів, формування нового стратегічного мислення керівництвом відносно необхідності радикальних перетворень на підприємстві.

5. Довгострокові фактори ризику. Після запуску планового обсягу функцій ERP у промислову експлуатацію, тобто після завершення проекту з впровадження обліково-управлінської системи, вищеперераховані фактори ризику перестають діяти.

Збитковість. Найбільш серйозні наслідки мають такі фактори ризику:

- зниження інформаційної безпеки;
- зміна структури і бізнес-цілей компанії.

Нейтралізація. Найважче запобігти збитку від реалізації проектів ERP-системи у промислову експлуатацію. Серед факторів ризику: зміна структури і бізнес-цілей компанії, втрата локальної гнучкості бізнес-процесів.

Для управління змінами в ході аналізу п'яти груп чинників ризику при впровадженні обліково-

управлінських системи класу ERP доцільно здійснювати:

- документування технічних умов та їх погодження з усіма зацікавленими учасниками проекту;
- обов'язкове затвердження будь-яких змін;
- затвердження технічного завдання, що не містить зайвих характеристик [1].

Загалом, облік ризиків у проектах реструктуризації має у багатьох випадках вирішальне значення для успішності проекту. Значна питома вага невдалим проектам вимагає більше уваги приділяти процесу управління ризиками реструктуризації. Слід зазначити, що важливу роль відіграє процес управління ризиками і при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів на промисловому підприємстві.

Реінжинірингу, як і будь-якому бізнес-процесу, притаманний ризик. Серед спеціалістів з реінжинірингу бізнес-процесів панує думка, що близько 80% невдач при проведенні редизайну викликано недоліками мотивації, обов'язковою участю керівництва, необхідністю експертного управління. Для успішної реалізації проекту потрібно його формалізувати. З погляду ризику реінжиніринг подібний до гри в шахи, як і гравці в шахи, у міру своїх знань та вмінь можуть впливати на результати [5, 10].

Необхідно відзначити, що процес ідентифікації і класифікації операційних ризиків реінжинірингу бізнес-процесів може стикнутися з серйозними проблемами, пов'язаними з відсутністю моделей бізнес-процесів, без яких неможливо точно визначити ділянки виникнення ризиків. Іншою, не менш важливою проблемою процесу побудови системи управління операційними ризиками є отримання внутрішньої і зовнішньої аналітичної звітності у різних інформаційних зрізах даних (наприклад, кількості ризику у технологічному процесі, розміру витрат на структурний підрозділ і т.д.) [11]. Вирішення подібних проблем забезпечується системою моделювання.

Управління операційними ризиками на підприємстві складається з таких етапів:

- 1) розробка політики у сфері операційних ризиків;
- 2) моделювання обраних процесів;
- 3) ідентифікація та оцінка операційних ризиків;
- 4) розробка заходів зі зниження ризику;
- 5) розробка концепції системи управління операційними ризиками [10].

В цілому, створити на виробництва систему управління операційними ризиками на сьогоднішній день можна за допомогою методології ARIS, яка дозволяє не тільки описувати існуючі бізнес-процеси, організаційну структуру, продукти організацій і т.д., але також дає можливість ведення класифікаторів операційних ризиків (рис. 1) з подальшим розрахунком можливих витрат за кожною з категорій ризиків [11].

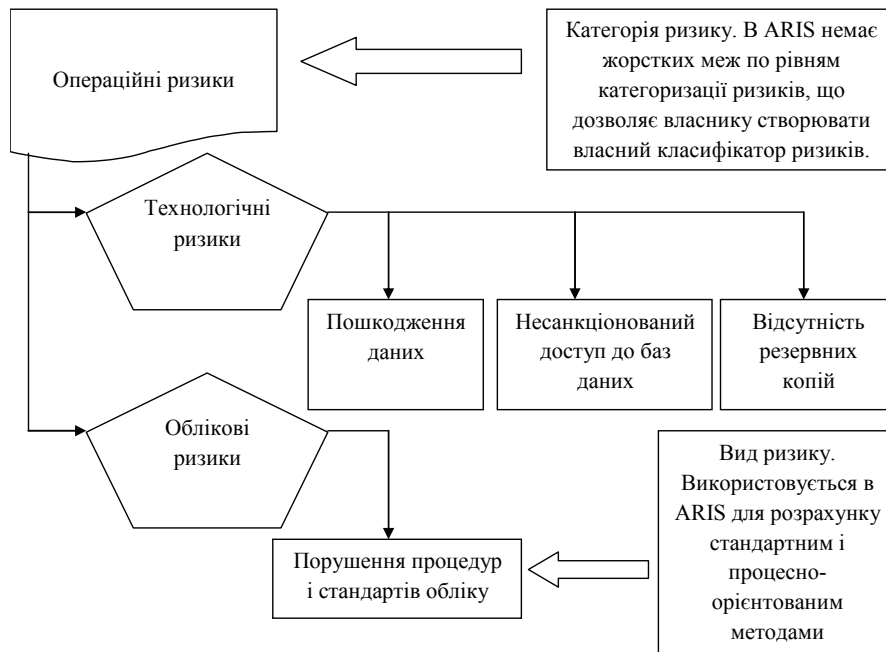

Рис. 1. Модель класифікації операційних ризиків в ARIS (фрагмент)

Що стосується теоретичної класифікації ризиків, то багато науковців систематизують їх по-різному. Одні вважають, що найбільш небезпечні для процесу реінжинірингу є інвестиційні ризики, до яких належать:

- ризик втраченої вигоди, тобто непрямой фінансової втрати як результату нездійснення певних видів робіт;
- ризик зниження дохідності, який може виникнути внаслідок зменшення розміру процентів і дивідендів за портфельними інвестиціями, вкладками та кредитами;
- процентні ризики, що охоплюють безпеку втрат для комерційних банків і т.д.;
- кредитні ризики, тобто небезпека несплати позичальником основного боргу і процентів, які належать кредиту;
- ризик прямих фінансових витрат;
- селективні ризики, тобто невправного вибору виду капіталовкладень;

– ризики банкрутства – небезпека невправного вибору капіталовкладень і повної втрати підприємством власного капіталу [12].

Інші науковці називають найбільш несприятливими для реінжинірингу бізнес-процесів технічні ризики, а саме:

- непередбачені зміною специфіки діяльності;
- затримку створення та впровадження програмного забезпечення;
- затримку процесів, що базуються на використанні нововведень;
- тривалий час технологічного циклу і т.д. [5, 10].

Деякі з дослідників, з якими цілком погоджуємося, вважають, що на процес реінжинірингу кожен тип ризику впливає більшою чи меншою мірою. У зв'язку з цим, пропонується залежно від етапів проведення реінжинірингу бізнес-процесів, яка допоможе визначити не тільки економічні ризики на

кожній стадії розробки реінжинірингу, але й знайти шляхи запобігання їм.

Взагалі, що стосується ризиків, то саме у процесі реінжинірингу їх досить багато. Як уже зазначалося близько 80% проектів редизайну є невдалими. Тому доцільно досліджувати ризики, притаманні кожному етапу реінжинірингу. В цьому і допоможе відповідна класифікація ризиків, яка удосконалена:

1 Підготовка до проекту. Для цього етапу найбільш небезпечними є загальні ризики, тобто пов'язані зі сферою застосування реінжинірингу бізнес-процесів, спонсорськими питаннями, людськими ресурсами, організаційною культурою та управлінням. Дані ризики можна систематизувати таким чином:

1.1 Спонсорські питання: немає підтримки від керівництва, недосконале представлення необхідності та пріоритетності проекту, управлінський скептицизм, непередбачені зміни сфери реінжинірингу бізнес-процесів.

1.2 Колективні питання: недостатня воля для подолання проблем, неспроможність людей взяти на себе відповідальність, погіршення роботи в команді, недостатнє освоєння нових ідей, недостатній розгляд питань щодо використання людських ресурсів.

1.3 Питання управління: нечітке формування мети для персоналу, невдале впровадження нових управлінських навичок, поганий зв'язок між колективом і начальством, активний або пасивний саботаж реінжинірингу бізнес-процесів співробітниками та керівниками, втрата прихильності у зв'язку зі зміною керівництва.

2 Визначення поточних умов, за яких зараз перебуває підприємство. Для цього етапу властиво багато ризиків, основні з яких:

2.1 Недостатність аналізу, планування та оцінки, зокрема, аналізу поточного стану.

2.2 Сильні позиції конкурентів, що призводить до колективного «страху спіху».

2.3 Недооцінювання поточних умов, в яких знаходиться підприємство.

2.4 Неправильний аналіз стратегії розвитку підприємства.

2.5 Недостатність інформаційних технологій та нововведень для повного аналізу поточного стану.

2.6 Недосконалість аналізу навколишнього середовища.

2.7 Проблема цілісності даних.

3 Аналіз і концепція редизайну. Йому також властиві ризики, що охоплюють такі позиції:

3.1 Неправильне визначення факторів, які можуть стати на перешкоді процесу реінжинірингу.

3.2 Недосконалість процесів на першому та другому етапах.

3.3 Зміни, пов'язані з навколишнім середовищем.

3.4 Різка зміна запитів споживачів.

3.5 Визначення неправильної концепції реінжинірингу.

4 Робочий проект. Він вміщує такі ризики:

4.1 Неправильно обрані процеси для реінжинірингу бізнес-процесів.

4.2 Тривалий час циклу, необхідний для завершення проекту.

4.3 Загроза перевищення бюджету.

4.4 Загроза проекту не реалізувати весь свій потенціал.

4.5 Збій у системі.

4.6 Недостатність ресурсів.

4.7 Неправильне функціонування систем.

4.8 Відмова інвесторів щодо інвестування проекту.

5 Впровадження проекту (реінжинірингу бізнес-процесів). Тут можуть бути виділені такі ризики:

5.1 Вибір неправильної моделі подальшого функціонування бізнесу.

5.2 Обрана система не відповідає потребам споживачів.

5.3 Непередбачені результати від впровадження проекту.

5.4 Новий проект не діє, тому що були збої в аналізі даних на попередніх етапах.

6 Аналіз і корекція змін. У ньому присутні такі ризики:

6.1 Невелика віддача від інвестицій.

6.2 Ризик втраченої вигоди.

6.3 Ризик зниження доходності.

6.4 Ризик прямих фінансових втрат.

6.5 Процентні ризики.

6.6 Ризик банкрутства.

З урахуванням запропонованої класифікації економічних ризиків за етапами реінжинірингу бізнес-процесів, зазначимо, що перед керівниками проектів з реінжинірингу постає дуже багато ризиків, на які слід звертати увагу. Для їх мінімізації доцільно впроваджувати системи ризик-менеджменту реінжинірингу бізнес-процесів [10].

Існує й інший погляд на класифікацію ризиків реінжинірингу, що розглядає процес реінжинірингу бізнес-процесів щодо інвестиційної привабливості для промислового підприємства. Також, виявити реінжинірингові ризики з цих позицій можливо, спираючись саме на досвід та професійні здібності, які брали та беруть участь у проектуванні [8, 9].

Якщо реінжинірингу бізнес-процесів розглядати як інвестиційний проект, то його ризики можна представити узагальненою схемою (рис. 2), яка поєднує традиційні проектні та специфічні ризики реінжинірингу.

Складові економічного ризику проектів реінжинірингу бізнес-процесів на промисловому підприємстві:

1. Зовнішній вплив, певна річ, не є специфічною групою ризику, притаманною лише реінжинірингу бізнес-процесів, але у світлі останніх подій він набуває все більшого значення.

2. Операційні ризики. Вони також є традиційними, проте здійснюють значний вплив, адже реінжиніринг тісно пов'язаний із використанням значного фінансового ресурсу, як власного так і залученого. До операційних ризиків належить недостатній рівень кваліфікації кадрів, неефективне використання товарної та маркетингової політики на підприємстві.

3. Стратегічні ризики. Оскільки стратегічна спрямованість реінжинірингу бізнес-процесів спирається на безперервну інноваційну діяльність, то цілком ймовірно, що будуть виникати ризики, пов'язані із застосуванням невипробуваних технологій, браком досвіду керівництва у сфері стратегічного управління підприємством, неналежним стратегічним плануванням проектів.

4. Організаційні ризики. Реінжиніринг – це, насамперед, кардинальна зміна організаційної структури компанії, тому найбільш важливою серед усіх ризиків є дана група. Організаційні ризики підлягають постійному моніторингу протягом всього періоду впровадження реінжинірингу бізнес-процесів, оскільки вони можуть проявлятися на будь-якому етапі. Включення цієї групи до загальної схеми, автоматично робить її адаптованою до реінжинірингу.

Повертаючись до операційних ризиків, зазначимо, що засоби моделювання ARIS дозволяють на етапі моделювання вказати ділянки виникнення ризиків у бізнес-процесах, при цьому частота виникнення ризику може бути як фіксованою величиною (виступати як атрибут самого ризику), так і розрахованою (наприклад, залежати від кількості продуктів, що продаються за даною технологією). Вірогідність настання того або іншого ризику також може виражатися фіксованою, або розрахунковою величиною (наприклад, враховуючи вірогідність і сценарії в самих процесах можна значно підвищити якість оцінки операційного ризику) [11].

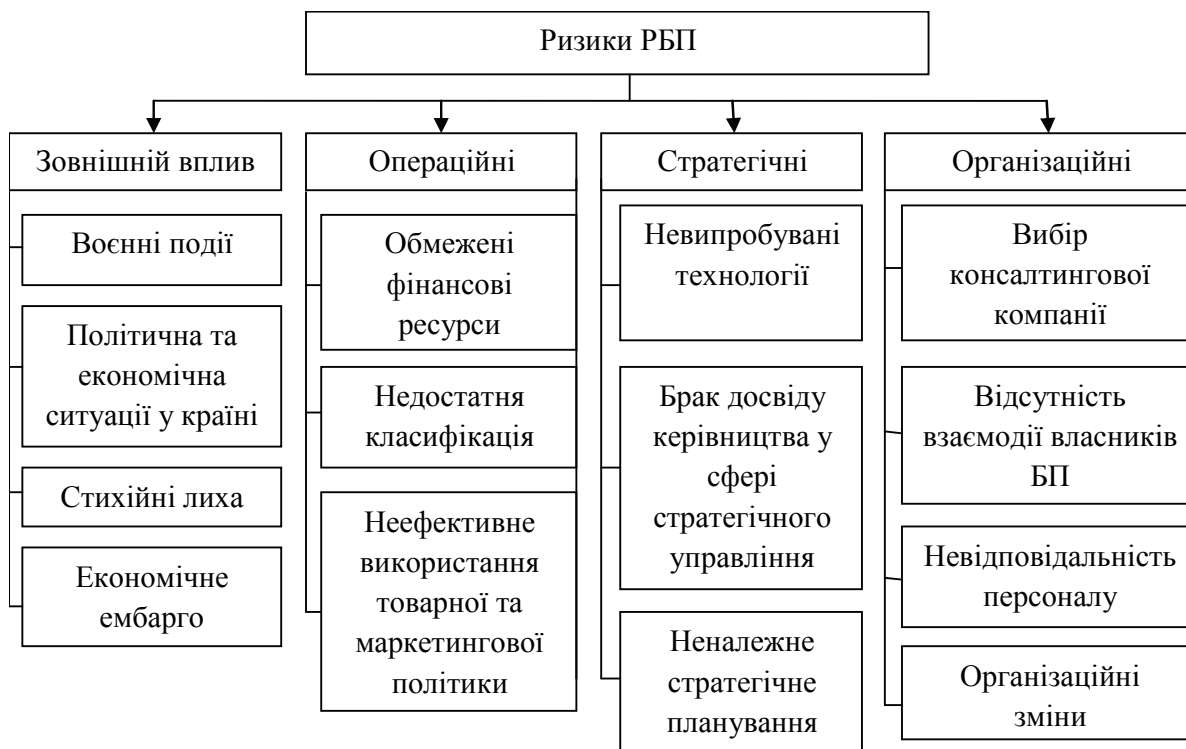

Рис. 2. Узагальнена схема виявлених ризиків при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів [8, 9]

Управління операційними ризиками в ARIS повністю відповідає таким вимогам:

- забезпечення ідентифікації ризиків за всіма продуктами, видами діяльності, процесами, системами, при цьому ризики нових продуктів повинні оцінюватися завчасно;
- наявність систем вимірювання і моніторингу операційних ризиків;
- підтримка процесів розробки політики, процедур для контролю та зниження операційних ризиків.

Маючи у розпорядженні моделі процесів в ARIS, інтегрованих з операційними ризиками, підприємство набуває додаткових інструментальних засобів для аналізу і планування своєї діяльності. Так, статистика продажів продукції дозволяє розрахувати в ARIS не тільки можливі обсяги витрат, але й, застосовуючи методи імітаційного моделювання, прорахувати можливі обсяги ризику за певний період часу.

Отже така методика дозволяє визначити операційне навантаження процесів організації, що дає можливість прогнозувати середні витрати майбутніх періодів під операційні ризики.

Об'єктивні моделі ризиків включаються в моделі процесів, надалі це дозволяє проводити агрегацію інформації за різними зрізами даних (за категоріями ризиків, процесів і т.д.).

Реалізуючи підхід до оцінки операційних ризиків в ARIS, організація може одержати ряд істотних переваг, а саме:

- застосування різних комбінацій методик аналізу операційних ризиків у рамках методології ARIS залежно від інформаційно-технічних та організаційних можливостей. У цьому контексті методологія пропонує різні варіанти аналізу

операційних ризиків у багатьох аспектах (підсистемах) діяльності організації – аналіз ризиків за процесами, продуктами, категоріями ризиків й організаційною структурою;

- уникнення подвійного обліку операційного ризику. Чіткість рознесення ризиків за процесами організації в ув'язці з організаційною структурою дозволяють уникнути подвійного обліку ризику, що може відобразитися на зниженні відрахувань капіталу на операційні ризики, вибір раціонального об'єму страхування ризиків і т.д.;

- врахування прямих і непрямих витрат з операційних ризиків, при цьому під непрямыми витратами може розумітися як, наприклад, вартість процесу ліквідації наслідків ризику, так і вартість процедур контролю.

ВИСНОВОК

В результаті дослідження запропоновано комплекс економічних методів для індивідуального управління основними видами ризиків реструктуризації та реінжинірингу. Систематизовано специфічні ризики проектів реструктуризації і реінжинірингу. Проаналізовано фактори ризику при впровадженні обліково-управлінських систем класу ERP у рамках процесно-орієнтованої системи управління. Виділено етапи управління операційними ризиками на підприємстві. Запропоновано класифікацію економічних ризиків за етапами реінжинірингу бізнес-процесів. Висвітлено складові економічного ризику проектів реінжинірингу бізнес-процесів на промисловому підприємстві. Узагальнено переваги від реалізації підходу до оцінки операційних ризиків в ARIS. Одним із рішень, яке дозволяє всебічно врахувати операційні ризики є методологія і система ARIS. Вона дозволяє моделювати бізнес-

процеси, оптимізувати організаційну структуру при проведенні реінжинірингу, а також застосовувати різні підходи до аналізу ризиків, розраховувати ймовірність та кількісно оцінювати можливі втрати. Виявлення ризиків реінжинірингових заходів дає змогу побачити негативні тенденції їх впровадження, запобігти втраті контролю над різними змінами процесів, встановити більш чіткі кордони зони впливу зовнішніх некерованих чинників на процес. Отже, дуже важливо на кожному етапі впровадження реінжинірингу бізнес-процесів врахувати якнайбільшу кількість елементів невизначеності та пов'язані з ними ризики. Виявлення і систематизація останніх дає можливість більш зважено підходити до проектування та проведення реінжинірингу бізнес-процесів.

Список використаних джерел

1. Абдикеев Н.М. Реинжиниринг бизнес-процессов / Н.М. Абдикеев, Т.П. Данько, С.В. Ильдеменов і ін. – М.: Экспо, 2007. – 592с.
2. Бунина Е.Н. Реструктуризация предприятий в условиях трансформационных преобразований переходной экономики / Е.Н. Бунина // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Економічна серія. – № 564. – Харків, 2002. – С.80 – 84.
3. Вітлінський В.В. Ризик у менеджменті / В.В. Вітлінський, С.І.Наконечний. – К.: ТОВ «Борисфен – М», 1996. – 336 с.
4. Медынский В.Г. Реинжиниринг инновационного предпринимательства / В.Г. Медынский, С.В. Ильдеменов; под. ред. проф. В.А. Ирикова. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 414 с.
5. Науковий вісник: зб. наук. праць; за ред. О.І. Белей. – Львів: УкрДІТУ. – 2003, вип. 13.4. – 336 с.
6. Полякова С. IT-платформа для риск-менеджмента [Электронный ресурс] //Финансовый директор – 28.02.2008. – Режим доступа к журналу: <http://www.audit-it.ru/articles/finance/a106/113082.html>.
7. Попов Э. Реинжиниринг бизнес-процессов и информационные технологии / Э.Попов, М. Шапот // Открытые системы. – 1996. – №15. – С.62 – 69.
8. Таранюк Л.М. Аналіз виявлення та систематизації ризиків реінжинірингових заходів на підприємстві / Л.М. Таранюк, П.В. Гриценко, Д.С. Полов'ян // Економічний простір. – Дніпропетровськ, ПДАБА, – 2010. – №3. – С.104 – 109.
9. Таранюк Л.М. Виявлення та систематизація ризиків при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів / Л.М. Таранюк, П.В. Гриценко // Матеріали 10-ої Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Економіка і маркетинг в умовах всесвітньої інтеграції: проблеми, досвід, передова думка». – Донецьк: ДНТУ, 2010. – С.168 – 170.
10. Таранюк Л.М. Організаційні засади проведення реінжинірингу бізнес-процесів підприємств / Л.М. Таранюк, О.М. Запорожченко // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – Т(50) – С.122 – 131.
11. Таранюк Л.М. Реінжиніринг бізнес-процесів та особливості управління ризиками при його проведенні / Л.М. Таранюк, С.В. Антонюк, І.А. Вакуленко // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – 2008. – № 2. – С.85 – 94.
12. Таранюк Л.М. Ризик-менеджмент при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів підприємств / Л.М. Таранюк, Л.Г. Мельник, О.М. Запорожченко // Матеріали V Международной научно-практической конференции «Маркетинг инноваций и инновации в маркетинге. – Суммы: ИТД «Университетская книга», 2011. – С.187 – 189.
13. Таранюк Л.М. Управление рисками при проведении процесса реструктуризации предприятий / Л.М. Таранюк, К.В. Таранюк // Матеріали науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту «Економічні проблеми сталого розвитку». – Суми: «Вид-во СумДУ», 2006. – С.171 – 172.
14. Таранюк Л.М. Управление рисками проектов реструктуризации в контексте оптимизации результатов деятельности предприятия / Л.М. Таранюк // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент», 2008. – Вип.7/2 (30). – С. 61 – 66.
15. Федоровский В.А. Основы антикризисного маркетинга: монография / В.А. Федоровский. Николаев: «ЭОЛИС», 2000. – 144с.
16. Федулова Л.І. Сучасні концепції менеджменту / Л.І. Федулова. –К.: ЦНЛ, 2007. – 536 с.

САРАНА

Леся Анатоліївна
Sarana.l@mail.ru

УДК 332.1:36

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

FUNDING OF SOCIAL SERVICES IN THE REGION

к.е.н., доцент, ІСУЕМ

Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів фінансового забезпечення соціальної сфери регіону. В статті розглянуто структуру соціальної сфери регіонів України, джерела її фінансування, сучасний стан та досліджено нормативно-правову базу. Визначено головні проблеми та причини неефективного фінансування сфери соціального захисту та соціального забезпечення в Україні.

Статья посвящена исследованию теоретических аспектов финансового обеспечения социальной сферы региона. В статье рассмотрена структура социальной сферы регионов Украины, источники ее финансирования, современное состояние и исследована нормативно-правовая база. Определены главные проблемы и причины неэффективного финансирования сфер социальной защиты и социального обеспечения в Украине.

The article investigates theoretical aspects of financial provision of social services in the region. In the article the structure of social sfery regions of Ukraine, sources of financing, the current state and investigated the regulatory framework. The basic problems and causes of inefficient financing sphere of social protection and social security in Ukraine.

Ключові слова: фінансове забезпечення, бюджетна система, соціальна сфера, регіон

Ключевые слова: финансовое обеспечение, бюджетная система, социальная сфера, регион

Keywords: financial support, fiscal system, social sphere, region

ВСТУП

В науковій літературі питання щодо фінансового забезпечення соціальної сфери є особливо актуальним, оскільки останніми роками спостерігається хронічна нестача фінансових ресурсів не тільки на розвиток галузей соціального сектору, а й на поточне їх утримання. Система соціальних стандартів та гарантій має не лише окреслювати рівень забезпечення потреб людини в матеріальних благах і соціальних послугах. Її головне призначення – це закріплення у нормативно-правових актах держави і спрямування практичної реалізації соціальної політики. Якісні соціальні стандарти дають змогу реалізувати стратегічну мету сучасної цивілізованої держави – забезпечити високі стандарти життя та рівний доступ її громадян до суспільних благ та послуг. Сучасний етап дослідження теоретичних та практичних аспектів фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери на регіональному рівні відображено в працях багатьох вітчизняних вчених-економістів: М. Білик, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Гриценка, А. Даниленка, В. Андрушенка, В. Андрущенко, В. Федосова, І. Чугунова, К. Павлюк, В. Суторміної, В. Лагутіна та інших. Проте дослідження як державних, так і недержавних механізмів фінансування соціальної сфери регіонів України на сьогодні практично відсутні.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні теоретичних засад фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери регіонів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та матеріали Міністерства фінансів України, аналітичні дані Державної служби статистики України.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, методу групувань, методу аналізу й синтезу, порівняння та узагальнення вимог законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Важливою складовою становлення національної фінансової системи є відродження інституту місцевого самоврядування після набуття Україною незалежності. Але в цей же час набуває гостроти проблема міжбюджетних відносин, які будуються за схемою „згори донизу”, а також відчувається нестача дохідних джерел місцевих бюджетів, що зумовлено економічними, природними, історичними, демографічними, екологічними та іншими чинниками регіонального розвитку. Як наслідок – місцеві бюджети знаходяться у повній залежності від бюджетів вищого рівня, тому фінансування соціально-культурної сфери в регіонах перебуває в

незадовільному стані. Тобто територіальні громади, які найбільш гостро відчувають соціальні потреби населення, виявляються найменш фінансово спроможними їх задовольнити.

В Україні спостерігається значна залежність місцевих бюджетів від державного, що свідчить про відсутність фінансової децентралізації. Місцеві органи влади позбавлені податкової автономії (так, Податковим кодексом обмежуються фінансові можливості місцевої влади, за рахунок скорочення місцевих зборів), бюджетні доходи все більшою мірою формуються за рахунок трансфертів та закріплених доходів, розвиток системи фінансів не сприяє забезпеченню фіскальної автономії територіальних одиниць.

Можна констатувати, що Україні і досі властива централізована модель бюджетно-фінансових відносин. Децентралізація, яка відбувається, суперечить світовій практиці, оскільки полягає у зміні агентів, що виконують загальнодержавні функції, але не в отриманні автономії у прийнятті податково-бюджетних рішень. Тобто, органам виконавчої влади в регіонах і на місцях відводиться роль виконавців стратегії й політики центрального уряду. Така ситуація не є прийнятною, оскільки місцеві бюджети є джерелом фінансування більшості державних видатків, насамперед соціального спрямування. Так останніми роками спостерігається розширення кола повноважень органів місцевого самоврядування при їх недостатній дохідній базі, тоді як Європейською хартією місцевого самоврядування, ратифікованою Україною ще в 1995 році, визначено суть фінансової автономії місцевого самоврядування, що полягає у праві органів місцевої влади володіти та розпоряджатися власними коштами, достатніми для здійснення їх функцій та повноважень [1].

Показником для оцінювання ступеня бюджетно-фінансової децентралізації й співвідношення частки доходів і видатків регіональних та місцевих рівнів управління у доходах і видатках консолідованого бюджету. Проте в Україні ж збільшення частки доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті не є ознакою збільшення автономії місцевих органів влади.

Негативним наслідком специфіки бюджетної системи України є низька якість соціальних благ через недостатнє фінансування їх надання на місцевому рівні. З огляду на зазначене вище, виникає потреба у розробці ефективної регіональної соціальної політики з реформуванням існуючого організаційно-економічного механізму. При цьому ключовими аспектами мають стати рівний доступ всіх громадян до соціально-культурних послуг та їх якісне надання на регіональному рівні. Значної уваги потребує фінансове забезпечення галузей соціальної сфери регіонів, зокрема пошук альтернативних джерел фінансування, а також реформування системи соціального захисту та політики оплати праці.

Структура соціальної сфери регіонів України представлена наступними галузями: освіта, охорона здоров'я, фізична культура та спорт, культура і мистецтво, засоби масової інформації, соціальний захист та соціальне забезпечення населення.

Останніми роками розвиток зазначених галузей стримує ряд проблем: це хронічна нестача фінансових ресурсів, що зумовлює недостатнє матеріально-технічне забезпечення галузей, низький рівень заробітної плати працівників галузей, низька ефективність надання соціальних послуг населенню, висока вартість приватних соціальних послуг, що обмежує доступ до них більшості частини населення, проблеми законодавчого та організаційного характеру. Ще однією вагомою проблемою є низький рівень доходів населення, що стримує розвиток приватного сектору соціальних послуг та одержання соціальних послуг на належному рівні, в необхідному обсязі та належної якості.

Проблемним аспектом діяльності державних закладів та установ соціальної сфери є їх фінансове забезпечення. Фінансування бюджетних закладів та установ соціального сектору здійснюється на основі кошторису доходів та видатків. Останніми роками заклади та установи соціально-культурної сфери, які перебувають на бюджетному утриманні, знаходяться у скрутному становищі, тому виникає потреба у багатоканальній системі фінансування.

Стосовно системи освіти можна навести приклади із зарубіжного досвіду, коли приватні навчальні заклади, отримуючи гранти від уряду чи місцевих бюджетів, потрапляють під контроль органів державної освіти, а державні навчальні заклади, отримуючи фінансування з недержавних джерел, стають, в свою чергу, суб'єктами часткового управління спонсорів – приватних осіб чи фондів, громадських організацій тощо.

Зклади охорони здоров'я поряд з державним фінансуванням використовують і інші фінансові джерела – страхові, благодійні платежі, надання платних послуг. Так, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) рекомендує формувати бюджети галузі охорони здоров'я за такою структурою: з держбюджету – 60% коштів; з коштів медичного страхування, що виділяються роботодавцями – 30%; з особистих коштів громадян – 10% [2].

Нині в Україні переважна частка дошкільних закладів перебувають у комунальній (58%) і колективній (40%) власності. Приватні дошкільні заклади складають 2 %. Переважна більшість (99%) загальноосвітніх середніх навчальних закладів є державними. А сектор приватних загальноосвітніх закладів складає лише 1 %. [3]

Дослідження джерел та методів фінансового забезпечення соціальної сфери регіонів України дає можливість дійти висновку, що за сучасних умов пріоритетне місце належить бюджетній системі та державним страховим фондам. Проте і бюджетний механізм фінансування суспільних потреб потребує вдосконалення. Недержавні методи фінансування (недержавні страхові фонди, ресурси приватного сектору, благодійних інституцій) розвинуті поки що слабо, серед головних причин цього: мізерні доходи більшості населення та не усвідомлення власниками бізнесу необхідності фінансової участі у вирішенні суспільних проблем. За цих обставин, виникає потреба законодавчого вдосконалення бюджетного механізму фінансування соціальної сфери та участі

місцевої влади щодо активного залучення бізнесу і благодійних інституцій у вирішенні соціальних проблем регіонів.

В сучасних умовах основна частина бюджетних коштів спрямовується на організацію надання соціальних послуг у спеціалізованих державних або комунальних установах стаціонарного типу, включаючи будинки для дітей-сиріт та притулки для дітей, позбавлених батьківського піклування, школи та будинки-інтернати для дітей із вадами фізичного і психічного розвитку, будинки та інтернати для людей похилого віку та інші види спеціалізованих установ стаціонарного типу. І, нажаль, незначна частина бюджетних коштів спрямовується на надання соціальних послуг у громадах. Установи, що пропонують і надають ці послуги, працюють безпосередньо з людьми. При цьому, перелік послуг залежить від демографічної та соціальної ситуації у конкретному населеному пункті. Установи, які пропонують різні соціальні послуги в громаді,

включають центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, територіальні центри та відділення соціального обслуговування вдома і центри ранньої реабілітації для дітей-інвалідів. Соціальні послуги, що надаються у громаді, включають: послуги, що надаються комунальними установами, які фінансуються з бюджету; послуги, що надаються недержавними організаціями та установами; послуги, що надаються фізичними особами.

Фінансування суспільних послуг у більшості розвинутих країнах світу здійснюється як за рахунок коштів бюджетної системи, соціального страхування, так і за рахунок власних коштів громадян і роботодавців.

В Україні соціальна сфера фінансується за рахунок бюджетних коштів, страхових фондів, фінансових ресурсів підприємств, коштів спонсорів, благодійних організацій та власних заощаджень громадян (рис. 1).

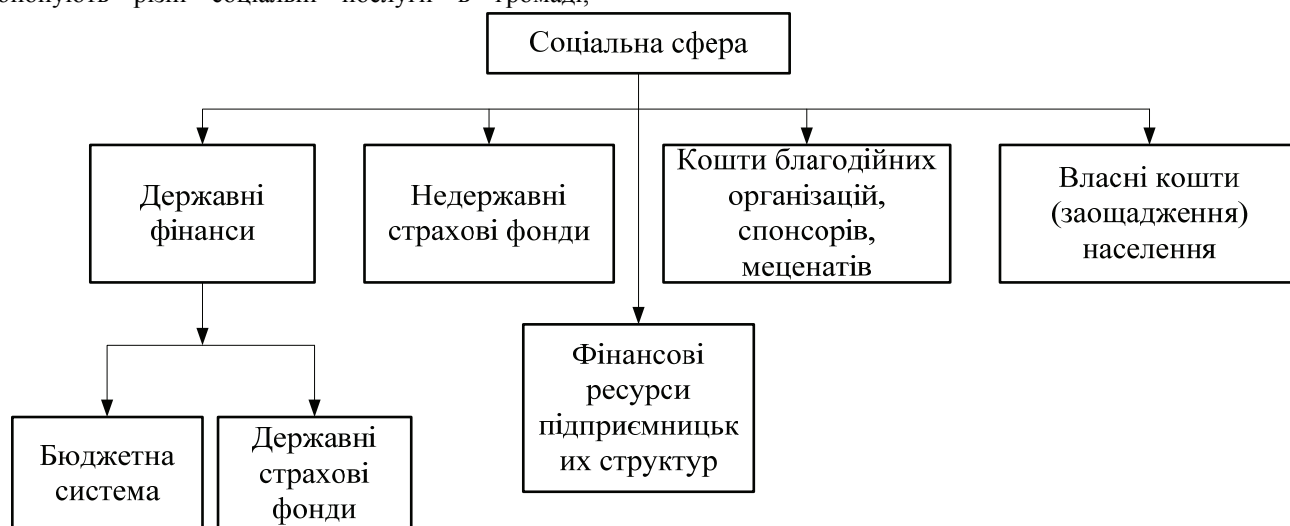

Рис. 1. Джерела фінансування соціальної сфери регіонів

Серед усіх джерел фінансування соціально-культурної сфери України провідне місце належить бюджетній системі. За сучасних умов більше половини видатків на соціальні заходи фінансується з місцевих бюджетів, які стають одним з основних джерел задоволення життєвих потреб суспільства. Фінансування соціальних заходів вже традиційно здійснюється за залишковим принципом. До головних проблем сьогодення належать не тільки недостатні розміри фінансування, але й відсутність ефективної системи фінансового забезпечення галузей соціальної сфери (не має зв'язку між витратами та одержаними результатами), стимулів для переходу до децентралізованого фінансування частини соціальних витрат, потребують невідкладного перегляду соціальні стандарти та нормативи.

Останнім часом уряд перекладає основний тягар щодо фінансування соціальних видатків на місцеві органи влади. Але через брак коштів місцевих рад значна частина населення не одержує соціальних гарантій від держави або змушена задовольнятися

обмеженими розмірами фінансування. Громадянам доводиться самостійно забезпечувати себе житлом, здобувати освіту, сплачувати медичні послуги тощо.

Бюджет територій формується здебільшого за рахунок місцевих податків та зборів, частини загальнодержавних податків та інших власних доходів. Бюджетна модель, за якої в місцевих бюджетах переважає частка власних ресурсів, називається американською моделлю бюджетного федералізму, а та, за якої спостерігається висока частка відрахувань від загальнодержавних податків у місцеві територіальні бюджети, – німецькою [4, с.34]. Для України сьогодні характерна скоріше німецька модель, тому потрібно знайти оптимальний варіант бюджетної політики. Правильно обраний механізм формування доходів місцевих бюджетів сприятиме збільшенню коштів для вирішення проблем в соціальній сфері.

За умов недостатнього бюджетного фінансування соціальної сфери, зумовленого залишковим підходом, практично втрачається зв'язок між затратами та результатами діяльності. Це веде до зниження

стимулів ефективності праці, а відсутність ефективності використання бюджетних ресурсів гальмує зростання ВВП. Тому потрібно відмовитися від принципу „забезпечення функціонування” бюджетної установи і перейти до принципу „ефективної діяльності”. Тобто, при визначенні обсягу асигнувань з бюджету потрібно керуватися тим, скільки коштів потрібно для досягнення запланованих результатів (ефективності) та задоволення суспільних потреб. Отже, сьогодні нагальною постає потреба у розробці нової бюджетної політики, направленої на підвищення ефективності соціальної сфери, яка здатна забезпечити соціальну підтримку тим групам населення, які не можуть без неї вижити, а також необхідний рівень поточного інвестування в „людський капітал”, без якого не можливе майбутнє будь-якої держави.

Не менш важливим джерелом фінансування соціальних гарантій є кошти державних страхових фондів:

- Фонд загальнообов'язкового соціального страхування з тимчасової втрати працездатності України;
- Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України;
- Фонд пенсійного страхування.

Нині в Україні існує кілька нормативно-правових актів, що регулюють процес планування та прогнозування, зокрема: Бюджетний кодекс України; Закон України „Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України”; Постанова КМУ „Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету”; Закон України „Про державні цільові програми”; Постанова КМУ „Про схвалення прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на три наступних роки” [5].

До основних проблем фінансування сфери соціального захисту та соціального забезпечення в Україні можна віднести те, що соціальні потреби найбільш незахищених прошарків населення задовольняються недостатньою мірою. Високий рівень бідності в Україні, особливо серед сімей з дітьми або непрацездатними особами працездатного віку та сімей, де один із членів має інвалідність, свідчить про недостатню ефективність підтримки найбільш соціально незахищених категорій населення.

Надання соціальної допомоги та інші заходи соціального захисту не завжди спрямовуються на задоволення потреб найбільш чи найбільш соціально незахищених категорій населення. Це призводить до неефективного використання бюджетних ресурсів. Окремі види соціальної допомоги дотепер надаються без урахування розміру доходів громадян. Як наслідок, багато

домогосподарств, які не завжди потребують соціальної допомоги з боку держави, все ж отримують її. В той же час, соціальна допомога, що надається домогосподарствам, які справді її потребують, є недостатньою для того, щоб задовольнити навіть найнагальніші їх потреби [6].

Крім того, на ефективність української системи соціального захисту та соціального забезпечення негативно впливає відсутність двох важливих складових. По-перше, важко визначити ефективність окремих заходів соціального захисту та програм соціального спрямування, якщо немає системи, яка б дозволила оцінити їх вплив на зниження рівня бідності чи вирішення інших соціальних проблем. По-друге, за відсутності ефективної системи обліку (наповненого єдиного реєстру) потенційних одержувачів різних видів соціального захисту важко визначити сім'ї, які найбільше потребують опіки з боку держави. Як наслідок, тільки третина сімей, на які спрямовуються різні заходи соціального захисту та соціальної підтримки з боку держави, належать до бідних чи інших соціально незахищених категорій громадян. Таким чином, багато домогосподарств, які фактично за більшістю ознак не можна віднести до бідних, отримують значну частку соціальних трансфертів за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів [7, с.91].

Отже, система заходів соціального захисту та існуючі програми соціального спрямування не є ефективними засобами зниження рівня чи подолання бідності в Україні. Також слід зазначити, що система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні не відповідає європейським стандартам. Серед основних причин неефективного фінансування сфери соціального захисту та соціального забезпечення в Україні можна виділити наступні: пільги, субсидії, соціальні та компенсаційні виплати.

На сучасному етапі формування соціально-орієнтованої ринкової економіки держава повинна гарантувати мінімально необхідний рівень соціального забезпечення її громадянам, але основний наголос повинен ставитися на те, щоб кожний громадянин міг збільшити свої доходи за допомоги своєї трудової активності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в сучасних умовах провідна роль у фінансуванні соціальної сфери регіонів України належить державним методам. Проте бюджетний механізм фінансового забезпечення соціального сектору не є досконалим. Потребує структурних змін бюджетне планування та прогнозування, кошторисний порядок фінансування видатків на соціальні заходи та бюджетний контроль. Ключовим аспектом у вирішенні зазначених проблем має стати широке впровадження у бюджетну практику програмно-цільового методу. Невідкладного перегляду потребують міжбюджетні відносини, соціальні стандарти та нормативи. Необхідно також з боку державної та місцевої влади створити відповідні стимули для підприємницького сектору, благодійних організацій щодо зацікавленості останніх у вирішенні соціальних проблем регіону. І не менш

важливою має стати політика підвищення та захисту власних доходів громадян як головного джерела задоволення соціально-культурних потреб кожного громадянина України.

Список використаних джерел

1. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036
2. Акопов В.И. Медицинское право: книга для врачей, юристов и пациентов. – М.: ИКЦ „МарТ”; Ростов-на-Дону: Изд.центр „МарТ”, 2004. – 298 с.
3. Система освіти в Україні [Електронний ресурс] - <http://ua.textreferat.com/referat-12458.html>
4. Лісовий А.В., Поснова Т.В. Механізм фінансування соціальної складової економічної безпеки // Фінанси України. – 2008. – №4. – с.32-37.
5. Впровадження середньострокового бюджетного планування як механізму узгодження соціально-економічної та соціальної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icps.com.ua/files/articles/45/12/White%2005%20%20MinFin%20U.pdf>
6. World Bank Report No. 39887 – UA, Ukraine: Poverty Update, June 20, 2007.
7. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.
8. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>
9. Тропіна В.Б. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави в Україні // Фінанси України. - №5. – 2008. – с.15-31.
10. Дані Держкомстату України [Електронний ресурс]. – http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/oper_new.html?lang=uk
11. Дані Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс]. – http://www.fse.gov.ua/fse/control/uk/publish/category?cat_id=43654
12. Дані Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття [Електронний ресурс]. – <http://forinsurer.com/public/08/05/06/3475>

СТРІЛЬЧУК

Любов Василівна
lvs9300@mail.ru

УДК 336.71

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ

СТРІЛЬЧУК

Юлія Ігорівна
guliathethebest@mail.ruTHE PROBLEMS OF THE BANKING
SYSTEM OF UKRAINEк.е.н., ДВНЗ «КНЕУ імені
Вадима Гетьмана»аспірант, ДВНЗ «КНЕУ імені
Вадима Гетьмана»

Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування та розвитку банківської системи України в умовах макроекономічної нестабільності. Висвітлюються основні проблеми розвитку банківської системи, пропонуються шляхи їх вирішення, напрями удосконалення функціонування банківської системи України.

Статья посвящена исследованию особенностей функционирования и развития банковской системы Украины в условиях макроекономической нестабильности. Показаны основные проблемы развития банковской системы, предлагаются пути их решения, способы усовершенствования функционирования банковской системы Украины.

The article is devoted to actual problems of the functioning of the Ukrainian banking system in terms of macroeconomic instability. The authors outline the main problems of the banking system development and outline different approaches to solve these problems. It is shown different measures which can be used to eliminate existing problems and improve Ukrainian banking system functioning as well.

Ключові слова: банківська система, комерційний банк, кредитування, кредитоспроможність, ліквідність, платоспроможність, ризик, фінансова стійкість, центральний банк

Ключевые слова: банковская система, коммерческий банк, кредитование, кредитоспособность, ликвидность, платежеспособность, риск, финансовая устойчивость, центральный банк

Keywords: banking system, central bank, commercial bank, creditworthiness, liquidity, loans, risk, financial stability

ВСТУП

Банківська система в Україні є основою розвитку економіки. Будь-які коливання, порушення стабільного функціонування банківської системи негативно позначаються на загальному стані економіки. Це спричинено тим, що всі процеси, які відбуваються протягом економічного циклу, нерозривно пов'язані з діяльністю банківських установ. В умовах макроекономічної нестабільності банківська система України знаходиться під впливом значної кількості негативних факторів, що перешкоджає нормальному її розвитку та функціонуванню. Тому дослідження тенденцій розвитку банківської системи України та формулювання пропозицій щодо її вдосконалення є актуальними в умовах сьогодення.

Проблемам розвитку банківської системи України присвячені праці таких провідних вчених як А. Гальчинський, В. Геєць, О. Дзюблюк, В. Міщенко, А. Мороз, Л. Примостка, М. Савлук, Т. Смовженко. Разом з тим мінливість макроекономічної ситуації в країні зумовлює необхідність подальшого дослідження.

МЕТА РОБОТИ — дослідження тенденцій розвитку банківської системи України, виявлення проблем, які мають місце в сучасних умовах макроекономічної нестабільності, та формулювання пропозицій щодо їх вирішення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, нормативно-правові акти.

У процесі дослідження використано такі методи як табличний, графічний, метод аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Будь-які зміни у банківській системі мають вплив на економічні процеси, що відбуваються в країні. Слід відзначити, що банківська система, у свою чергу, також піддається впливу значної кількості факторів, таких як: політична та економічна нестабільність у країні, зміна рейтингу країни відповідно до оцінок міжнародних рейтингових агенств, що прямо впливає на можливості банків вести свою діяльність з іноземними партнерами, адекватність банківського нагляду поточній економічній ситуації, якість ризик-менеджменту в банках, прогнозування ринкової ситуації, гнучкість банку і можливість пристосування до змін у економічному середовищі, розвиток співробітництва з іноземними банками, рівень банківського менеджменту, розвиток і запровадження систем антикризового управління в банках, тощо.

Значну роль відіграє чинник довіри як до окремо взятого банку, так і до банківської системи в цілому.

Хитка довіра до банків в Україні спричинена невпевненістю економічних суб'єктів щодо стійкості банківської системи, постійним повторенням кризових ситуацій, виникненням при цьому паніки у вкладників, неспроможністю банків протидіяти кризовим явищам, а також нестійким розвитком економіки. Тому для встановлення довіри вкладників дії комерційних банків, Національного банку України та органів державного управління повинні бути злагодженими і сприяти зміцненню та оздоровленню банківської системи.

У зв'язку з цим виникає необхідність дещо удосконалити систему гарантування вкладів у частині запровадження виплат депозитів Фондом гарантування вкладів без встановлення граничної суми відшкодування як фізичним, так і юридичним особам. Це сприятиме забезпеченню безперервного процесу виробництва та своєчасному здійсненню розрахунків між контрагентами. Проте в сучасних умовах гостро постає проблема ресурсного забезпечення відшкодування вкладів Фондом гарантування. Тому дане питання потребує системного підходу до його вирішення.

З іншого боку для зміцнення банківської системи та довіри до неї необхідно імплементувати заходи щодо підвищення фінансової стійкості банків. Слід зазначити, що внаслідок недосконалої системи оцінки ризиків банки наражаються на значні збитки. Це особливо виражено при здійсненні кредитної діяльності. У зв'язку із зростанням рівня негативно класифікованої заборгованості банкам необхідно збільшувати резерви для відшкодування можливих втрат за активними операціями, що у свою чергу призводить до зростання витрат і впливає на рівень капіталізації банку.

Протягом 2015 року якість активів банків погіршувалася так само, як і платоспроможність позичальників. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальній сумі кредитів без неплатоспроможних банків зросла з 13.5% станом на

початок року до 21.2% станом на кінець року [4]. Це спонукало банки посилювати вимоги до позичальників за всіма видами кредитів.

З метою оптимізації структури кредитного портфеля і відповідно активів банку з точки зору їхньої якості, необхідно виважено проводити попередню роботу з потенційними позичальниками. Таким чином одним із першочергових завдань для банків є удосконалення підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників та аналізу їхнього фінансового стану.

Відповідно до законодавства України [5] банки повинні оцінювати клас боржника для формування резервів за активними банківськими операціями, проте обмежень щодо кредитування певних класів боржників немає. Кожна банківська установа самостійно обирає критерії щодо прийнятності рівня кредитоспроможності позичальника. На нашу думку, в таких складних економічних умовах, що склалися в Україні, доцільним є введення обмежень щодо кредитування тих фізичних і юридичних осіб, які мають найнижчі класи, оскільки імовірність повернення таких позик надзвичайно низька. Це сприятиме підвищенню якості банківських активів.

Слід також звернути увагу на проблему кредитування в іноземній валюті. До світової фінансової кризи 2008 року даний вид кредитування був надзвичайно поширеним. Особливого розвитку набуло довгострокове іпотечне кредитування фізичних осіб в іноземній валюті. Динаміка іпотечних кредитів, наданих банками України, відображена на рис.1.

Відповідно до даних рис. 1 обсяги іпотечного кредитування фізичних осіб зростали з 2006 по 2008 рік. Даний вид кредитування є довгостроковим та здійснювався переважно в іноземній валюті, а саме у дол. США. Тому іпотечні кредити є найбільш ризиковими для банку серед інших кредитів, що надаються фізичним особам.

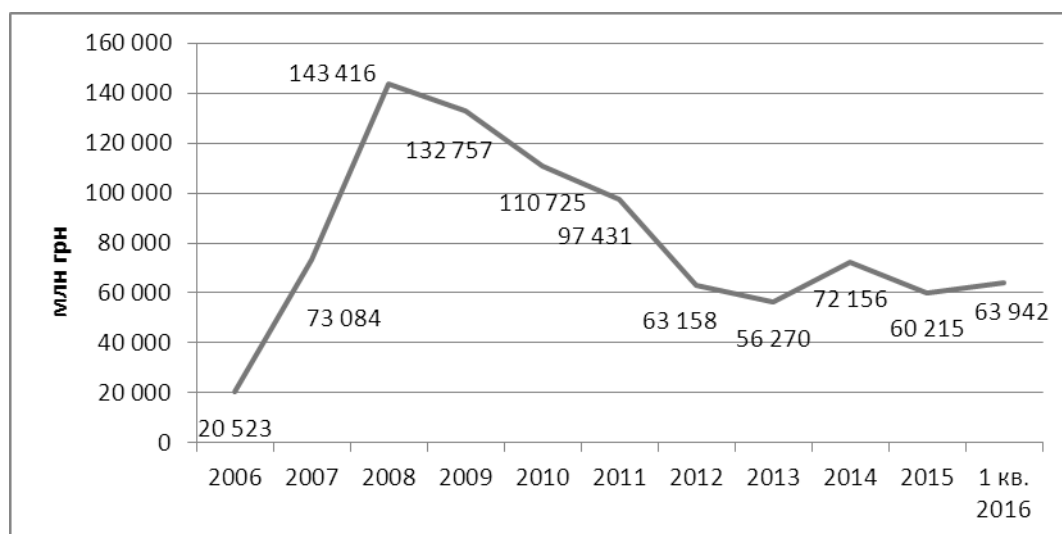

Рис. 1. Динаміка іпотечних кредитів, наданих банками України фізичним особам протягом 2006 – 2015 рр. та станом на 01. 04. 2016 [побудовано автором за даними [3]]

Кредитування фізичних осіб в іноземній валюті у докризовий період призвело до негативних наслідків як для банківської системи, так і для позичальників. Тому у 2012 році Національним банком було заборонено кредитування фізичних осіб в іноземній валюті. Обсяги іпотечних кредитів почали зростати з 2013 року. Така тенденція спричинена не реальним приростом кредитів, а тим, що внаслідок падіння курсу гривні обсяги кредитів, наданих у дол. США, у перерахунку в гривневому еквіваленті збільшилися. Станом на кінець 1 кварталу 2016 року обсяг іпотечних кредитів, наданих фізичним особам, становив 63 942 млн.грн.

У 2016 році стагнація іпотечного сегмента зумовлена негативним впливом очікувань стосовно загальної економічної активності, інфляційних і курсових очікувань. Попит на іпотечні кредити був сталим і слабким, порівняно з попитом на споживчі кредити, який продовжував зростати завдяки збільшенню витрат на товари довготривалого користування. У I кварталі 2016 року відбулося певне пом'якшення стандартів споживчого кредитування домогосподарств переважно через зростання конкуренції та послаблення інфляційного тиску. У сегменті іпотечного кредитування стандарти в цілому змінилися незначно[1].

Також у 2016 році триває тенденція до скорочення обсягів кредитування в іноземній валюті. Станом на кінець лютого даний показник зменшився на 21,5 % з минулим роком [4]. Обмежень щодо кредитування юридичних осіб в іноземній валюті не існує. Разом з тим слід зазначити, що кредитувати в іноземній валюті доцільно лише тих позичальників-юридичних осіб, які мають валютні надходження від своєї господарської діяльності. Це дозволить нівелювати вплив зміни валютного курсу на кредитоспроможність позичальників і у свою чергу знизить кредитний ризик для банків. Проте, слід зважати на вимоги щодо обов'язкового продажу валютних надходжень підприємств.

Зміна валютного курсу, а саме падіння курсу національної грошової одиниці, тягне за собою не лише зменшення кредитоспроможності та платоспроможності позичальників, зростання кредитного ризику, а також призводить до виникнення у банків валютного ризику. Зростання валютних ризиків для українських банків внаслідок наявності короткої відкритої валютної позиції та високого рівня доларизації є потенційною загрозою для стійкості банківської системи [2]. Реалізація цих ризиків спричиняє і виникнення інших, таких як процентний, ринковий ризик, ризик ліквідності.

Одною з проблем сьогодення є незабезпечення банківською системою потреб економіки в кредитних ресурсах. Значний вплив на зменшення обсягів кредитування реального сектору економіки справило зростання відсоткових ставок за депозитними сертифікатами НБУ. Це убезпечує банки від зростання кредитних ризиків, проте призводить до зниження активності банків у сегменті кредитування, що негативно впливає не лише на динаміку кредитної діяльності банків, а й на розвиток економіки в цілому. Тому вектор зусиль Національного банку України повинен бути направлений на забезпечення потреб економіки в кредитних ресурсах. *Висновки.* Отже, в результаті проведеного дослідження виявлені окремі проблеми розвитку банківської системи та визначені шляхи їх вирішення. З метою підвищення довіри до банківської системи в цілому потребує удосконалення система гарантування вкладів.

Комерційним банкам слід звернути особливу увагу на удосконалення системи ризик-менеджменту, проводити виважену політику щодо прийняття ризиків, застосовувати найбільш ефективні підходи до оцінювання кредитоспроможності та фінансового стану позичальників. Також слід обмежити кредитування в іноземній валюті юридичних осіб, що не мають валютних надходжень з метою зменшення валютного ризику.

Для забезпечення ефективного функціонування банківської системи необхідною є консолідація зусиль комерційних банків, Національного банку та органів державної влади.

Список використаних джерел

1. Аналітичний звіт — II квартал 2016 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=30391036>
2. Банківська система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс] / лютий 2015. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>
3. Грошово-кредитна та фінансова статистика НБУ [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1
4. Інфляційний звіт. Квітень 2016 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=30350020>
5. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затверджене Постановою Правління Національного банку України N 23 від 25.01.2012

ХАНДИЙ

Елена Алексеевна
alkhandiy@ukr.net

УДК 658.27

КАРЕПАНОВА

Дарья Александровна
dashakarepanova@gmail.comПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОСНОВНЫМИ
ФОНДАМИ В ЭНЕРГЕТИКЕPROBLEMS OF FIXED CAPITAL IN THE ENERGY
INDUSTRYк.э.н., доцент, ВНУ
им. В. Даля

студент, ВНУ им. В. Даля

В статье рассмотрены проблемы и особенности управления основными фондами в энергетической отрасли Украины. Исследованы факторы, влияющие на удельный расход топлива с применением корреляционно-регрессионного анализа.

The article describes the problem and fixed capital management features of in the energy industry of Ukraine. The factors were investigated that influence the specific fuel consumption with the use of regression analysis.

Ключевые слова: основные фонды, энергетика, себестоимость, удельный расход топлива

Keywords: fixed capital, the energy industry, the cost price, the specific fuel consumption

ВВЕДЕНИЕ

В течение последних десяти лет отечественная экономика находится под влиянием энергетического кризиса и положение с энергообеспечением год от года ухудшается. Дефицит энергоресурсов, особенно в отопительный период, становится все масштабнее, а рост задолженности потребителей не прекращается.

Предприятия энергетики помимо решения проблем обеспечения энергоресурсами решают задачи повышения эффективности использования основных средств, степень изношенности которых на многих предприятиях достигает 90%. Вопросы технического перевооружения, реконструкции и рационального использования фондов, как никогда актуальны на современном этапе экономического развития энергосистемы Украины.

Различные аспекты управления основными фондами рассматриваются в работах отечественных и зарубежных ученых. Теоретические и методологические основы учета представлены в исследованиях А. Арефьевой [1], А. Герасимовича [2], С. Голова [3], И. Павлюка [4], В. Шевчука [5] и др. Проблемам и повышению эффективности использования основных фондов в энергетике посвящены труды В. Ефименко [6], О. Лапка [7], Е. Мных [8], Б. Мошкина и Ю. Секретарева [9, 10], Р. Цебень [11]. Кризисные условия деятельности предприятий энергетики вынуждают руководство формировать собственную модель антикризисных мероприятий с учетом индивидуальных недостатков в управлении основным капиталом и ресурсной обеспеченности. В данной статье предлагается один из инструментов принятия управленческих решений, связанных с использованием основных фондов в условиях ограниченных финансовых ресурсов, на примере ГП «Северодонецкая ТЭЦ».

ЦЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Целью исследования является рассмотрение проблем и особенностей управления основными фондами в энергетике, с изучением влияния

состояния и эффективности их использования на расход топливно-энергетических ресурсов.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Методологической и информационной базой работы являются научные труды отечественных и зарубежных ученых, материалы периодических изданий, ресурсы сети Internet.

При проведении исследования использованы методы структурно-логического анализа, сравнения и обобщения, корреляционно-регрессионного анализа.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Энергетика является фондоемкой отраслью, в силу чего повышение эффективности использования основных производственных фондов энергетики дает большие результаты, а также обуславливает повышенное внимание к факторам, влияющим на этот процесс. Объем производимой отраслью продукции - электрической и тепловой энергии - не может превышать установленного графика нагрузки, поэтому эффект от совершенствования использования основных фондов в энергетике не может быть получен в виде увеличения объема производства продукции, что имеет место в других отраслях промышленности. В энергетике этот эффект достигается за счет использования новейших технологий и современного ресурсосберегающего оборудования, силовых машин, электросетей и теплосетей, осуществляющих поставку с минимальными потерями энергии, позволяющих с меньшими затратами топливно-энергетических ресурсов достигать тех же или больших объемов производства электроэнергии и отпуска тепла. Для достижения конкурентных преимуществ в сфере управления основными фондами необходимы большие капиталовложения. Собственных финансовых ресурсов недостаточно для развития энергопредприятий, а привлечение заемных финансовых ресурсов в условиях экономической и политической нестабильности рискованно. Поэтому основное внимание менеджеров предприятий

направлено на разработку эффективной стратегии эксплуатации станций и сетей, заключающейся в планировании оптимальной последовательности ремонтов энергооборудования с целью предупреждения и устранения последствий их износа.

Проблема физического износа усугубляется в энергетике высоким уровнем морального износа, который обусловлен, прежде всего, техническим прогрессом в области технологии энергетического машиностроения, строительства электростанций и линий электропередач. Действие морального износа может быть ослаблено путем модернизации и реконструкции. На практике капитальные ремонты не сопровождаются реконструкцией в силу высокой стоимости данных мероприятий.

Существующие нормы амортизационных отчислений в энергетике не компенсируют фактическое выбытие оборудования. Фактическое выбытие основных фондов превышает финансовые ресурсы, предназначенные на замену выбывших основных фондов, в 5-6 раз. Сегодня в энергетической отрасли Украины не существует единого универсального подхода к расчету амортизационных отчислений. Среди ученых-экономистов существуют две принципиально разные точки зрения на необходимость учета амортизационных отчислений: учитывать и не учитывать. При этом сторонники второй точки зрения считают, что амортизация не относится к издержкам производства, не отражает действительный износ основных фондов, и не является источником инвестиций.

Поддержание генерирующих мощностей в удовлетворительном состоянии в энергетике требует значительных затрат. Наибольший потенциал снижения ремонтной составляющей себестоимости автор работы [9] видит в совершенствовании организации управления ремонтами. Чем хуже состояние основных фондов, тем выше потери тепла и расход топлива, а в результате затраты предприятия. В то же время доля амортизационных отчислений в структуре затрат энергопредприятий незначительна и не позволяет осуществлять воспроизводство основных фондов, таким образом, формируется замкнутый круг проблем.

Например, на ГП «Северодонецкая ТЭЦ» затраты на топливо составляют более 81 % от совокупных затрат станции (согласно результатам анализа структуры фактических затрат предприятия за 2015 г.). На втором месте в структуре затрат находятся затраты на оплату труда – 5,57%, на третьем – услуги производственного характера (2,72 %) и затраты на технологическую воду (2,69 %). В среднем в отрасли последняя статья затрат намного меньше. ГП «Северодонецкая ТЭЦ» не имеет собственного водозабора и закупает воду у посредника, что влияет на рост затрат на технологическую воду.

Незначительная доля амортизационных отчислений ГП «Северодонецкой ТЭЦ» – 0,68 % в сумме затрат предприятия объясняется тем, что большая часть основных средств работает сверх

нормативного срока службы. Размер амортизационного фонда не позволяет реализовывать программы развития.

Для предприятия основным показателем состояния и эффективности использования основных фондов является удельный расход топлива.

В свою очередь, удельный расход топлива зависит не только от состояния, эффективности использования и мощности оборудования, но и от вида, качества топлива, технологии сжигания, оптимальной степени загрузки и других факторов.

На базе отчетных данных ГП «Северодонецкая ТЭЦ» были выявлены основные факторы, которые влияют на удельный расход топлива (табл. 1).

С помощью корреляционно-регрессионного анализа были определены факторы, которые оказывают доминирующее влияние на удельный расход топлива. Это присосы воздуха в вакууме системы (x_4), потери тепла с уходящими газами (x_7), затраты на капитальный ремонт (x_9) и коэффициент годности (x_{10}).

Линейная модель зависимости удельного расхода топлива от указанных факторов следующая:

$$Y = 231,34 + 0,25 \cdot x_4 + 0,11 \cdot x_7 - 0,00824 \cdot x_9 - 64,12 \cdot x_{10}$$

Полученная модель является статистически значимой, существует тесная связь между удельным расходом топлива и показателями, представленными в модели. Расчет коэффициентов эластичности позволил определить чувствительность удельного расхода топлива к изменению каждого фактора. Наиболее чувствителен исследуемый показатель к динамике коэффициента годности, наименьшее влияние оказывают на удельный расход топлива затраты на капитальный ремонт. Таким образом, капитальные затраты позволяют поддерживать основные фонды в удовлетворительном состоянии и существенное наращивание капитальных затрат приведет к незначительному снижению удельного расхода топлива, в свою очередь, увеличение коэффициента годности за счет обновления фондов на 1 % позволит снизить удельный расход топлива на 1,46 %. Предложенная корреляционно-регрессионная модель позволяет осуществлять прогнозирование исследуемого показателя с учетом изменения влияющих на него факторов.

Следует отметить влияние внешних факторов на затраты предприятия, таких как рост цены энергоресурсов, экономическая ситуация в стране, ведущая к росту или снижению потребления энергии другими предприятиями промышленности, политическая нестабильность, препятствующая притоку финансовых средств инвесторов, интенсивность реализации программ по энергосбережению. В период спада наблюдается рост затрат на производство единицы продукции, что связано с изменением относительного уровня цен на используемые ресурсы и сокращением спроса на энергию.

Таблица 1

Динамика показателей, влияющих на удельный расход топлива ГП «Северодонецкая ТЭЦ»

Год	Удельный расход топлива, кг/Гкал	Давление пара в конденсаторе, кгс/см ²	Температура свежего пара в турбине, °C	Давление свежего пара у турбины, кгс/см ²	Присосы воздуха в вакууме системы, кг/ч.	Присосы воздуха поверхностного нагрева, %	Коэффициент потерь тепла при его отпуске, %	Потери тепла с уходящими газами, q ²	Затраты тепла на собственные нужды котлов, %	Затраты на капитальный ремонт, тыс.грн.	Коэффициент годности	Коэффициент обновления	Затраты на теплоизоляцию, тыс.грн.
Год	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉	X ₁₀	X ₁₁	X ₁₂
2009	212,9	0,079	533	99,3	9,6	53	21,0	12,3	4,3	10318,71	0,199	0,087	1412
2010	214,9	0,088	538	99,5	6,2	55	20,6	10,2	5,66	13689,73	0,201	0,088	1616,5
2011	215,9	0,078	534	120,6	20	54	19,8	10,6	7,8	14897,26	0,171	0,072	1104,2
2012	214,6	0,171	534	108,7	8,5	59,4	17,5	10,15	15,2	15627,82	0,172	0,073	2404,5
2013	195,1	0,086	538	115,7	15	53	20,2	8,66	17,3	30311,22	0,218	0,079	1763,25
2014	204,5	0,074	533	115,2	15	55,1	8,1	7,87	14	14932,42	0,261	0,039	1446,7
2015	197,3	0,075	529	109,1	15	68,3	5,7	5,33	8,5	26499,07	0,278	0,046	1095,1
2016	194,5	0,084	538	108,8	14	56	5,5	8,22	15,3	27506,50	0,299	0,43	1096,2

Наоборот, оживление экономической деятельности или стабильный рост экономики обычно сопровождается увеличением энергопотребления и, как следствие, некоторым снижением себестоимости энергетической продукции [10, с. 49]. Предприятие не имеет влияния на внешние факторы, но учитывать при разработке производственной стратегии и стратегии развития обязано. Анализ внутренних и внешних факторов позволяет руководству принимать взвешенные управленческие решения и разрабатывать антикризисные мероприятия.

ВЫВОДЫ

Современные проблемы в энергетике связаны с высокой изношенностью основных фондов и отсутствием средств на их обновление. Ухудшение экономической ситуации на энергопредприятиях обусловлено постоянным ростом затрат на топливно-энергетические ресурсы, что влияет на рост себестоимости производимой энергии.

Основным направлением повышения эффективности деятельности предприятий энергетики является снижение потребления топливно-энергетических ресурсов. Это возможно за счет внедрения в производство нового ресурсосберегающего энергетического оборудования. Собственных финансовых ресурсов предприятий отрасли недостаточно для этого, необходима серьезная финансовая поддержка государства в виде

государственных инвестиционных программ развития предприятий энергетики. Также решением указанных проблем может стать смена формы собственности энергопредприятий. Частная или коллективная форма собственности при эффективном менеджменте позволила бы решить проблему «вымывания средств» руководителями-«временщиками», не заинтересованными в долгосрочной перспективе и развитии материально-технической базы энергопредприятий.

Список использованных источников

1. Ареф'єва О.В. Теоретичні аспекти управління відтворенням основних засобів підприємства в ринкових умовах господарювання / О.В. Ареф'єва // Вісник НАУ. – 2009. – С.6-11.
2. Герасимович А.М. Прикладний аспект обліку затрат на поліпшення, ремонт і утримання основних засобів / А.М. Герасимович // Вісник Житомирського державного технологічного інституту. – 2003. – № 25. – С. 35-42.
3. Голов С. Концепції амортизації та їх вплив на облік і управління в сучасних умовах / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 8. – С. 9-15.
4. Павлюк І. М. Бухгалтерський облік основних засобів та інших необоротних матеріальних активів : [навч. посіб.]. / Павлюк І.М. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 159 с.
5. Шевчук В.О. Особливості обліку основних засобів на малих підприємствах / В.О. Шевчук, Л.В.

Джулій // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 6. – Т. 1. – С. 29-32.

6. Єфіменко В.І. Особливості впровадження системи управлінського обліку в енергопостачальних компаніях України / В.І. Єфіменко, Л.В. Овод // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 6. – Т. 3. – С. 391-395.

7. Лапко О.О. Світовий досвід державної підтримки пріоритетної інноваційної діяльності на прикладі енергозбереження / О.О. Лапко // Вісник інституту економічного прогнозування. – 2002. – № 1. – С. 58-64.

8. Мных Е.В. Анализ эффективности использования топливно-энергетических ресурсов / Мных Е.В. – Львов: Світ, 1991. – 176 с.

9. Секретарев Ю.А., Мошкин Б.Н. Модели управления ремонтно-восстановительными процессами на тепловых станциях // Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса. - 2012. - № 4 (21). - С.116-120.

10. Секретарев Ю.А. Корреляционно-регрессионный анализ составляющих себестоимости производства энергии на тепловых электрических станциях / Ю.А. Секретарев, Б.Н. Мошкин, А.Д. Мехтиев // Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса. - 2015. - № 2. - С. 47-51.

11. Цебень Р.Л. Особливості обліку основних засобів в енергопостачальних компаніях України / Р.Л. Цебень // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – Т. 1. – С.199-202.

БЕРЕЗОВСЬКА

Світлана Віталіївна

berezovskaya_svetlana@ukr.net

к.ю.н., доцент, кафедра адміністративного і фінансового права Національного університету "Одеська юридична академія"

УДК 347.73:336.22

ТРАНСПОРТНИЙ ПОДАТОК В УКРАЇНІ: НЕДОЛІКИ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

TRANSPORT TAX IN UKRAINE: SHORTCOMINGS, PROBLEMS AND WAYS OF SOLVING THEM

Стаття присвячена дослідженню транспортного податку в Україні через визначення його, існуючих на теперішній час, недоліків і проблем. У статті запропоновані можливі шляхи вирішення визначених недоліків і проблем.

Статья посвящена исследованию транспортного налога в Украине через определение его, существующих в настоящее время, недостатков и проблем. В статье предложены возможные пути решения определенных недостатков и проблем.

The present article is dedicated investigation of transport tax in the Ukraine through the definition of its, currently existing, shortcomings and problems. The article proposed possible ways of solving to determined shortcomings and problems.

Ключові слова: місцевий податок, транспортний податок, об'єкт оподаткування, недоліки, шляхи вирішення

Ключевые слова: местный налог, транспортный налог, недостатки, проблемы, пути решения

Keywords: local tax, transportation tax, shortcomings, problems, ways of solving

ВСТУП

Транспортний податок в Україні відповідно до Податкового кодексу України [1] (далі – ПКУ) є обов'язковим місцевим податком, який досліджували окремо або у межах дослідження теоретичних засад майнового оподаткування такі українські науковці-правники та вчені-економісти, як: Г.М. Білецька, Ю.В. Боднарук, В.І. Данилишин, О.О. Коваль, А.С. Кравчун, І.С. Криницький, М.П. Кучерявенко, А.Ю. Мацкевич, В.М. Мельник, А.С. Нестеренко, А.С. Овчаренко, О.М. Стефанків, А.В. Хомутенко, Є.С. Хорошаєв, О.А. Ціжма, ін. Аналіз робіт зазначених вчених стосовно цього податку дав змогу зробити висновок, що він є не достатньо дослідженим у наукових розробках. У зв'язку з чим, а також так, як транспортний податок є найновішим серед місцевих податків і щодо цього податку існує безліч питань, актуальним є дослідження транспортного податку з метою визначення його недоліків, проблем і шляхів їх вирішення для його удосконалення, покращення порядку реалізації і збільшення обсягів надходжень від цього податку до бюджету місцевого самоврядування.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні недоліків і проблем транспортного податку в Україні, а також у встановленні шляхів їх вирішення та вдосконалення цього податку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною й інформаційною основою роботи є Податковий кодекс України й інші нормативно-правові акти, наукові праці, матеріали періодичних

видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано діалектичний, системний, логіко-семантичний, функціонально-правовий методи, методи структурно-логічного аналізу, тлумачення.

РЕЗУЛЬТАТИ

З кінця 2014 р. уперше в ПКУ з'явився новий місцевий податок для громадян України з точки зору «податку на розкіш», що не є новим для світової та європейської практики, – транспортний податок. З'явився цей податок відповідно до змін, які були внесені у кодекс Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи» [2] від 28 грудня 2014 року, що увів у ПКУ ст. 267 «Транспортний податок». Однак діяти податок почав тільки з 01.01.2015 р. При цьому, не пройшло й року, як законодавець, який тільки ввів транспортний податок, Законом України від 24.12.2015 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» [3] вносить зміни до ПКУ стосовно цього податку.

Враховуючи норми ПКУ щодо зазначеного податку, на теперішній час транспортний податок України – обов'язковий безумовний прямий платіж, який сплачується юридичними та фізичними особами до місцевого бюджету за легкові автомобілі, які належать їм на праві власності та є об'єктами оподаткування, у порядку та в обсягах, визначених ПКУ.

Проаналізувавши елементи транспортного податку

з 01.01.2015 р. по 01.01.2016 р. і з 01.01.2016 р. відповідно до змін, внесених у ПКУ, ми прийшли до висновку, що законодавець з 2016 р. змінив частково порядок сплати транспортного податку та його об'єкт. Слід відмітити, що на думку, Ю.В. Боднарука, законодавець змінивши об'єкт оподаткування транспортного податку усунув головний недолік, за який критикували цей податок, – його несправедливість, адже, як писав вчений, що транспортний податок з «дорогих» автомобілів є елементом так званого «податку на розкіш»; критерій об'єму двигуна багатьма фахівцями та й пересічними платниками, які відчували на собі дію цього податку в минулому році, був очевидно непоказовим для характеристики «розкішності» автомобіля; він був мало пов'язаний з його вартістю, адже більшість сучасних доволі дорогих автомобілів випускається з відносно невеликими двигунами [4, с. 93].

Зважаючи на вищезазначене, проаналізувавши діючі норми ПКУ щодо транспортного податку та наукові праці щодо нього, вважаємо, що, на теперішній час, ще й досі існують певні недоліки цього податку та проблеми його правового механізму, які вказують на його несправедливість, проблеми його застосування та реалізації, а також на велику імовірність виникнення великої кількості судових спорів стосовно сплати цього податку. Це такі недоліки та проблеми, як:

1. Так як цей податок є місцевим, то його платник, об'єкт, база, ставка та порядок обчислення, сплати та звітування мають визначатися органами місцевого самоврядування для забезпечення їх фінансової самостійності та зацікавленості у збільшенні надходжень від нього, однак вони чітко та фіксовано визначені ПКУ, тобто встановлені державою, без певного вибору.

2. Назва податку не відповідає його сутності, оскільки податок називається «транспортний», а сплачується тільки за володіння легковим автомобілем, хоча відповідно до ст. 21 Закону України «Про транспорт» до транспорту відноситься транспорт загального користування (морський, річковий, автомобільний і авіаційний тощо), промисловий залізничний транспорт, відомчий транспорт [5], а відповідно до ч. 4 ст. 1 Закону України «Про автомобільний транспорт», автомобільний транспортний засіб – колісний транспортний засіб (автобус, вантажний і легковий автомобіль, причіп, напівпричіп), який використовується для перевезення пасажирів, вантажів або виконання спеціальних робочих функцій [6].

3. З зазначеного вище витікає наступний недолік – звууженість об'єкта оподаткування до легкового автомобіля (авто). Тому, з цього виникають питання: чому, якщо транспортний податок є «податком на розкіш», до його об'єкта оподаткування не відносяться яхти, катери, вертольоти, літати тощо; чи, може це все не є предметами розкоші? Також визначений ПКУ об'єкт оподаткування є недоцільним, несправедливим і не забезпечує збільшення надходжень до бюджетів місцевого самоврядування через: 1) віковий критерій легкового автомобіля, оскільки автомобіль 01.01.2012 року випуску вже з 01.01.2017 р. не буде об'єктом

оподаткування; 2) поріг середньоринкової вартості та порядок визначення цієї вартості, оскільки, по-перше, вартість з якої автомобіль стає об'єктом оподаткування залежить від мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року, тобто кожного року у зв'язку зі зміною розміру мінімальної заробітної плати буде змінюватися й ця вартість, по-друге, постає питання: чи буде проводитися своєчасна обробка інформації щодо середньоринкової вартості усіх автомобілів Мінекономрозвитку та коректна, об'єктивна оцінка цієї вартості? Адже, на теперішній час, вже існує таке: на діючому офіційному сервісі, за допомогою якого визначається вартість легкового автомобіля для сплати транспортного податку, прослідковується наявність не всіх марок і моделей автомобілів, які гіпотетично можуть підпадати під оподаткування, тобто платники податків можуть опинитися в різному становищі залежно від того, чи буде автомобіль їх марки та моделі «оцінений» Міністерством [4, с. 94].

Отже, існуючий на теперішній час об'єкт оподаткування транспортного податку стосується вузького кола платників і тому надходження його до бюджетів у містах є та будуть незначними, а в селах і селищах – взагалі можуть бути відсутні. Також з часом, на наш погляд, цей об'єкт призведе до того, що надходження до бюджетів місцевого самоврядування від цього податку буде не збільшуватися, а, навпаки, зменшуватися чи взагалі будуть відсутні через або зменшення кількості авто, які є об'єктами оподаткування, або об'єктів оподаткування взагалі не буде, адже:

1) легковий автомобіль, який є об'єктом оподаткування, навіть, якщо буде відповідати ціновому критерію, при досягненні 5-річного віку з моменту виготовлення, тобто при настанні певного року, перестане бути цим об'єктом. Так як авто 2012 року випуску у 2017 р. вже не буде об'єктом оподаткування, то для того, щоб не платити податок, як фізичні, так і юридичні особи просто не будуть купувати машини старше 2012 року випуску, тим паче, що легковий автомобіль у загальному є розкішшю для українських громадян і більшість власників автомобілів їздить на авто, вік якого старше 5 років (10, 15 тощо рр., 2000–2011 рр. випуску, ін.), бо вони є дешевшими у порівнянні з авто, вік який менше 5 років і вважається, що, навіть, автомобіль 2010, 2011 рр. випуску є новим, то авто 2012 року випуску тим паче буде вважатися новим. У зв'язку з цим з 2017 р. кількість об'єктів оподаткування буде зменшуватися, так як буде зменшуватися кількість автомобілів, які є об'єктами оподаткування;

2) станом на 01.01.2016 р. об'єктом оподаткування є легковий автомобіль, середньоринкова вартість якого перевищує 1033500,00 грн (понад 750 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року тобто, станом на 2016 р. при мінімальній заробітній платі у розмірі 1378 грн – понад $750 \times 1378 = 1033500,00$ грн або це станом на червень 2016 р. приблизно 40967,00 \$ USD), яка з кожним роком може буде збільшуватися, якщо буде збільшуватися розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року, та є

великою вартістю, а автомобіль від 1033500,00 грн вважається дорогим, елітним авто, хоча існують дорогі автомобілі і до цієї вартості та вони не є об'єктом оподаткування (наприклад, відповідно до даних з сайту Мінекономрозвитку, середньоринкова вартість станом на червень 2016 р. нового автомобіля Audi Q5, 2 л, бензин, АТ 2016 року випуску без пробігу складає 989232,00 грн [7] (приблизно на 06.2016 р. – 39233,00 \$), хоча продається таке авто на рику за ціною більше ніж 1246520,00 грн [8] (приблизно – 50000,00 \$)), тобто фактично авто, що перевищують зазначену вартість та є об'єктом оподаткування існує небагато. Таким чином, у зв'язку з цим і з нинішнім економічним становищем України, рівнем доходів українського населення, будь-які особи, щоб не платити транспортний податок будуть або продавати своє авто, що є об'єктом оподаткування та купувати авто, вартість якого становить менше 1033500,00 грн, або взагалі будуть зразу купувати авто вартістю нижче зазначеної, тобто кількість об'єктів оподаткування буде скорочуватися;

3) так як середньоринкова вартість автомобіля розраховується щороку Мінекономрозвитку відповідно до параметрів авто та відповідної методики, то, наприклад, за такими розрахунками авто у 2016 році буде об'єктом оподаткування, а у 2017 р. може вже бути виключений з переліку цього об'єкта, тобто у зв'язку з цим також буде зменшуватися кількість авто, які є об'єктами оподаткування.

4. Спірним питанням чи є об'єктом оподаткування авто, середньоринкова вартість якого на 01.01.2016 р. складає рівно 1033500,00 грн, оскільки у ПКУ зазначається, що об'єктом оподаткування є автомобіль вартість якого складає «понад» цієї вартості.

5. Встановлений ПКУ фіксований специфічний розмір ставки податку, а також те, що встановлена ставка не відповідає принципам справедливості та пропорційності оподаткування, оскільки різні легкові автомобілі, що є об'єктами оподаткування, мають різну вартість.

6. Недоліками порядку сплати транспортного податку, як зазначають вчені, з якими ми погоджуємося, є:

1) Ю.В. Боднарчук пише: а) п. 267.6.8 ст. 267 ПКУ передбачає можливість не сплачувати податок у разі незаконного заволодіння третьою особою легковим автомобілем за відповідний період; втім жоден нормативно-правовий акт не передбачають порядок оподаткування чи звільнення від нього (або застосування понижуючих коефіцієнтів при визначенні середньоринкової вартості) у разі значного відхилення фактичної ринкової вартості автомобіля від його середньоринкової вартості в результаті значного пошкодження в результаті ДТП, внаслідок зловмисних дій третіх осіб, впливу стихій чи інших подібних ситуацій; б) ПКУ закріплює, що у разі спливу 5-річного віку авто протягом звітного року податок сплачується за період з 1 січня цього року до початку місяця, наступного за місяцем, в якому вік такого автомобіля досяг (досягне) 5 років; враховуючи, що форма свідоцтва про державну реєстрацію транспортного засобу не містить інформації про місяць випуску автомобіля (лише рік) – встановлення цього

моменту також може викликати певні труднощі [4, с. 95];

2) А.С. Нестеренко зазначає, що відповідно до норм ПКУ фізичні особи сплачують транспортний податок передплатою за звітний рік у зв'язку з надсиланням їм повідомлення-рішення про сплату суми/сум податку до 1 липня звітного року, тому у випадку продажу автомобіля після сплати транспортного податку він не перераховується і поверненню не підлягає, а також новий власник автомобіля повторно сплатить транспортний податок з моменту придбання автомобіля [9, с. 150]. У зв'язку з цим, вважаємо, по-перше, що недоцільним є надіслання фізичній особі повідомлення-рішення посеред року, по-друге, не справедливим є те, що юридична особа сплачує податок авансовими платежами щоквартально протягом року, а фізична особа у повній сумі передплатою протягом 60 днів (до 29 серпня звітного року) після отримання повідомлення-рішення.

Отже, виходячи з вищезазначеного, слід відмітити, що транспортному податку в Україні характерна достатня кількість недоліків, які потребують вирішення. Таким чином, проаналізувавши зарубіжний досвід оподаткування транспортних засобів [10; 11, с. 17–19; 12, р. 95–98; 13–21; 22, р. 5, 74, 79, 209, 236] і враховуючи його, вважаємо, що можливими шляхами вирішення зазначених недоліків та удосконалення цього податку у цілому для того, щоб його основною метою було наповнення місцевих бюджетів і досягнення соціальної справедливості (відповідно до ПКУ – це установлення податків і зборів відповідно до платоспроможності платників податків [1]) є такі шляхи та необхідні зміни до ПКУ, як:

1. Необхідно внести зміни до ПКУ стосовно того, щоб елементи транспортного податку визначалися не державою, а органами місцевого самоврядування, оскільки у результаті таких змін ці органи будуть вчиняти певні дії, направлені на збільшення надходжень від цього податку, так як будуть зацікавлені у зазначеному. Однак, при цьому вони повинні враховувати соціальний та економічний розвиток відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

2. Закріплення на законодавчому рівні за транспортним податком цільової спрямованості, адже це дозволить платникам контролювати: куди та на що йде їхній платіж, а також буде позитивним моментом для розвитку сіл, селищ, міст. Тим паче, що для України така спрямованість транспортного податку є не новою, адже Закон України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів», який діяв до вступу в силу ПКУ, зазначав, що кошти від сплати цього податку з власників транспортних засобів йшли на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування, місцевого значення тощо [23]. Цікавим виглядає факт про те, що до вдосконалення податкового законодавства (прийняття ПКУ) існувала цільова спрямованість транспортного податку відповідно до закону, а після його удосконалення (після прийняття ПКУ) – не передбачена. У зв'язку з зазначеним і враховуючи досвід зарубіжних країн, зокрема, наприклад, у Франції

кошти від сплати транспортного податку йдуть на фінансування дорожньої галузі й екологічні програми [13], цільовий характер транспортного забору має полягати у тому, що кошти від його сплати мають йти на певну конкретну сферу, а саме: необхідно внести зміни до ПКУ та закріпити у ньому положення: «кошти від сплати цього податку йдуть на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг сільського, селищного та міського значення, вулиць і доріг у населених пунктах».

У разі надання транспортному податку цільового характеру також необхідним є переведення його з переліку обов'язкових місцевих податків до переліку обов'язкових місцевих зборів, тобто зробити податок збором для того, щоб його сутність відповідала, передбаченій законодавством, назві, адже відповідно до ст. 6 ПКУ податок – безумовний платіж, а збір – умовний. При цьому потрібно перейменувати транспортний податок на транспортний збір.

3. Так як, на теперішній час, відповідно до діючого ПКУ сутність транспортного податку, а саме його об'єкт не відповідає його назві, то необхідно внести зміни до законодавства та привести у відповідність його сутність його назві за рахунок розширення об'єкта податку, тобто об'єктом має бути не тільки легковий автомобіль, але й інші транспортні засоби. Адже, навіть, відповідно до Закону України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів» 1991 р. [23] та ПКУ до змін 2014 р. [24] підлягали оподаткуванню колісні транспортні засоби, мотоцикли, яхти та судна, човни моторні і катери, літаки і вертольоти, крім деяких, що звільнялися від оподаткування.

Отже, враховуючи зазначене та підтримуючи точки зору таких вчених, як: А.С. Нестеренко [9, с. 151], А.С. Овчаренко [25, с.194], В.І. Данилишин [10, с. 704], А.В. Хомутенко [26, с. 138], вважаємо, що оподаткуванню транспортним податком мають підлягати, однак за певних умов: легкові (автомобілі вищого класу, бізнес-автомобіль, люкс-авто тощо), вантажні автомобілі (вагою більше 3 т), окрім автомобілів спеціального призначення (швидкої допомоги, пожежні тощо) та сільськогосподарських; мотоцикли з великим об'ємом двигуна понад 800 см³; приватні яхти, катери, судна моторні; літаки і вертольоти, окрім літаків та вертольотів спеціального призначення та літаків, що з кількістю місць для перевезення пасажирів більше 60, оскільки власниками вищепереліченого майна є саме представники заможних верств населення, а також юридичні особи з високим рівнем представницьких витрат. Тим паче, слід відмітити, що за даними Державної авіаційної служби України станом на червень 2016 р. в Україні зареєстровано 942 цивільних повітряних суден [27].

Діючий об'єкт оподаткування, крім його розширення, також ще потребує удосконалення у зв'язку з тим, що є недоцільним та не забезпечує збільшення надходжень до бюджетів місцевого самоврядування, тому необхідно внести зміни до ПКУ та змінити поріг середньоринкової вартості, а також скасувати віковий критерій та прив'язку середньоринкової вартості до мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня року.

Таким чином, у зв'язку з запропонованими змінами щодо розширення об'єкта транспортного податку, вищезазначеним, а також враховуючи соціальний та економічний розвиток України, на наш погляд, можливо запропонувати два напрямки зміни й удосконалення об'єкта, бази та ставки цього податку, у результаті чого, як нами вже зазначалося в іншій науковій праці, збільшиться обсяг надходжень від нього до бюджетів місцевого самоврядування [28, с. 90], такі як:

1) перший напрямок – реальний на теперішній час. У такому випадку критерієм у зв'язку з яким транспортний засіб буде об'єктом оподаткування має бути середньоринкова вартість (вартість, для визначення якої враховується марка, модель, модифікація, рік випуску, вік, потужність, об'єкт двигуна, вид палива тощо) або для автомобілів – вартість, для мотоциклів – вартість або об'єкт двигуна, для яхт, катерів, літаків, вертольотів і тому подібного – вартість або довжина корпусу. Однак, при цьому Мінекономрозвитку має проводитися своєчасна обробка інформації щодо середньоринкової вартості усіх транспортних засобів, яка щороку має обновлятися та публікуватися, а також відповідати ринковій вартості цих засобів, тобто не відрізнятися від неї суттєво – у такому випадку ринкова вартість тоді має регулюватися на законодавчому рівні. Ставка податку має бути прогресивною (фіксованою (грн) чи відсотковою (%)) залежно від вартості чи іншого параметру, тобто чим більше вартість чи обсяг іншого параметру, тим більше розмір податку.

Наприклад, легковий автомобіль може бути об'єктом оподаткування, якщо його вартість з урахуванням амортизації буде більше 25000 \$. (приблизно на 06.2016 р. – 618500,00 грн) – це достатньо дорогий автомобіль, як в ціні, так і в користуванні та обслуговуванні для українських громадян, враховуючи, на теперішній час, мінімальний розмір заробітної плати, розмір їх заробітної плати й інших доходів, вартість комунальних послуг, продуктів харчування, бензину тощо;

2) другий – не реальний нині, однак реальний у майбутньому (екологічний шлях), хоча обсяг надходжень при застосуванні цього напрямку від транспортного податку до бюджетів місцевого самоврядування буде більше, ніж при застосуванні першого. У такому випадку оподатковуватися транспортний засіб має в залежності від обсягу викидів ним CO₂ (г/км). Ставка податку має бути прогресивною фіксованою (грн) залежно від обсягу викидів CO₂, тобто чим більше викидів, тим більше буде розмір податку, або прогресивною відсотковою (%) залежно від обсягу викидів, тобто розмір податку буде визначатися шляхом множення цього відсотку на середньоринкову вартість. Звільнені від сплати цього податку, наприклад, можуть бути транспортні засоби, обсяг викидів CO₂ яких складає менше 130 г/км, та електромобілі.

Однак, на теперішній час, цей напрям, для України є не реальним (на прикладі автомобілів), оскільки в Україні дуже багато старих автомобілів, на яких люди їздять багато років і обсяг викидів яких в більшості випадках значний обсяг викидів CO₂, адже нові більш

екологічні автомобілі є дорогі для більшості українського населення, яке є бідним. Якщо зараз встановлювати цю систему оподаткування, то це збільшить податкове навантаження на власників автомобілів, які і так, як фізичні особи, відповідно до ПКУ мають велике податкове навантаження у вигляді обов'язкової сплати інших податків, і чим викличе обурення у суспільстві. Хоча, з часом Україна може встановити таку систему оподаткування, якщо підвищиться рівень життя населення, його доходів та зменшиться ринкова вартість нових чи старих екологічних авто, щоб люди могли собі дозволити їх купувати або свої старі автомобілі міняти на нові. Ринкова вартість нових чи старих екологічних авто можливо зменшити за рахунок: 1) зменшення розміру податкових платежів (мито, акцизний податок, ПДВ) при розмитненні імпортованого авто; 2) регулювання на законодавчому рівні ринкових цін на авто; 3) розвитку національної автовиробничої сфери, підтримки національного виробника та вироблення цим виробником екологічних авто, ціна яких буде доступною для населення.

Слід відмітити, що якщо все-таки в майбутньому в сфері оподаткування транспортних засобів Україна піде зазначеним напрямком, то вона піде шляхом багатьох європейських країн, у яких метою транспортного податку є «чисте повітря» – зменшення кількості викидів в атмосферу автомобільного CO₂, а також збереження навколишнього середовища.

4. Внести зміни до ПКУ та закріпити у ньому:

1) що транспортний засіб може бути звільнений від оподаткування у повному чи частковому обсязі у разі ДТП, внаслідок зловмисних дій третіх осіб (пошкодження автомобіля, підпал тощо), впливу стихій чи інших подібних ситуаціях, якщо такі ситуації будуть підтверджені документально у формах, передбачених законодавством, та фотографіями. У такому разі власник транспортного засобу має провести незалежну оцінку транспортного засобу для визначення його ринкової вартості з врахуванням певних подій, що сталися по відношенню до цього засобу. Документ, що підтверджує певну подію та документ оцінки власник пред'являє у фіскальний орган за місцем своєї реєстрації, а орган на підставі цих документів приймає рішення про повне чи часткове звільнення від оподаткування;

2) для приведення у відповідність порядку сплати транспортного податку фізичними та юридичними особами – фізичній особі повідомлення-рішення про сплату суми/сум податку надсилається контролюючим органом не до 1 липня звітного року, а до 20 лютого (юридичні особи мають подавати податкову декларацію). Після отримання повідомлення-рішення фізичні особи повинні сплатити цей податок в обсязі всієї суми зразу або її частин протягом року, тобто до 31 грудня року;

3) що у випадку продажу транспортного засобу після сплати транспортного податку, він підлягає перерахуванню та поверненню.

5. Необхідно внести зміни до законодавства, що регулює порядок реєстрації транспортного засобу та закріпити у ньому, що у свідоцтві про державну реєстрацію транспортного засобу повинна містити

інформації про його місяць і рік випуску.

ВИСНОВКИ

Отже, враховуючи вищесказане, вважаємо, що, якщо транспортний податок стане збором, то транспортним збором України має бути обов'язковий умовний прямий платіж, який сплачується юридичними та фізичними особами до місцевого бюджету за транспортні засоби, які належать їм на праві власності та є об'єктами оподаткування, у порядку та в обсягах, визначених ПКУ. А реалізація усіх зазначених вище змін забезпечить удосконалення системи оподаткування транспортних засобів і збільшення надходжень від цього податку до бюджету сіл, селищ, міст.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (зі змінами від 28.12.2015 р.). – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20150101>

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів

України щодо податкової реформи : Закон України від 28.12.2014 року № 71-VIII. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/71-19/print1443985620631388>

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році : Закон України від 24.12.2015 № 909-VIII. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/909-19/paran5#n5>

4. Боднарук Ю.В. Про деякі проблемні питання оподаткування транспортним податком за новими правилами / Ю.В. Боднарук // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (20 травня 2016 р.) у 2 т. – Т. 2 / відп. ред. М.В. Афанасьєва; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Юрид. літер., 2016. – 709 с. – С. 93–95.

5. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 р. № 232/94-ВР. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80/page>

6. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001 № 2344-III. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2344-14>

7. Дані з офіційного сайту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Vehicles/CalculatePrice?lang=uk-UA>

8. Дані з сайту AUTO.RIA. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: [https://auto.ria.com/search/?marka_id=6&model_id=3222&countpage=10&power_na_me=1&marka_id\[0\]=6&model_id\[0\]=3222&years\[0\]=2016&po_years\[0\]=2016¤cy=1&engineVolumeFrom=2&engineVolumeTo=2&page=0&type\[0\]=1&gearbox\[1\]=2](https://auto.ria.com/search/?marka_id=6&model_id=3222&countpage=10&power_na_me=1&marka_id[0]=6&model_id[0]=3222&years[0]=2016&po_years[0]=2016¤cy=1&engineVolumeFrom=2&engineVolumeTo=2&page=0&type[0]=1&gearbox[1]=2)

9. Нестеренко А.С. Майновий податок – транспортний податок як основа функціонування

місцевих бюджетів в Україні / А.С. Нестеренко // Електронне наукове видання «Юридичний електронний науковий журнал». – 2015. – № 5. – С. 149–151.

10. Данилишин В.І. Транспортний податок: зарубіжний досвід та українські реалії / В.І. Данилишин, О.М. Стефанків, О.А. Ціжма // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 3. – С. 702–705.

11. Поспелова Е.Б. Современная налоговая система Китая: налоги на доходы и имущество физических лиц / Е.Б. Поспелова // Интернет-журнал «Науковедение». – ноябрь – декабрь 2014. – выпуск 6 (25). – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://naukovedenie.ru/PDF/148EVN614.pdf>

12. An ABC of Taxes / Federal Ministry of Finance, Public Relations Division // Edited by: Directorates-General III and IV. – Wilhelmstr. 9710117 Berlin. – August 2013. – pp. 170.

13. Français code général des impôts. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://droit-finances.comment camarche.net/download/telecharger-208-code-des-impots-cgi-2016-pdf>.

14. Por la que se aprueban los precios medios de venta aplicables en la gestion del Impuesto sobre Transmisiones Patrimoniales y Actos Juridicos Documentados, Impuesto sobre Sucesiones y Donaciones e Impuesto Especial sobre Determinados Medios de Transporte : Orden HAP/2763/2015, de 17 de diciembre, Ministerio de Hacienda y Administraciones Publicas. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id= BOE-A-2015-13918

15. Офіційний сайт Міністерства фінансів і державного управління Іспанії. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: http://www.agenciatributaria.es/static_files/AEAT/Contenidos_Comunes/La_Agencia_Tributaria/ Mode los y formularios/Declaraciones/Modelos_500_al_599/576/Instrucciones/instr_mod576 .pdf

16. Офіційний сайт м. Мадрид. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://www.madrid.es/portales/munimadrid/es/Inicio/Ayuntamiento/Hacienda/Portal-del-Contribuyente/Impuesto-sobre-Vehiculos-de-Traccion-Mecanica...>

17. [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://www.aci.it/i-servizi/guida-utili/guida-pratiche-auto/costi-per-la-registrazione-al-pra.html>

18. [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: http://europa.eu/youreurope/citizens/vehicles/registration/taxes/sweden/index_en.htm#!

19. [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <https://www.gov.uk/vehicle-tax-rate-tables/overview>

20. [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://carfueldata.dft.gov.uk/search-new-or-used-cars.aspx>

21. [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <https://www.gov.uk/vehicle-tax-rate-tables/rates-for-cars-registered-on-or-after-1-march-2001>

22. Acea Tax Guide 2016. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: http://www.acea.be/uploads/news_documents/ ACEA_TAX_GUIDE_2016.pdf.

23. Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів : Закон України від 11.12.1991 № 1963-XII. – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1963-12>

24. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. (до змін від 28.14.2014). – [Електронний ресурс]: – // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20101202/para05427#o5427>

25. Овчаренко А.С. Транспортний податок в Україні: стан і перспективи / А.С. Овчаренко // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 2. – С. 191–194.

26. Хомутенко А.В. Стратегічні орієнтири трансформації податкової політики України на шляху до євроінтеграції / А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко // Науковий вісник ОНЕУ. – 2014. – №3 (211). – С. 133–145.

27. Відомості по Державному реєстру цивільних повітряних суден // Офіційний портал Державної авіаційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.avia.gov.ua/documents/rcps/vrcps/>

28. Березовська С.В. Вплив змін до бюджетного та податкового кодексів України на зміцнення доходної частини бюджетів місцевого самоврядування / С.В. Березовська // Право і суспільство. Науковий журнал. – 2015. – №5. – Ч. 2. – С. 84–90.

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ НА АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПОСТАНОВИ КАБМІНУ № 390
ВІД 04 ЧЕРВНЯ 2015 РОКУ

Кабінет Міністр України 04 червня 2015 року прийняв Постанову № 390 «Деякі питання проведення аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання державного сектору економіки» (надалі Постанова).

Антимонопольним комітетом України визнано дану Постанову як таку, що створює суттєве обмеження конкуренції на ринку аудиторських послуг України та необґрунтоване збільшення витрат державних коштів на оплату аудиторських послуг (лист від 01.03.2016 № 130-29/08-2048). Крім того, Постанова прямо суперечить чинному законодавству та сприяє незаконному відмиванню коштів державного бюджету.

На даний час в Окружному адміністративному суді міста Києва розглядається справа за позовом аудиторських фірм ПрАТ «Аудиторська фірма «Аналітик», ТОВ «Аудиторська фірма «Актив-Аудит», ТОВ «КИЇВАУДИТ», ТОВ «АФ «ПКФ АУДИТ-ФІНАНСИ», АФ ТОВ «КОНСАЛТІНГ ЛТД», ТОВ «АФ «АНАЛІТИК – ПАРТНЕРИ» до Кабінету Міністрів України з вимогами щодо скасування Постанови.

У чому ж саме полягає незаконність даної Постанови та її дискримінаційний характер аудиторів?

Даною Постановою встановлюється вимога щодо проведення обов'язкового аудиту суб'єктів державного сектору економіки двох категорій, що підпадають під наступні ознаки:

1) **Перша група:** суб'єкти вартість активів яких згідно з даними фінансової звітності за останній звітний рік перевищує 2 млрд. гривень або розмір чистого доходу яких за останній звітний рік перевищує 1,5 млрд. гривень, а також Укрзалізниця;

2) **Друга група** є суб'єкти вартість активів яких згідно з даними фінансової звітності за останній звітний рік перевищує 250 млн. гривень, крім суб'єктів господарювання першої групи.

Цією ж Постановою встановлені вимоги до аудиторських фірм, які можуть проводити аудит зазначених категорій.

А саме, до проведення аудиту фінансової звітності або консолідованої фінансової звітності суб'єктів господарювання **першої групи** можуть залучатися аудиторські фірми, які відповідають таким критеріям:

- аудиторська фірма включена до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів;

- наявність в аудиторської фірми (або в єдиної мережі аудиторських фірм, у тому числі за межами України, до якої входить дана аудиторська фірма) досвіду надання аудиторських послуг суб'єктам господарювання відповідної галузі, зокрема здійснення не менше двох завдань з аудиту або інших аудиторських послуг для суб'єктів

господарювання відповідної галузі протягом останніх трьох років;

- наявність у складі аудиторської фірми не менш як 100 працівників, які безпосередньо залучені до надання аудиторських послуг і працюють на умовах повної зайнятості та з якими укладений трудовий договір; при цьому не менш як п'ять працівників повинні мати сертифікат, що визначає їх кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю на території України, та не менш як 15 працівників повинні мати принаймні один документ, що засвідчує проходження повної програми сертифікації, виданий однією з організацій, що є членом Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC), а саме Асоціацією присяжних сертифікованих бухгалтерів (ACCA), Американським інститутом сертифікованих громадських бухгалтерів (AICPA), Інститутом присяжних бухгалтерів Англії і Уельсу (ICAEW);

- щорічний дохід аудиторської фірми протягом останніх трьох років становить не менш як 30 млн. гривень;

- наявність договору страхування відповідальності перед третіми особами (щодо відшкодування можливих збитків у зв'язку із провадженням професійної діяльності на суму не менш як 50 млн. гривень).

До проведення аудиту фінансової звітності або консолідованої фінансової звітності суб'єктів господарювання **другої групи**, згідно затверджених критеріїв, можуть залучатися аудиторські фірми, які відповідають таким критеріям:

- аудиторська фірма включена до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів;

- наявність в аудиторської фірми (або в єдиної мережі аудиторських фірм, у тому числі за межами України, до якої входить дана аудиторська фірма) досвіду надання аудиторських послуг суб'єктам господарювання відповідної галузі, зокрема здійснення не менше двох завдань з аудиту або інших аудиторських послуг для суб'єктів господарювання відповідної галузі протягом останніх трьох років;

- наявність у складі аудиторської фірми не менш як 10 працівників, які безпосередньо залучені до надання аудиторських послуг і працюють на умовах повної зайнятості та з якими укладений трудовий договір; при цьому, не менш як три працівники повинні мати сертифікат, що визначає їх кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю на території України;

- щорічний дохід аудиторської фірми протягом останніх трьох років становить не менш як 3 млн. гривень;

- наявність договору страхування відповідальності перед третіми особами (щодо відшкодування можливих збитків у зв'язку з

провадженням професійної діяльності на суму не менш як 10 млн. гривень).

Як з'ясувалося на практиці, критеріям першої групи відповідають **всього чотири аудиторські фірми** - ПрАТ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮСК», ТОВ «ПРАЙСУОТЕРХАУСКУПЕРС», ТОВ «ЕРНСТ ЕНД ЯНГ АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ» та ПрАТ «КПМГ АУДИТ». Назви даних фірм є похідними від назв транснаціональних аудиторських фірм «Великої четвірки». У загальновідомому вжитку, всупереч світовій практиці, зазначені фірми іменуються «міжнародними аудиторськими фірмами».

Відповідно до критеріїв другої групи суб'єктів господарювання до аудиту цих суб'єктів **може бути залучено не більше 14 аудиторських фірм**, в тому числі і фірми так званої вище зазначеної «Великої четвірки».

У той же час, згідно реєстру аудиторських фірм і аудиторів України на ринку аудиторських послуг **функціонує близько трьохсот аудиторських фірм, які пройшли контроль якості і мають право на проведення обов'язкового аудиту в Україні**, а всього в офіційному Реєстрі значиться **більше 1200 аудиторських фірм**.

Встановлення для аудиторських фірм саме таких критеріїв є абсолютно нераціональним, і ніяким чином не має відношення до якості аудиторських послуг.

Саме собою зрозуміло, що перевірка одного, двох, навіть п'яти підприємств державного сектору економіки не потребує залучення аж 100 (сто) працівників, тим паче, що із 100 таких працівників тільки 5 повинні мати сертифікат аудитора України. Наведені в критеріях сертифікати IFAC, AICPA, ICAEW не мають прямої юрисдикції в інших країнах і не дають безумовне право на проведення аудиту в Україні. **Такі сертифікати притаманні так званим міжнародним аудиторським фірмам «Великої четвірки».** Сума отриманого доходу також у жодному разі не може бути ознакою, яка свідчить про рівень кваліфікації аудиторів та їх професіоналізм.

Таким чином, вимоги до аудиторських фірм, що містяться у вищезазначеній Постанові, є дискримінаційними та істотно звужують коло суб'єктів, що мають право на проведення аудиту фінансової звітності деяких суб'єктів господарювання державного сектору.

Більше того, **Постанова прямо суперечить нормам Закону України «Про аудиторську діяльність».** Статтю 8 даного Закону встановлюється, що **випадки обов'язкового аудиту можуть бути передбачені лише законами України.** Постанова ж є підзаконним правовим актом, і не може сама по собі встановлювати додаткові випадки проведення обов'язкового аудиту.

Доречно звернути увагу також на те, що у структурі органів державної влади функціонує **Державна аудиторська служба України**, до основних завдань якої відповідно до до ст. 2 Закону України «Про основні засади здійснення державного

фінансового контролю в Україні» віднесене здійснення контролю за фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання державного сектору економіки.

З наведеного випливає, що **практична реалізація положень Постанови призведе не тільки до монополізації ринку аудиторських послуг в Україні, а також до надмірного нераціонального використання бюджетних коштів на контроль за фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання державного сектору економіки.** З одного боку, бюджетні кошти витрачаються на утримання Державної аудиторської служби України, а з іншого боку – на аудиторські послуги згідно Постанови.

Питання прийняття Постанови вже неодноразово обговорювалося на різноманітних заходах аудиторської спільноти. **Аудиторами одностайно висловлено думку про дискримінаційний характер Постанови.**

У прес-центрі інформаційного агентства ЛігаБізнесІнформ 21 липня 2015 року відбувся **круглий стіл на тему «Монополізація аудиторського ринку України: приховані загрози»** (режим доступу <http://www.apu.com.ua/event/854-krugluy-stil>). Постанову № 390 визнано учасниками круглого столу однією із загроз існування ринку незалежного аудиту. **Голова Аудиторської палати України Нестеренко Іван Іванович** при відкритті круглого столу наголосив: *«Чи не вперше за всю історію незалежної України професійна спільнота аудиторів стоїть на межі виживання».* **Олександр Кіриш**, народний депутат України, член Комітету Верховної Ради України з питань податкової та митної політики підтримав думку щодо дискримінаційного характеру Постанови №390 та зазначив, що цією постановою Уряд порушує принцип рівноправності підприємств при наданні аудиторських послуг, відверто лобіюючи інтереси лише аудиторських фірм «великої четвірки». Учасники круглого столу звернули увагу на **антиконкурентні узгоджені дії з боку аудиторських фірм «Великої четвірки», підтвердженням чого стали листи одного і того ж змісту, які ці компанії надіслали на адресу Київської міської державної адміністрації з пропозицією встановити подібні критерії для проведення аудиту великих муніципальних підприємств.**

На конференції **«Реформи у сфері обліку та аудиту в Україні – європейське майбутнє»**, що відбулася 13 квітня 2016 року, заступник Міністра фінансів України **Макеєва О.Л.** зазначила, що Міністерство фінансів України надавало до Кабінету Міністрів України заперечення стосовно Постанови КМУ № 390 щодо встановлення дискримінаційних критеріїв підприємств державного сектору економіки.

Юрисконсульт
Аудиторської фірми «Аналітик»
Анна Туманян
(066) 059-61-02
ao.tumanian@gmail.com